

Petri Jäske

SUOMALAISET JA LÄNSIMAISET POLIITTISET IDEOLOGIAT

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2010

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos

JÄSKE, PETRI: Suomalaiset ja länsimaiset poliittiset ideologiat

Pro gradu -tutkielma, 122 s. + liite 15 s.

Valtio-oppi

Tammikuu 2010

TIIVISTELMÄ

Tutkielmani käsittelee suomalaisia ja suuria länsimaisia ideologioita: liberalismia, konservatismia, sosialismia, nationalismia, feminismiä ja ekologismia. Tutkin, millaisia ovat suomalaisten ideologiset käsitykset ja miten ne jakautuvat erilaisten sosiodemografisten taustamuuttujien suhteen. Pyrin myös pohtimaan syitä eroihin suomalaisten ideologisissa käsityksissä ja kuvailemaan suomalaisten vallitsevaa ideologista ilmasto.

Tutkimukseni aineistoina ovat useat laajat kyselytutkimukset, jotka olen saanut käyttööni yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta. Aineistosta olen poiminut kysymykset, jotka paljastavat vastaajien asenteet ideologioiden suhteen. Tutkimusotteeni on kvantitatiivinen, analyysissä käytän frekvenssitaulukoita, ryhmäkeskiarvoja ja binääri-logistista regressioanalyysia.

Tulosten perusteella suomalaiset ovat sosioekonomisella ulottuvuudella sosiaaliliberaaleja tai sosiaalidemokraatteja. Klassisen liberalismiin kannattajia on varsin vähän. Oikeistolaisimmat käsitykset ovat kokoomuksen kannattajilla, suurituloisilla ja korkeasti koulutetuilla. Vastaavasti vasemmistolaisimpia ovat vasemmistopuolueiden ja vihreiden kannattajat, pienituloiset ja vähän kouluttautuneet.

Sosiokulttuurisella ulottuvuudella suomalaiset ovat varsin konservatiivisia. Konservatiivisimpia ovat vanhat ikäluokat, maalla asuvat, vähän koulutetut ja keskustan kannattajat. Liberaalit arvot saavat enemmän kannatusta kaupunkilaisten, korkeasti koulutettujen, nuorien ja erityisesti vihreiden kannattajien keskuudessa.

Suomalaisten nationalismi kallistuu enemmän liberaaliin kuin konservatiiviseen suuntaan, mutta vastaajat jakaantuvat voimakkaasti kahteen leiriin, kun kyseessä on etninen tausta suomalaisuuden kriteerinä. Naisille suomalaiset hyväksyvät yksimielisesti samat poliittiset oikeudet kuin miehillekin, mutta viitteitä on siitä, että herkemmissä kulttuurisissa kysymyksissä vastaajien välille syntyy eroja. Kun vastakkain ovat talous ja ympäristö, vastaajat jakaantuvat, vaikkakin enemmistö puolustaa ympäristönäkökulmaa. Positiivisimmin ympäristönsuojeluun suhtautuvat kaupunkilaiset, nuoret, korkeasti koulutetut ja Vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajat.

Asiasanat: ideologia, aatteet, maailmankatsomus

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
2. Tutkimusongelma	2
3. Poliittiset ideologiat	4
4. Merkittävimmät länsimaiset ideologiat	10
4.1. Liberalismi	10
4.2. Konservatismi	17
4.3. Sosialismi	23
4.4. Nationalismi	31
4.5. Feminismi	39
4.6. Ekologismi	43
5. Aineisto ja Menetelmä	46
6. Analyysi	52
6.1. Sosioekonomiset kysymykset	52
6.2. Sosiokulttuuriset kysymykset	78
6.3. Suomalaisuus ja nationalismi	88
6.4. Feminismi ja naisten poliittiset oikeudet	99
6.5. Ekologismi, ympäristö ja taloudelliset intressit	105
7. Johtopäätökset	112
Lähdeluettelo	121
Liite	123

TUTKIELMAN TAULUKOT

Taulukko 1. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	52
Taulukko 2. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan	53
Taulukko 3. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan	54
Taulukko 4. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	55
Taulukko 5. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	57
Taulukko 6. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan	58
Taulukko 7. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan	59
Taulukko 8. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan	59
Taulukko 9. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	60
Taulukko 10. Pitäisikö julkisen vallan mielestänne olla vastuussa seuraavista asioista? Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	61
Taulukko 11. Pitäisikö julkisen vallan olla vastuussa seuraavista asioista: Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan	63
Taulukko 12. Pitäisikö julkisen vallan olla vastuussa seuraavista asioista: Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan	64
Taulukko 13. Pitäisikö julkisen vallan olla vastuussa seuraavista asioista: Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan	65
Taulukko 14. Pitäisikö julkisen vallan olla vastuussa seuraavista asioista: Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	66
Taulukko 15. Mielenpide väittämästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	67

Taulukko 16. Mieli­pide väit­tä­mästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan	69
Taulukko 17. Mieli­pide väit­tä­mästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; ryhmäkeskiarvot yhteiskuntaluokan mukaan	69
Taulukko 18. Mieli­pide väit­tä­mästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan	70
Taulukko 19. Mieli­pide väit­tä­mästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	71
Taulukko 20. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	73
Taulukko 21. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan	74
Taulukko 22. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan	75
Taulukko 23. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan	76
Taulukko 24. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	76
Taulukko 25. Miten tulisi painottua yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	78
Taulukko 26. Miten tulisi painottua yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; ryhmäkeskiarvot asuinpaikan mukaan	79
Taulukko 27. Miten tulisi painottua yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan	80
Taulukko 28. Miten tulisi painottua yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan	81
Taulukko 29. Miten tulisi painottua yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	81
Taulukko 30. Mieli­pide väit­tä­mästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	83
Taulukko 31. Mieli­pide väit­tä­mästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; ryhmäkeskiarvot asuinpaikan mukaan	84

Taulukko 32. Mieli pide väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan	85
Taulukko 33. Mieli pide väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan	86
Taulukko 34. Mieli pide väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	86
Taulukko 35. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hänen sukujuurensa ovat suomalaiset; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	89
Taulukko 36. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hän kokee itsensä suomalaiseksi; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	89
Taulukko 37. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hän kunnioittaa Suomen poliittisia instituutioita ja lakeja; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	90
Taulukko 38. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hän kuuluu luterilaiseen kirkkoon; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	90
Taulukko 39. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hän osaa puhua suomea/ruotsia; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	91
Taulukko 40. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot sukupuolen mukaan	91
Taulukko 41. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot asuinpaikan mukaan	92
Taulukko 42. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot ikäluokan mukaan	93
Taulukko 43. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan	94
Taulukko 44. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan	95
Taulukko 45. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	97
Taulukko 46. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot sukupuolen mukaan	99
Taulukko 47. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot kuntaryhmän mukaan	100
Taulukko 48. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot asuinpaikkakunnan asukasmäärän mukaan	100
Taulukko 49. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot ikäluokan mukaan	101

Taulukko 50. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan	101
Taulukko 51. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot yhteiskuntaluokan mukaan	102
Taulukko 52. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan	102
Taulukko 53. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	103
Taulukko 54. Miehet ovat poliittisina johtajina kaiken kaikkiaan parempia kuin naiset; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet	104
Taulukko 55. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot sukupuolen mukaan	105
Taulukko 56. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot kuntaryhmän mukaan	106
Taulukko 57. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot asuinpaikkakunnan asukasmäärän mukaan	106
Taulukko 58. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan	107
Taulukko 59. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan	108
Taulukko 60. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot yhteiskuntaluokan mukaan	108
Taulukko 61. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan	109
Taulukko 62. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan	109

1. JOHDANTO

Politiikka on pohjimmiltaan kahden erilaisen komponentin, ajattelun ja toiminnan vuorovaikutusta. Henkilöillä on erilaisia käsityksiä ihmisestä, maailmasta ja yhteiskunnasta sekä siitä, millainen yhteiskunnan tulisi olla. Näiden käsitystensä perusteella ihmiset osallistuvat poliittiseen toimintaan eri tavoin, esimerkiksi äänestämällä, keskustelemalla tai suoran toiminnan muodossa.

Ihmisten käsitysten ja mielipiteiden kokonaisuutta voidaan kutsua ideologiaksi. Se siis kuvaa käsityksiä yhteiskunnasta, siitä, millainen sen tulisi olla ja miten tavoiteltuun yhteiskuntaan päästään. Suuria länsimaisia ideologioita ovat liberalismi, konservatismi, sosialismi ja nationalismi. Jälkimodernilla ajalla merkittäviksi ideologioiksi ovat nousseet myös feminismi ja ekologismi. Tässä tutkielmassa tutkin suomalaisten ja näiden merkittävimpien länsimaisten ideologioiden suhdetta.

Tutkimuksen aihe on relevantti monessakin mielessä. Julkisessa poliittisessä keskustelussa ideologisia määreitä heitellään useasti, poliittisia vastustajia tai omia joukkoja kutsutaan milloin uusliberaaleiksi, konservatiiveiksi tai ties miksi. Suomalaisten ideologiset erot esimerkiksi ikäluokittain tai heidän kannattamansa puolueen mukaan eivät ole kuitenkaan erityisen hyvin tiedossa, poliitikkojen mielipiteet sitä vastoin tunnetaan yleensä varsin hyvin. Tutkielmani vastaakin kysymykseen, millaisia suomalaisten ideologiset käsitykset ovat 2000-luvun alussa.

Tutkielma alkaa tutkimusongelman ja -kysymysten määrittelyllä. Tämän jälkeen esittelen tärkeimmät länsimaiset ideologiat ja käyn myös lyhyesti läpi sitä, mitä ideologiat yleensäkin ovat. Teoreettista osuutta seuraa luku, jossa kuvailen käyttämäni aineistoa sekä menetelmää, jolla olen päässyt tutkimustuloksiin. Todella asiaan päästään analyysiosuudessa, jossa tulkitan valikoitujen kysymysten ja kvantitatiivisen aineiston kautta suomalaisten ideologisia käsityksiä ja jakaantumista eri ideologioiden välillä. Tutkimus päättyy johtopäätökset-lukuun, jossa kokoan tutkimustulokset yhteen ja pohdin niiden merkitystä.

2. TUTKIMUSONGELMA

Tutkimuksessa selvitän, mitä ideologioita suomalaiset kannattavat, missä laajuudessa ja miten kannatus jakaantuu sekä koko populaatiossa että erilaisissa sosiodemografisissa ryhmissä. Tarkastelen esimerkiksi kuinka suuren osan suomalaisista voi lukea liberaaliksi tai konservatiiviksi. Sosiodemografisissa ryhmissä selvitän puolestaan esimerkiksi sitä, ovatko toiset ikäluokat konservatiivisempia kuin toiset.

Koska kyse on valtio-opin pro gradu -tutkielmasta, erityinen mielenkiinto kohdistuu eri puolueiden kannattajien ideologisiin käsityksiin. Lisäksi lähes kaikilla puolueilla on oma taustaideologiansa, jonka periaatteet ovat olleet puolueen perustamisen taustalla. Kiinnostavaa on, ovatko esimerkiksi kokoomuksen kannattajien käsitykset samansuuntaisia konservatismiin kanssa, joka on alun perin ideologia kokoomuksen taustalla vai ovatko kokoomuksen kannattajat sittenkin enemmän sitoutuneita nykyään liberalismiin käsityksiin. On myös mahdollista, että osa kokoomuksen kannattajista esimerkiksi puolustaa hyvinvointipalveluita perusteilla, jotka viittaavat sosialismin eettisiin perusteisiin.

Lisäksi tutkin sitä, selittääkö vastaajien puoluekanta vai jokin muu muuttuja parhaiten heidän kantansa tiettyyn kysymykseen. Voisi olettaa, että esimerkiksi puolueen, jonka taustaideologiana on konservatiivisuus, kannattajat suhtautuvat kaikista myönteisimmin kuriin ja järjestykseen. Toisaalta on mahdollista, että esimerkiksi sosioekonominen asema tai vastaajan sukupolvi jakaa vastaajia selkeämmin kuin puoluekanta.

Kysymykset, joiden perusteella teen analyysin, jakautuvat useaan teemaan. Sosioekonomisissa kysymyksissä tarkastelen talouteen ja tulonjakoon liittyviä aiheita. Monet kysymykset ovat suoraan vastakkainasetteluja klassisen liberalismiin ja sosialismin välillä. Sosiokulttuurisissa kysymyksissä tutkitaan taas vastakkain konservatiivisia ja liberaaleja arvoja. Nationalismin tapauksessa selvitän, millainen on vastaajien käsitys suomalaisuudesta. Ekologismien kohdalla tutkin vastakkainasettelua ympäristön ja taloudellisten intressien välillä. Feminismin kohdalla tarkastelen vastaajien käsityksiä siitä, sallitaanko miehille ja naisille samat oikeudet.

Tavoitteenani analyysin jälkeen on pystyä sanomaan, kuinka suomalaisten käsitykset jakaantuvat kussakin kysymyksessä kokonaisuutena sekä eri taustamuuttujien valossa peilaten niitä eri ideologioihin. Tavoitteenani on esimerkiksi pystyä selvittämään, kuinka suuren osan suomalaisista käsitys kansallisuudesta perustuu liberaaliin tai konservatiiviseen ideologiaan ja miten käsitykset jakautuvat puolueittain.

Haastavaa tutkimuksessa on poimia oikeat kysymykset, joiden vastaukset voidaan luokitella samansuuntaiseksi tietyn ideologian kanssa. Oletettavasti harvat vastaajat ovat johdonmukaisesti tietyn ideologian kanssa samaa mieltä vaan ideologinen vastaavuus vaihtuu kysymyksittäin. On luultavasti hyvin yleistä, että vastaaja on esimerkiksi arvoiltaan konservatiivi mutta sosioekonomisissa kysymyksissä liberaali. Ideologiat eivät myöskään ota kantaa kaikkiin mahdollisiin asioihin, joten joissain tapauksissa voidaan sanoa vain, että vastaajan mielipide joko on tai ei ole yhteneväinen tietyn ideologian kanssa. Hedelmällisimpiä ovat tietenkin kysymykset, joiden vastaukset voidaan selkeästi liittää kahteen tai useampaan ideologiaan.

Tutkimuskysymyksiäni ovat siis seuraavat: 1) Mihin länsimaisiin ideologioihin suomalaisten poliittiset käsitykset viittaavat sekä koko populaatiossa että erilaisissa sosiodemografisissa ryhmissä? 2) Mitkä tekijät selittävät voimakkaimmin vastaajien mielipiteet eri kysymyksissä?

3. POLIITTISET IDEOLOGIAT

Kaikki ihmiset ovat poliittisia ajattelijoita joko tiedostaen tai tiedostamattaan. He käyttävät poliittisia ideoita ja käsitteitä ilmaistessaan mielipiteitään. Erityisesti yhteiskunnallisessa keskustelussa käytetään taajaan käsitteitä kuten vapaus, tasa-arvo tai oikeudenmukaisuus. Samoin voidaan käyttää esimerkiksi käsitteitä kommunisti, konservatiivi tai fasisti, joko kuvaamaan omia tai toisten mielipiteitä. Mutta mitä esimerkiksi on vapaus? Millaisia mielipiteitä on kommunistilla? Ja mikä poliittisten ideoiden ja ideologioiden merkitys ylipäänsä on? Tässä luvussa selvitän yleisesti, mitä ideologioilla tarkoitetaan, mikä on niiden suhde tietoon ja valtaan ja mikä merkitys ideologioilla on politiikassa.

IDEOLOGIAN KÄSITE JA SEN HISTORIA

Poliittisen ideologian käsite syntyi 1700-luvun lopulla. Ensimmäisenä sitä käytti kreivi Destutt de Tracy, joka tarkoitti sillä oppia ideoista. Valistuksen aikana ajateltiin yleisesti, että olisi mahdollista rakentaa tieteellisesti perusteltavissa oleva ideologia, joka kertoisi millainen on paras mahdollinen yhteiskunta. de Tracy uskoi, että ideoiden opista tulisi samanlainen tunnustettu ja vakiintunut tiede kuin esimerkiksi kasvi- ja eläintieteestä. Lisäksi koska kaikki tutkimus perustuu ideoihin, ideologiasta tulisi lopulta kaikkein tärkein tieteenala. Hänen korkeista odotuksistaan huolimatta termiä on myöhemmin käytetty alkuperäisestä merkityksestä hyvinkin poikkeavalla tavalla.¹

Ideologian käsitteen huomattava asema modernissa poliittisessa ajattelussa johtuu pitkälti sen keskeisyydestä Karl Marxin ja myöhempien marxilaisten ajattelijoiden tuotannossa. Tosin Marxin käsitys ideologiasta oli hyvin erilainen verrattuna nykyiseen politiikan tutkimuksen valtavirtaan. Marxille ideologia tarkoittaa ensinnäkin harhakuvitelmaa ja mystifikaatiota, se antaa vääristetyn kuvan maailmasta. Toisekseen ideologia liittyy luokkajärjestykseen siten, että se heijastaa valtaapitävän luokan intressejä. Kolmanneksi ideologia on vallan ilmenemismuoto, joka peittää työväenluokalta todellisuuden ja ylläpitää luokkajärjestelmää. Myöhemmät

¹ Heywood 1998, 6.

marxilaiset ajattelijat ovat ymmärtäneet ideologian toisella tavalla, se ei tarkoittanut enää valheellisuutta ja mystifiointia eikä ollut ristiriidassa tieteen kanssa.²

Yksi ensimmäisistä ajatteliijoista, joka yritti muotoilla ideologiasta ei-marxilaisen käsitteen, oli Karl Mannheim. Kuten Marx hänkin uskoi, että sosiaaliset olosuhteet muokkaavat ihmisten tietoisuutta, mutta toisin kuin Marxilla hänen käsityksensä ideologiasta ei ollut negatiivinen. Mannheim esitti ideologiat ajatusjärjestelminä, jotka puolustavat tiettyä sosiaalista järjestystä ja edustavat yleisesti dominoivan tai valtaapitävän ryhmän intressejä.³ Utopiat taas ovat esityksiä tulevaisuudesta, jotka julistavat tarvetta radikaalille sosiaaliselle muutokselle ja palvelevat alistettujen kansanryhmien asemaa. Mannheim teki edelleen eron ”erityisten” ja ”totaalisten” ideologioiden välille. Erityiset ideologiat ovat yksittäisten henkilöiden, ryhmien tai puolueiden ajatuksia ja uskomuksia, kun taas totaaliset ideologiat sisältävät kokonaisen yhteiskuntaluokan, yhteiskunnan tai jopa historiallisen ajanjakson maailmankuvan.⁴

1960-luvulta lähtien ideologia on saanut yhä laajempaa hyväksyntää neutraalina ja objektiivisena käsitteenä. Ideologia alettiin nähdä toimintasuuntautuneena ajattelujärjestelmänä, joka ei ole sinänsä hyvä tai paha, avoin tai suljettu, se voi olla kaikkea näitä. Käsitteen määrittely tällä tavoin on hyödyllistä, koska näin ideologia voidaan ulottaa kattamaan kaikki ”ismit”.⁵ Negatiivinen käsitys ideologiasta taas on hyvin rajoittava. Perinteisesti tiettyjen ideologioiden edustajat ovat nähneet nimenomaan kilpailevat aatteet ideologioina, kun taas heidän omat aatteensa ovat joko tiedettä tai vain näkökantoja. Liberaalit luokittelevat useasti kommunismin ja fasismin ideologioiksi, mutta eivät tunnusta, että liberalismi on yhtä lailla ideologia. Konservatiivien mukaan taas heidän aatteensa on vain näkökulma, ei ideologia.⁶

Tässä tutkielmassa ymmärrän ideologian seuraavalla Andrew Heywoodin määrittelemällä tavalla, joka edustaa hyvin myös politiikan tutkimuksen valtavirran nykyistä käsitystä ideologiasta:

² Eatwell 1999, 5–8.

³ Vincent 1995, 7–9.

⁴ Heywood 1998, 9.

⁵ Eatwell 1999, 10–13.

⁶ Heywood 1998, 11–12.

”Ideologia on enemmän tai vähemmän koherentti ideoiden kokonaisuus, joka luo pohjan organisoidulle poliittiselle toiminnalle. Toiminnan tarkoituksena voi olla yhtä lailla säilyttää, muuttaa tai kaataa vallitseva valtajärjestelmä. Kaikki ideologiat esittävät (1) käsityksen vallitsevasta valtajärjestelmästä maailmankuvan muodossa, (2) kuvan toivotusta tulevaisuudesta ja vision hyvästä yhteiskunnasta, ja (3) käsityksen siitä, miten poliittinen muutos tulisi toteuttaa.⁷”

Ideologiat eivät ole yhtä selviä kuin poliittiset filosofiat, ne menevät usein päälle toisten ideologioiden kanssa⁸. Tämä johtaa usein erilaisten ideologioiden hybrideihin kuten sosialistiseen feminismiin tai konservatiiviseen nationalismiin. Jokainen ideologia pitää myös sisällään erilaisia, jopa kilpailevia, perinteitä ja näkökulmia. Ei ole tavatonta, että juuri kiistat saman ideologian edustajien välillä ovat kaikkein kiivaimpia. Tällöinhän pelissä on kyseisen ideologian todellinen luonne ja tärkeimmät periaatteet.⁹

Ideologioiden sisäiselle ristiriitaisuudelle ja hämartyimiselle täytyy kuitenkin olla jokin raja. On voitava olettaa, että tietyssä pisteessä ideologia kadottaa identiteettinsä tai sulautuu kilpailevaan ideologiaan, jos se luopuu arvokkaimmista periaatteistaan tai omaksuu aiemmin halveksimiansa näkemyksiä¹⁰. Olisiko esimerkiksi liberalismi yhä liberalismia, jos se hylkäisi vapauden periaatteen? Michael Freeden esittelee erään, morfologisen tavan ratkaista ongelma. Hän vertaa ideologioiden ydinkäsitteitä ja kodin huonekaluja ja laitteita; samalla tavalla kuin huoneen sisustus kertoo meille, mikä huone se on, ideologioiden tärkeimmät käsitteet ja periaatteet erottavat ne toisistaan. Yhden huonekalun tai kodin laitteen siirtämisestä huolimatta keittiö säilyy yhä keittiönä. Myöskään jokin uusi keksintö, kuten mikroaaltouuni, ei muuta sitä vielä oleellisesti. Samoin ideologiat voivat luopua ehkä yhdestä periaatteestaan tai omaksua uusia ideoita, mutta säilyä silti samana. Kuitenkin jossain menee raja, jolloin ideologia on luopunut niin monesta ydinperiaatteestaan, että voidaan katsoa syntyneen uusi ideologinen konfiguraatio.¹¹

⁷ Heywood 1998, 12, suomennos kirjoittajan.

⁸ Vincent 1995, 18–19.

⁹ Heywood, 1998 13-14.

¹⁰ Heywood 1998, 14.

¹¹ Freeden 1996, Heywoodin 1998, 15–16 mukaan.

Ideologiat väittävät esittävänsä totuuksia ihmisestä ja yhteiskunnasta. Ideologiat olisikin syytä nähdä ”totuuden regiimeinä”.¹² Ne ovat totuuden hallintajärjestelmiä, jotka vaikuttavat ajatteluamme ja toimintaamme antamalla kielen poliittiselle diskurssille ja esittämällä oletuksia yhteiskunnasta. Totuuden regiimeinä ideologiat ovat sidoksissa myös valtaan. Niillä on kyky yhdistää tai erottaa yksilöitä, ryhmiä ja kokonaisia yhteiskuntia. Ideologiat voivat ylläpitää vallitsevaa valtajärjestelmää esittämällä sen esimerkiksi luonnollisena tai oikeudenmukaisena. Toisaalta ne voivat myös haastaa vallanpitäjät muun muassa kiinnittämällä huomiota epäoikeudenmukaisuuksiin ja esittämällä vaihtoehdoisen valtajärjestelmän houkuttelevana.¹³

VASEMMISTO, OIKEISTO JA KESKUSTA

Poliittisten ideologioiden kategorisointia ja suhteuttamista toisiinsa on yritetty monin eri tavoin. Ehdottomasti tunnetuin ja vakiintunein tapa on kuitenkin sijoittaa ideologiat vasemmisto-oikeisto -akselille. Vasemmiston ja oikeiston käsitteiden synty ajoittuu Ranskan suuren vallankumouksen aikoihin. Perustuslakia säätävässä kansalliskokouksessa vuonna 1791 puhemiehestä katsoen vasemmalla istuivat suurimpien yhteiskunnallisten muutosten kannattajat. Puhemiehen miehen oikealla puolella istuivat ne, jotka kannattivat olojen pitämistä entisellään. Keskellä taas istuivat maltillisten uudistusten kannattajat. Oikeistolla alettiin tarkoittaa vallitsevien olojen säilyttämistä tai monarkismia kannattaneita, vasemmistolla taas alettiin ymmärtää radikaalin muutoksen ja tasa-arvon kannattajia.¹⁴

Myöhemmässä poliittisessä elämässä jako vasemmistoon ja oikeistoon on käynyt erittäin monimutkaiseksi, eikä se enää kuvaa selkeästi jakoa muutosta ja säilyttämistä kannattavien välillä. Vaikka esimerkiksi oikeistolaiset näkemykset ovat usein reaktiivisia ja kannattavat paluuta menneisiin, parempiin aikoihin, ovat tietyt äärioikeistolaiset liikkeet muun muassa Italian fasismi olleet vallankumouksellisia ja jopa uskoneet positiiviseen edistykseen. Sosialistit ja kommunistit taas ovat usein

¹² Vincent 1995, 19–20.

¹³ Heywood 1998, 16.

¹⁴ Paastela & Paloheimo 2006, 3.

vastustaneet muutosta muun muassa hyvinvointivaltioon liittyen, vaikka vasemmistoa on pidetty perinteisesti edistyksellisenä ja vallankumouksellisenä.¹⁵

Vasemmisto-oikeisto -ulottuvuuden ymmärretään nykyään yleensä heijastavan erilaisia arvoja tai erilaisia käsityksiä talouspolitiikasta. Sijoittumisen ulottuvuudelle katsotaan kertovan erityisesti suhtautumisesta tasa-arvoon. Tämän käsityksen mukaan vasemmistolaiset ovat sitoutuneempia tasa-arvoon ja uskovat sen olevan saavutettavissa. Oikeistolaisten taas katsotaan pitävän tasa-arvoa joko epämieluisana tai mahdottomana saavuttaa. Tasa-arvo liittyy myös läheisesti suhtautumiseen talouteen; äärivasemmalla kommunistit uskovat täysin suunnitelmatalouteen, sosialistit ja sosiaaliliberaalit puolustavat sekataloutta eli valtion rajoitettua puuttumista talouteen, ja oikeistolaiset uskovat yleensä vapaaseen markkinatalouteen. Tämäkin tulkinta sisältää kuitenkin joitakin epäjohdonmukaisuuksia. Muun muassa äärioikealle ulottuvuudella sijoittuvat fasiset hallitukset ovat puuttuneet voimakkaastikin talouteen.¹⁶

Vasemmisto–oikeisto-jako on saanut viime vuosikymmeninä paljon kritiikkiä osakseen. Muun muassa Anthony Giddens on esittänyt, että uudet poliittiset kysymykset kuten feminismi ja vihreä aate ovat tehneet vasemmiston ja oikeiston käsitteistä tarpeettomia¹⁷. Vihreät liikkeet eri maissa ovat yleensä olleet haluttomia sijoittamaan itseään joko vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle¹⁸. Myös luokkavastakohtaisuuksien heikentyminen viime vuosikymmeninä on saattanut heikentää vasemmisto–oikeisto-jaon merkityksellisyyttä. Tämä on näkynyt esimerkiksi siinä, miten monet vasemmistopuolueet ovat tulleet yhä suopeammaksi vapaalle kilpailulle ja markkinataloudelle.¹⁹

On esitetty myös vastakkaisia näkemyksiä, joiden mukaan vasemmisto–oikeisto-jako on edelleen relevantti, ja sen merkitys on pikemminkin kasvamaan päin. Norberto Bobbion mukaan jaottelu kuvastaa edelleen erilaista suhtautumista tasa-arvoon, ja sen merkitys on yhä suurempi, kun eriarvoisuus on saanut uusia muotoja ja on kasvanut

¹⁵ Heywood 1998, 17.

¹⁶ Heywood 1998, 17.

¹⁷ Giddens 1994, Heywoodin 1998, 19 mukaan.

¹⁸ Paastela & Paloheimo 2006, 3.

¹⁹ Wright 1999, 97–99.

valtioiden välillä²⁰. Itse uskon, että jako vasemmistoon ja oikeistoon on edelleen relevantti. Suurin osa ihmisistä pystynee edelleen sijoittamaan itsensä varsin helposti vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle. Kuten Bobbiokin, uskon myös, että muun muassa kasvavat tuloerot sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti antavat vasemmiston ja oikeiston käsitteille uutta voimaa. Lienee kuitenkin myös totta, että varsinkin kehittyneissä maissa poliittiset mielipiteet ovat pirstoutuneet eikä polarisaatio vasemmistoon ja oikeistoon ole enää yhtä voimakasta kuin aiemmin.

Jos ideologioiden aika alkoi Ranskan suuresta vallankumouksesta 1789, jotkut väittävät sen päättyneen tasan 200 vuotta myöhemmin kommunismin romahtamiseen Itä-Euroopassa.²¹ Oli ideologioiden aika päättynyt tai sitten ei, on kuitenkin selvää että ne kohtaavat monia haasteita. Globalisaatio on vähentänyt kansallisvaltioiden ympärille rakentuneiden ideologioiden merkitystä, erityisesti talouden globalisoitumisen ja markkinatalouden voittokulun väitetään vieneen poliitikoilta valtaa ja siten myös tehneen poliittisista ideologioista aiempaa merkityksettömmämpiä. Identifioituminen yhteiskuntaluokkaan tai muuhun ryhmään ja auktoriteettien kunnioittaminen on myös heikentynyt.²² Siten ihmisten mobilisoiminen ideologioiden ympärille on käynyt vaikeammaksi.

²⁰ Bobbio 1996, Heywoodin 1998, 19 mukaan.

²¹ Eatwell 1999, 279–282.

²² Heywood 1998, 22.

4. MERKITTÄVIMMÄT LÄNSIMAISET IDEOLOGIAT

4.1. LIBERALISMI

Liberalismin synnyn taustatekijöinä olivat feodalismien romahdus sekä tieteen ja kapitalismin nousu²³. Se heijasti nousevan keskiluokan pyrkimyksiä absoluuttisen monarkin ja aateliston valtaa ja etuoikeuksia vastaan. Liberaalit ideat olivat aikanaan hyvin radikaaleja, ne vaativat perusteellista murrosta ja tarvittaessa jopa vallankumousta. Liberaalit haastoivat absoluuttisen vallan ja ajoivat perustuslaillista, myöhemmin myös edustuksellista, hallitusta. He kritisoivat myös aristokratian poliittisia ja taloudellisia etuoikeuksia ja feodaalijärjestelmää, jossa syntyminen tiettyyn perheeseen määritteli sosiaalisen aseman. Liberaalit kannattivat niin ikään uskonnonvapautta ja kyseenalaistivat kirkon auktoriteetin.²⁴

Liberalismin ja nousevan keskiluokan vakiinnutettua asemansa liberalismin luonne muuttui radikaalista konservatiivisemmaksi²⁵. Kun suuri osa liberaalien tavoitteista oli toteutunut, monet heistä alkoivat vastustaa pidemmälle meneviä poliittisia uudistuksia. Myös liberalismin ideologia sai ajan myötä uusia aineksia, ja se jakautui kahteen erilaiseen perinteeseen²⁶. Klassisen liberalismin edustajat halusivat valtion puuttuvan ihmisten elämään niin vähän kuin mahdollista, kun taas modernit liberaalit katsoivat, että ihminen ei voi käyttää vapauttaan teollistumisen synnyttämässä, usein alarvoisissa olosuhteissa. Siksi modernit liberaalit kannattivat valtion tarjoamia hyvinvointipalveluja ja talouden jonkinasteista sääntelyä.

LIBERALISMIN KESKEISET TEEMAT

Ehkäpä keskeisin liberalismin teemoista on yksilön ensisijaisuus. Kaikki arvot ja uskomukset kietoutuvat yksilön ympärille. Jotkin liberaalit ajattelijat ovat vieneet ajatuksen niin pitkälle, että ovat nähneet yhteiskunnan olevan vain itsერიittoisten yksilöiden kokonaisuus. Äärimmäisen individualistinen käsitys olettaa yksilön olevan

²³ Bellamy 1999, 25–26.

²⁴ Heywood 2003, 25–26.

²⁵ Heywood 2003, 27.

²⁶ Heywood 2003, 27.

egoistinen ja muista ihmisistä riippumaton.²⁷ Varsinkin myöhemmät liberalismiin kannattajat ovat irtautuneet tästä atomistiseksi luonnehditusta käsityksestä optimistisemmän ihmiskuvan eduksi. Heidän mukaansa yksilöllä on myös sosiaalista vastuuntuntoa muita ihmisiä kohtaan. Joka tapauksessa, oli käsitys ihmisestä sitten egoistinen tai altruistinen, kaikki liberaalit sitoutuvat rakentamaan yhteiskuntaa, jossa yksilöt voivat kehittyä ja menestyä kykyjensä mukaan.²⁸

Usko yksilön ensisijaisuuteen johtaa vaivattomasti henkilökohtaisen vapauden korostamiseen. Yksilönvapaus onkin tärkein poliittinen arvo liberaaleille. Varhaisille liberaaleille vapaus oli luonnonoikeus, edellytys ihmisarvoiselle elämälle. Se antoi mahdollisuuden tavoitella omia intressejään valitsemalla elinkeinonsa ja elintapansa. Myöhempien liberaalien mielestä vapaus on ainoa olotila, jossa yksilö pystyy kehittämään itseään ja näyttämään kyvykkyytensä.²⁹

Liberaalit eivät kuitenkaan hyväksy rajoittamatonta vapautta. Vapaus ei saa olla tekosyy toisten vahingoittamiseen. John Stuart Mill esittää teoksessaan *Vapaudesta*, että yksilöön voidaan käyttää pakkovaltaa ainoastaan, jos tarkoituksena on estää toisten ihmisten vahingoittaminen. Sen sijaan Mill ei hyväksynyt mitään rajoitteita, jotka estäisivät ihmistä vahingoittamasta itseään.³⁰ Siten esimerkiksi lait, jotka vaativat turvavyön käyttöä tai kieltävät huumeiden käytön, eivät ole liberaaleille hyväksyttäviä³¹.

Vaikka kaikki liberaalit ovat yhtä mieltä vapauden tärkeydestä, erottuu heidän joukostaan selkeästi kaksi koulukuntaa, jotka ovat eri mieltä siitä, mitä vapaudella tarkoitetaan. Klassiset liberaalit näkevät vapauden ennen kaikkea negatiivisena. Vapaus tarkoittaa vapautta kenenkään ulkopuolisen, etenkin valtion, rajoituksista ja sääntelystä. Modernit liberaalit taas näkevät vapauden positiivisessa mielessä. Heille vapaus on mahdollisuutta kehittyä ja toteuttaa itseään, ja päästä oman elämänsä herraksi.³² Kehittyminen luonnollisesti vaatii, että yksilöllä on mahdollisuus kehittää

²⁷ Bellamy 1999, 24–25.

²⁸ Heywood 2003, 28-29.

²⁹ Heywood 2003, 30.

³⁰ Mill 1982, Heywoodin 2003, 31 mukaan.

³¹ Heywood 2003, 31.

³² Vincent 1995, 29–31.

kykyjään ja laajentaa ymmärrystään. Erilaisen vapauskäsityksen vuoksi klassisilla ja moderneilla liberaaleilla on myös erilainen käsitys yksilön ja valtion suhteesta.³³

Vapaus liittyy liberaalissa ajattelussa erittäin läheisesti rationalismiin. Tässä suhteessa liberalismi on selkeästi osa valistuksen projektia. Valistus halusi vapauttaa ihmisen taikaukosta ja tietämättömyydestä ja aloittaa ”järjen aikakauden”. Valistuksen painottama rationalismi vaikutti liberalismiin ensinnäkin siten, että se vahvisti uskoa yksilöön ja vapauteen. Koska ihminen on järkevä olento, hänellä on edellytykset määritellä omat intressinsä ja mieltymyksensä ja toimia niiden saavuttamiseksi. Tämän vuoksi liberalismi on voimakkaasti paternalismia vastaan.³⁴

Liberalismi on sitoutunut tiukasti ihmisten muodolliseen tasa-arvoon. Ihmisten ajatellaan olevan kaikkialla samanarvoisia, ja heillä on samat oikeudet. Liberaalit eivät hyväksy minkäänlaisia etuoikeuksia tai syrjintää esimerkiksi rodun, sukupuolen tai sosiaalisen taustan perusteella. Kuitenkin liberalismiin käsitys tasa-arvosta on perinteisesti nimenomaan mahdollisuuksien tasa-arvoa, mikä tarkoittaa, että jokaisella on samat mahdollisuudet nousta ja laskea yhteiskunnassa.³⁵ Täydellistä lopputulosten tasa-arvoa ei sen sijaan pidetä mahdollisena tai edes toivottavana, koska ihmiset ovat kyvyiltään ja valmiudeltaan tehdä työtä erilaisia. Menestyksestä, kyvystä ja ahkeruudesta on liberaalien mukaan oikein saada palkkio. Palkitsemisen nähdään olevan jopa välttämätöntä, jotta ihmisillä olisi kannustimia ymmärtää mahdollisuutensa ja kehittää kykyjään. Liberaalien ihanteena onkin meritokraattinen yhteiskunta, jossa varallisuus ja sosiaalinen asema määräytyvät kyvykkyyden ja ahkeruuden mukaan.³⁶

Liberalismissa suvaitsevaisuudella on keskeinen rooli. Liberaalit hyväksyvät ja jopa ylistävät moraalista, kulttuurista ja poliittista monipuolisuutta. He katsovat, että ihmiset ovat luonnostaan erilaisia ja monimuotoisuus voidaan hävittää vain poliittisella sorrolla ja alistumisella konformismiin. Liberalismi vastustaa sensuuria ja kaikkia yrityksiä estää mielipiteiden vapaa ilmaisu.³⁷ Vaikka ihmisten mielipiteet,

³³ Heywood 2003, 31–32.

³⁴ Heywood 2003, 33–34.

³⁵ Vincent 1995, 40–41.

³⁶ Heywood 2003, 34–35.

³⁷ Bellamy 1999, 28.

puheet ja teot eivät miellyttäisi, niitä tulisi liberaalien mukaan silti sietää. Niin ikään kaikki yksityiselämään liittyvät asiat ja moraaliset kysymykset kuten uskonto tulisi jättää yksilöiden omaan harkintaan. Liberalismin suvaitsevaisuus liittyy läheisesti uskoon, että yhteiskunnassa voidaan saavuttaa tasapaino. Vaikka ihmisillä on erilaisia, kilpailevia intressejä, liberaalit uskovat, että niiden takana on syvempi harmonia.³⁸ Koska tasapaino liberaalien mielestä on siis mahdollista saavuttaa, vaikka ihmisten intressit ovat kilpailevia, voidaan kaikkien mielipiteitä ja pyrkimyksiä suvaita eikä yhteiskunnallinen järjestys ole vaarassa.

Liberalismin edustajat eivät kuitenkaan hyväksy rajoittamatonta suvaitsevaisuutta. Yleisimmin suvaitsevaisuuden raja tulee vastaan suvaitsemattomien näkemysten esittämisessä. Liberaalit saattavat olla valmiita kieltämään esimerkiksi rasististen näkemysten ilmaisun tai puolueet, jotka eivät hyväksy demokratiaa ja kilpailevia puolueita.³⁹ Tiukan johdonmukaisen liberalismin mukaan mitkään ilmaisunvapauden rajoitukset ovat tuskin hyväksyttäviä, vaikka ne olisivat suvaitsemattomia ja kohdistuisivat itse ilmaisunvapautta vastaan.

Liberaalit eivät usko, toisin kuin anarkistit, että tasapainoinen ja suvaitsevainen yhteiskunta syntyy luonnostaan yksilöiden ja vapaaehtoisten yhteisöjen toimesta. Liberalismin kannattajien pelkona on, että ihmiset käyttävät vapauttaan toisten ihmisten riistämiseen ja rajoittavat siten näiden vapautta. Yksilöt saattavat myös purkaa tai jättää noudattamatta tekemänsä sopimukset, jos se on heille edullista. Siksi yksilöiden vapauden turvaamiseksi vapauksia tulee jossain määrin rajoittaa. Liberalismin edustajat ovat perinteisesti uskoneet, että yksilöiden vapauden voi turvata vain suvereeni valtio, joka pystyy rajoittamaan kaikkien yksilöiden ja ryhmien toimia.⁴⁰

Vaikka liberalismin kannattajat pitävät valtiota tarpeellisena, he näkevät hallituksen myös potentiaalisesti vaarallisena. Ensinnäkin valtio voi käyttää suvereenia valtaansa loukataksaan yksilöiden oikeuksia. Toiseksi koska liberaalissa ajattelussa ihmiset nähdään omaa etuaan tavoittelevina yksilöinä, valta potentiaalisesti korruptoi

³⁸ Heywood 2003, 36–37.

³⁹ Heywood 2003, 38.

⁴⁰ Vincent 1995, 48–50..

vallanpitäjät ja he käyttävät valtaansa väärin, omien intressiensä ajamiseen. Mielivaltaisen hallituksen vaaran vuoksi vallanpitäjien valtaa on rajattava. Tämä voidaan tehdä perustuslaillisten rajoitteiden ja demokraattisen järjestelmän keinoin.⁴¹

Liberaalissa mallissa demokratiassa on perinteisesti seuraavanlaiset piirteet: 1) Demokratia on välillistä ja edustuksellista. Poliittinen valta saavutetaan säännöllisesti pidettävissä vaaleissa, joissa kaikilla on yhtäläinen äänioikeus. 2) Demokratia perustuu kilpailuun ja äänestäjien valintaan. Niinpä erilaiset mielipiteet ja puolueet ovat sallittuja ja toivottujakin. 3) Valtio ja kansalaisyhteiskunta on erotettu tiukasti toisistaan. Tämä pyritään varmistamaan rajaamalla hallituksen valtaa sekä sallimalla autonomiset ryhmät ja intressit. Myös vapaa markkinatalous palvelee samaa tarkoitusta.⁴²

KLASSINEN LIBERALISMI JA MODERNI SOSIAALILIBERALISMI

Liberalismista erotetaan yleensä kaksi eri pääsuuntausta. Klassinen liberalismi oli liberalismien alkuperäinen muoto, joka kehittyi markkinatalouden ja teollistumisen alkuaikoina. Moderni liberalismi tai sosiaaliliberalismi syntyi teollistumisen edetessä pitkälti kritiikkinä klassisen liberalismien tietyille oletuksille.⁴³

Tärkeä osa klassista liberalismia on myös usko klassisen taloustieteen oppeihin. Tunnetuin klassisen taloustieteen oppi-isä oli Adam Smith, jonka mukaan talous toimii parhaiten, kun valtio ei puutu mitenkään talouden toimintaan. Klassisen taloustiede esittää, että vaikka jokainen yksilö ajaa taloudellisesti ensisijaisesti omia intressejään, talouden logiikka toimii siten, että lopulta kaikki pääsevät osallisiksi vauraudesta ja hyvinvoinnista. Talous nähdään itseään säätelevänä mekanismina, joka ei tarvitse ulkopuolista ohjausta. Tämä heijastaa uskoa, jonka mukaan tasapaino on mahdollista myös ristiriitaisten intressien yhteiskunnassa. Taloudellisen vapauden äärimmäistä ilmentymistä kuvataan yleensä *laissez-faire* -tunnuslauseella (suomeksi

⁴¹ Bellamy 1999, 27.

⁴² Heywood 2003, 43.

⁴³ Vincent 1995, 27–31.

suunnilleen ”antaa mennä”).⁴⁴ Tämän suuntauksen kannattajat eivät hyväksy minkäänlaisia, esimerkiksi työoloja koskevia, säädöksiä talouden ohjaamiseksi⁴⁵.

Uusliberalismilla tarkoitetaan yleensä klassisen taloustieteen oppien uutta nousua 1970-luvulta alkaen⁴⁶. Luonteeltaan uusliberalismi on vastavallankumouksellista, sen tarkoituksena on pysäyttää tai kääntää kehitys kohti valtion lisääntyvää määräysvaltaa talouselämässä.

Uusliberaalit uskovat markkinoiden ylivoimaisuuteen useista syistä. Ensinnäkin vapaat markkinat hakeutuvat heidän käsityksensä mukaan pitkällä tähtäimellä aina tasapainoon, joten ne säätelevät itse itseään. Toiseksi markkinat ovat luonnostaan tehokkaat ja tuotteliaat. Taloudelliset resurssit hakeutuvat itsestään sinne, missä niistä on suurin hyöty ja sekä rikkailla että köyhillä on kannustimia työskentelyyn. Kolmanneksi markkinat ovat responsiivinen, jopa demokraattinen mekanismi. Kilpailu takaa, että yritykset tuottavat sopivaan hintaan vain hyödykkeitä, joita ihmiset haluavat. Viimeiseksi markkinat toimivat oikeudenmukaisesti, jokaisella yksilöllä on mahdollisuus nousta tai laskea yhteiskunnassa riippuen hänen kyvyistään ja ahkeruudestaan.⁴⁷

Kun klassinen liberalismi syntyi teollistumisen alkuaikoina, moderni liberalismi kehittyi teollistumisen edetessä. Teollistuminen oli tuottanut joillekin suunnattomia omaisuuksia, mutta samalla se oli synnyttänyt slummeja, joissa taudit ja köyhyys kukoistivat. Osalle liberaaleista oli yhä vaikeampaa uskoa, että teollinen vapaa markkinatalous oli tuonut mukanaan vaurautta ja vapautta kaikille. Modernien liberaalien asenne valtiota kohtaan onkin toisenlainen kuin klassisilla liberaaleilla: valtion interventiot hyväksytään ja niitä jopa kannatetaan tiettyyn rajaan asti.⁴⁸

Merkittävin henkilö, joka rakensi sillan klassisesta liberalismista moderniin sosiaaliliberalismiin, oli John Stuart Mill. Teoksessaan Vapaudesta esittää voimakkaita argumentteja yksilönvapauden puolesta. Ihmisen tuli olla vapaa kaikista

⁴⁴ Vincent 1995, 45–46.

⁴⁵ Heywood 2003, 51–53.

⁴⁶ Bellamy 1999, 39.

⁴⁷ Heywood 2003, 56.

⁴⁸ Bellamy 1999, 32–34.

ulkopuolisista rajoitteista itsensä ja oman elämänsä suhteen. Tämä negatiivinen käsitys vapaudesta oli Millin mukaan välttämätöntä, mutta ei vielä riittävä. Hän uskoi, että vapaus on positiivinen ja rakentava voima, joka antaa ihmisille kyvyn ottaa vastuu omasta elämästään, tulla itsenäiseksi ja toteuttaa itseään. Mill oli saanut voimakkaita vaikutteita eurooppalaisesta romantiikasta, ja uskoi, että vapauden tärkein arvo oli siinä, miten se sai ihmiset kehittymään, lisäämään tietämystään ja jalostamaan tunteitaan. Hänelle käsitys ihmisestä pelkästään hyödyn maksimoijana oli pinnallinen ja epäuskottava. Kuitenkaan Millin mielestä valtion ei tule ohjata ihmisiä kohti persoonallista kasvua ja kehittymistä. Hän pelkäsi, että se johtaa konformismiin ja yhteiskuntaan, jossa kaikki ovat lopulta samaa mieltä.⁴⁹

Jos vapaat markkinat eivät takaa yksilöille samanlaisia mahdollisuuksia kehittyä, modernien liberaalien mukaan tämä voidaan saavuttaa vain valtion toimilla. He eivät näe valtiota ainoastaan uhkana yksilönvapaudelle vaan tavallaan sen takaajana. Valtio nähdään positiivisessa mielessä, mahdollistavana takaajana.⁵⁰ Tämä on epäilemättä muutos klassisen liberalismiin oppeihin, mutta ei kuitenkaan hylkää liberalismiin ydinarvoja. Moderni liberalismi on lähempänä sosialismia kuin klassinen liberalismi, mutta yksilö tulee silti ennen yhteiskuntaa. Valtio ei voi pakottaa ihmisiä toimimaan moraalisesti oikein, mutta se voi luoda olosuhteet, joissa yksilöt voivat tehdä vastuuntuntoisempia moraalisia päätöksiä. Aivan kuten klassinen liberalismi myös moderni liberalismi pitää ihmisiä omillaan toimeen tulevina yksilöinä, jotka ovat vastuussa omasta elämästään. Modernien sosiaaliliberaalien mukaan tämä voi kuitenkin tapahtua vain, jos sosiaaliset olosuhteet edistävät sitä.⁵¹

⁴⁹ Heywood 2003, 58–59.

⁵⁰ Bellamy 1999, 35–36.

⁵¹ Heywood 2003, 60.

4.2. KONSERVATISMI

Konservatismi poliittisena ideologiana syntyi vastareaktionä Ranskan suureen vallankumoukseen ja poliittisten, sosiaalisten ja taloudellisten olosuhteiden nopeaan muutokseen. Vallankumouksen jälkeisellä vuosisadalla muun muassa liberaalit, sosialistit ja nationalistit vaativat suuria uudistuksia ja jopa vallankumousta, mutta konservatiivit puolustivat vallitsevaa sosiaalista järjestystä.⁵²

Konservatismi on ollut hyvin joustava ideologia, koska sen edustajat eivät yleensä ole suostuneet sitomaan sitä mihinkään tiukkaan oppijärjestelmään tai määrittelemään konservatiivista ideologiaa. Konservatismi onkin esiintynyt eri aikoina eri muodoissa. Uusi oikeisto, joka nousi 1970- ja 1980-luvuilla, sitoutui voimakkaasti klassisen taloustieteen oppeihin toisin kuin aiempi konservatiivinen perinne. Uusi oikeisto haastoi perinteiset konservatiiviset käsitykset taloudesta, mutta se on kuitenkin edelleen osa konservatismiin ideologiaa, koska se ei ole hylännyt konservatiivisen ajattelun ydinarvoja eli uskoa kuriin, järjestykseen ja auktoriteettiin.⁵³

KONSERVATISMIN KESKEISET TEEMAT

Konservatismiin luonne on ollut usein kiistelyn kohteena. Konservatiiveille sanotaan monesti olevan selvempää se, mitä he vastustavat kuin se, mitä he kannattavat. Täten konservatismi olisi negatiivinen filosofia, jonka ainut tarkoitus olisi vastustaa muutosta. Kuitenkin jos konservatismi olisi vain vallitsevan tilan automaattista puolustamista, se ei olisi poliittinen ideologia vaan asenne. Muutoksen vastustaminen nousee konservatiiveilla usein esiin, mutta muutosta vastustaessaankin konservatiivit tekevät sen muista eroavalla tavalla ja argumentoinnin taustalla on selkeästi tietyt arvot.⁵⁴

Konservatiivit ovat vastustaneet muutosta useilla eri perusteilla, joista ehkäpä yleisin on perinteiden puolustaminen. Perinteillä tarkoitetaan arvoja, käytäntöjä ja

⁵² O'Sullivan 1999, 52.

⁵³ Heywood 2003, 71.

⁵⁴ Heywood 2003, 71–72.

instituutioita, jotka ovat säilyneet läpi aikojen ja siirtyneet sukupolvelta toiselle.⁵⁵ Kun esimerkiksi liberaalit uskovat, että instituutiota tulee arvioida sen perusteella, miten ne palvelevat yksilöiden tarpeita ja intressejä, konservatiivit ovat kiivaasti tällaista käsitystä vastaan. Heidän mukaansa tavat ja instituutiot tulee säilyttää juuri sen vuoksi, että ne ovat kestäneet ”historian testin” ja osoittautuneet elinvoimaisiksi ja tarpeellisiksi myös nykyhetkellä.⁵⁶

Joillain konservatiiveilla traditioiden kunnioittaminen heijastaa heidän uskonnollisia käsityksiään. Jos maailma on Jumalan luoma, perinteiset tavat heijastavat Jumalan tahtoa. Perinteisten instituutioiden peukaloiminen olisi toimimista Jumalan tahtoa vastaan, ja sen seurauksena asiat muuttuisivat todennäköisesti huonompaan suuntaan. Useimmat nykyajan konservatiivit kuitenkin puolustavat traditioita vetoamalla niiden jumalalliseen alkuperään. Heille perinteet ovat historian myötä kerääntynyttä viisautta siitä, miten elämä ja maailma toimii. Näkemys heijastaa uskoa siihen, että vain parhaat instituutiot ovat kestäneet historian koettelemukset osoittaneet sopivuutensa.⁵⁷

Konservatismi on myös ihmisen epätäydellisyyden ideologia. Monet muut ideologiat olettavat, että ihmiset ovat luonnostaan hyviä tai heistä voidaan ainakin tehdä hyviä, jos sosiaalisia olosuhteita parannetaan. Konservatiivit sen sijaan uskovat, että ihmiset ovat epätäydellisiä eikä heistä voi myöskään täydellisiä tehdä. Ihmisten katsotaan ensinnäkin olevan psykologisesti rajoittuneita ja riippuvaisia olentoja⁵⁸. Konservatiivien mukaan ihmiset pelkäävät eristäytymistä ja epävakautta ja tuntevat vetoa tuttua ja turvallista kohtaan. Käsitys, jonka mukaan ihmiset haluavat turvallisuutta ja omaa määrättyä paikkaansa, johtaa sosiaalisen järjestyksen korostamiseen. Järjestys takaa, että ihmisten elämä on vakaata, ennustettavaa ja turvallista epävakaassa maailmassa. Konservatiivit ovat siis valmiita luopumaan vapaudesta järjestyksen hyväksi. Konservatismiin edustajat kannattavatkin yleensä vahvaa hallitusta, joka kova rikollisuutta kohtaan. Lakien tehtävä ei siis ole turvata ihmisten vapautta vaan säilyttää kuri ja järjestys.⁵⁹

⁵⁵ Vincent 1995, 63.

⁵⁶ Heywood 2003, 72–73.

⁵⁷ Heywood 2003, 73–74.

⁵⁸ O’Sullivan 1999, 56–57.

⁵⁹ Heywood 2003, 75.

Konservatismiin edustajat uskovat, että ihminen on riippuvainen ja turvallisuutta hakeva olento, joka ei voi elää yhteiskunnasta riippumatta. Päinvastoin ihminen haluaa kuulua sosiaalisiin ryhmiin: perheeseen, ystäväpiiriin, työyhteisöön, paikallisyhteisöön ja kansaan. Konservatiivit ovat haluttomia uskomaan negatiiviseen vapauteen, jossa yksilön vapaus on vapautta muiden yksilöiden puuttumiselta hänen elämäänsä. Sen sijaan vapaus nähdään sosiaalisten velvollisuuksien hyväksymisenä ja toimimisena niiden mukaan. Juuri sosiaalisten velvollisuuksien siteet pitävät yhteiskunnan koossa.⁶⁰

Konservatiivit ovat perinteisesti pitäneet yhteiskuntaa organismina, jossa kaikki osat toimivat kokonaisuuden hyväksi ja kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Organistisen yhteiskuntakäsityksen vuoksi perhettä, perinteisiä arvoja ja kansallisvaltiota arvostetaan. Perheen katsotaan olevan tärkein yhteiskunnallinen instituutio ja malli kaikille muille sosiaalisille instituutioille, koska perhe tarjoaa suojaa ja perheessä opitaan arvostamaan velvollisuutta ja kunnioittamaan toisia. Tervehenkinen perhe-elämä on tärkeää koko yhteiskunnan vakauden kannalta, ja perhettä tulisi kaikin tavoin suojella ja vahvistaa. Myös perinteiset arvot pitävät yhteiskuntaa koossa. Jos moraaliset valinnat jätetään yksilön vastuulle, yhteiskunnan herkkä tasapaino vaarantuu. Konservatiivit suhtautuvatkin suurin varauksin monikulttuuriseen ja moniarvoiseen yhteiskuntaan ja kannattavat sen sijaan yhtenäistä kulttuuria ja arvoja, joiden lähteenä ovat muun muassa perinteet, perhe ja uskonto. Edelleen konservatiivit uskovat, että kansallisvaltio on luonnollisesti perheen tapaan muodostunut yksikkö, koska se koostuu yhteisen kielen, historian, kulttuurin ja perinteet jakavista ihmisistä. Isänmaallisuus on siis positiivinen ominaisuus, joka tarjoaa yksilöille ja yhteiskunnalle identiteetin rakennusaineita.⁶¹

Konservatiivit ovat perinteisesti pitäneet yhteiskuntaa luonnostaan hierarkkisena ja yhteiskunnallista tasa-arvoa sekä epätoivottavana että mahdottomana saavuttaa⁶². Sekä konservatiivit, että liberaalit hyväksyvät epätasa-arvon, mutta eri syistä. Liberaalien mukaan ihmiset päätyvät erilaisiin asemiin kykyjensä ja ahkeruutensa perusteella. Konservatiivit taas katsovat, että hierarkia on väistämätön yhteiskunnan ominaisuus.

⁶⁰ Vincent 1995, 67–70.

⁶¹ Heywood 2003, 79–80.

⁶² Vincent 1995, 69.

Kaikilla ihmisillä ja luokilla on oma tehtävänsä; niin johtajia kuin seuraajiakin tarvitaan. Vaikka toisilla on enemmän vaurautta ja heidän sosiaalinen asemansa on korkeampi, heillä on myös vastaavasti enemmän vastuuta toisista ihmisistä. Hierarkian pitäminen välttämättömänä ja ja käsitys orgaanisesta yhteiskunnasta johtavat siihen, että myös paternalismia pidetään luonnollisena.⁶³

Myös yksityisomaisuus on konservatismissa tärkeää. Liberaalien tapaan useat konservatiivit näkevät omaisuuden ansaittuna ja pitävät tätä tärkeänä taloudellisena kannustimena.⁶⁴ Omaisuudella on kuitenkin myös sosiaalisia ja psykologisia merkityksiä. Se luo ihmisille muun muassa turvallisuutta, heillä on jotakin, mihin nojata huonoina aikoina. Säästäväisyyttä ja omaisuuden kartuttamista pidetäänkin itseisarvona. Omaisuudella on kuitenkin myös tärkeitä välineellisiä merkityksiä. Ihmiset, joilla on omaisuutta, kunnioittavat todennäköisemmin myös toisten omaa. Koska omaisuutta tulee suojata, ihmisillä on intressejä lain ja järjestyksen säilyttämisen puolesta. Siten omaisuus edistää konservatiivisia arvoja: lain, auktoriteetin ja sosiaalisen järjestyksen kunnioittamista.⁶⁵

AUTORITAARINEN JA PATERNALISTINEN KONSERVATISMI

Vaikka kaikki konservatiivit kunnioittavat auktoriteettia, mutta harvat tunnustautuvat suorastaan autoritaarisiksi. Valtaosa moderneista konservatiiveista hyväksyy demokraattiset periaatteet, mutta varsinkin Manner-Euroopassa autoritaarisella konservatismilla on pitkät perinteet.

Paternalistisesta konservatismista erotetaan yleensä kaksi suuntausta: konservatismi yhdessä valtiossa ja kristillisdemokratia. Konservatismi yhdessä valtiossa -tradition merkittävä edustaja oli Britannian pääministeri Benjamin Disraeli. Hän piti vaarana, että teollistumisen mukanaan tuoma taloudellinen epätasa-arvo johtaa vallankumoukselliseen liikehdintään ja Britannian jakautumiseen kahteen osaan: köyhien ja rikkaiden Britanniaksi. Lisäksi Disraeli katsoi, että rikkailla on velvollisuus huolehtia vähäosaisista. Hän uskoi yhteiskunnan olevan orgaaninen

⁶³ Heywood 2003, 81.

⁶⁴ Vincent 1995, 81.

⁶⁵ Heywood 2003, 82–83.

kokonaisuus, jossa rikkailla on vastineeksi etuoikeutetusta asemastaan vastuu huolehtia köyhemmistä kansankerroksista. Sosiaalietuuksin ja lainsäädännöllä voidaan siis sekä huolehtia vähäosaisista että estää perinteisiä arvoja uhkaava vallankumous.⁶⁶

Kukoistuksensa brittiläinen konservatiivinen paternalismi koki 1950- ja 1960-luvuilla, jolloin konservatiiviset hallitukset harjoittivat keynesiläistä, hyvin sosiaalidemokraattista politiikkaa. Tämä ei perustunut käsitykseen positiivisista oikeuksista tai sitoutumisesta tasa-arvoon vaan oli pragmaattinen valinta laissez-faire-kapitalismin ja sosialismin väliltä. Tarkoituksena oli pitää kansakunta koossa ja poistaa sosialistisen vallankumouksen uhka.⁶⁷

Myös Manner-Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen perustetut kristillisdemokraattiset puolueet omaksuivat interventionistisen politiikan. Konservatiivit hylkäsivät autoritaariset näkemyksensä, ja uusi politiikka perustui demokratiaan ja katolisesta sosiaaliteoriasta kumpuavaan paternalismiin.⁶⁸ Katolinen sosiaaliteoria on perinteisesti keskittynyt enemmän yhteisöön kuin yksilöön ja painottanut tasapainoa kilpailun sijaan. Kristillisdemokraattiset puolueet ovat perinteisesti harjoittaneet demokraattista korporatismia, jossa valtio toimii yhteistyössä kirkkojen, ammattiliittojen ja työnantajajärjestöjen kanssa.⁶⁹

UUSI OIKEISTO

Pitkän aikaa toisen maailmansodan jälkeen pragmaattiset ja paternalistiset ideat olivat vallalla konservatiivien keskuudessa ympäri läntisen maailman. Käytännössä useat konservatiiviset puolueet harjoittivat ainakin osittain sosiaalidemokraattista politiikkaa. Tämä muuttui kuitenkin 1970-luvulla, kun konservatiivit etenkin Britanniassa ja Yhdysvalloissa omaksuivat radikaalimpia mielipiteitä, jotka haastoivat keynesiläisen talouspolitiikan.⁷⁰

⁶⁶ Vincent 1995, 63–65 .

⁶⁷ O’Sullivan 1999, 62–63.

⁶⁸ O’Sullivan 1999, 64–65.

⁶⁹ Heywood 2003, 89.

⁷⁰ Heywood 2003, 92–93.

Uuden oikeiston edustajien poliittisiin päämäärät vaihtelevat aina verojen leikkaamisesta ja sosiaalipalvelujen supistamisesta tiedotusvälineiden tiukempaan valvontaan ja abortin kieltämiseen. Pohjimmiltaan uusi oikeisto yleensä yhdistää kaksi ristiriitaiselta näyttävää ideologista perinnettä. Yhtäältä uuden oikeiston edustajat ovat omaksuneet klassisen taloustieteen opit. He kritisoivat laajentunutta julkista sektoria ja talouteen puuttumista. Tämän näkökulman edustajia kutsutaan useimmiten liberaaliksi uudeksi oikeistoksi tai uusliberaaleiksi. Toisaalta uuden oikeiston edustajat ovat usein omaksuneet konservatiivisen sosiaaliteorian – kurin, järjestyksen ja auktoriteetin kunnioituksen. Heitä taas voidaan kutsua konservatiiviseksi uudeksi oikeistoksi tai uskonservatiiveiksi.⁷¹

Hämmästyttävän useat uuden oikeiston ajattelijat ja kannattajat kuitenkin kannattavat samaan aikaan uusliberaaleja ja uskonservatiivisia ideoita. Näennäinen ristiriita selittyy sillä, että sosioekonomiset ja sosiokulttuuriset kysymykset erotetaan toisistaan. Uuden oikeiston edustajat voivat siis samaan aikaan olla liberaaleja talousasioissa mutta konservatiiveja sosiokulttuurisissa kysymyksissä.⁷²

Uusi oikeisto on siis outo yhdistelmä liberalismia ja autoritarismia, yksilön vastuuta ja vapautta mutta toisaalta tiukkaa sosiaalista kontrollia. Andrew Gamblen mukaan yhdistelmä on kuitenkin ymmärrettävä, ja niiden välillä on selkeä syy-seuraus -suhde. Vapaat markkinat ja sosiaaliturvan puute luovat hänen mukaansa epävakautta, jonka hallitsemiseen tarvitaan tiukkaa kontrollia.⁷³ Kuitenkin uuden oikeiston ideologiaa on vaikea nähdä kovin johdonmukaisena⁷⁴. Talouden sfäärissä ihminen on itsenäinen ja kyvykäs päättämään kaikista asioistaan ilman tukea. Mutta sosiokulttuurisissa kysymyksissä yksilöiden tulee noudattaa lakia ja perinteisiä arvoja, koska he ovat vajavaisia, eivätkä kykene päättämään asioistaan itse vaan tarvitsevat auktoriteetin tukea.

⁷¹ O'Sullivan 1999, 70–73.

⁷² Vincent 1995, 66–67.

⁷³ Gamble 1998, Heywoodin 2003, 101 mukaan.

⁷⁴ Heywood 2003, 102.

4.3. SOSIALISMI

Liberalismin ja konservatismiin lailla sosialismin juuret ovat 1800-luvulla Ranskan suuren vallankumouksen jälkeisellä ajalla. Liberalismi ja sosialismi ovat yhtä lailla valistuksen tuotteita; molemmat aatteet painottavat järkeä ja edistystä. Sen sijaan sosialistit eivät jaa liberaalien uskoa markkinatalouteen vaan ovat perinteisesti kritisoineet sitä ja pyrkineet esittämään sille vaihtoehdon. Sosialismi syntyi reaktiona teollisen vallankumouksen synnyttämiin kurjiin taloudellisiin ja sosiaalisiin oloihin. Lisäksi suuri osa työväestöstä oli ensimmäisen polven kaupunkilaisia, joilta puuttuivat sosiaaliset instituutiot, jotka olisivat antaneet heidän elämälleen vakautta ja merkitystä. Näiden olosuhteiden vuoksi ensimmäiset sosialistiset ajattelijat vaativat hyvin radikaalia tai jopa vallankumouksellista vaihtoehtoa kapitalismille.⁷⁵

1800-luvun lopulta lähtien sosialismin luonne muuttui läntisessä Euroopassa. Työläisten olot paranivat hiljalleen ja he saivat poliittisia vaikutusmahdollisuuksia äänioikeuden laajentumisen myötä. Työväenpuolueet, ammattiyhdistykset sekä omat urheiluseurat ja muut järjestöt tarjosivat parempaa taloudellista turvaa ja liittivät työväestön osaksi teollista yhteiskuntaa. Useat sosialistiset puolueet luopuivat pyrkimyksestä vallankumoukseen ja valitsivat laillisen, poliittisen vaikuttamisen tien.⁷⁶ 1900-luvun alussa sosialistiset puolueet saarnasivat vallankumousta yleensä vain Euroopan takapajuisimmissa yhteiskunnissa kuten Venäjällä. Jako vallankumoukselliseen ja reformistiseen sosialismiin vakiintui 1917 Venäjän lokakuun vallankumouksen jälkeen. Tästä lähtien vallankumoukselliset sosialistit kutsuivat itseään yleensä kommunisteiksi ja laillista tietä kannattavat sosialisteiksi tai sosiaalidemokraateiksi.⁷⁷

SOSIALISMIN KESKEISET TEEMAT

Socialismin ytimessä on käsitys, jonka mukaan yhteiskunnan taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat voidaan ratkaista pikemmin yhteisön kuin yksilön ponnistusten kautta. Ihmisten nähdään kykenevän yhteistyöhön ja olevan halukkaita tavoittelemaan

⁷⁵ Heywood 2003, 105–106.

⁷⁶ Wright 1999, 84–89.

⁷⁷ Heywood 2003, 106.

päämääriä yhteisellä toiminnalla. Ihmiset ovat keskenään ”veljiä” tai ”sisaria”, joita sitovat yhteen inhimilliset siteet.⁷⁸

Sosialistisen ideologian mukaan ihmiset eivät luonnostaan ole itsekkäitä, ahneita tai aggressiivisia. Tällainen käyttäytyminen johtuu sen sijaan siitä, että yhteiskunnan rakenteet palkitsevat itsekkästä käyttäytymisestä. Ihmiset eivät ole oman hyötynsä maksimoijia vaan kapitalistinen järjestelmä pakottaa heidät toimimaan tällä tavalla. Ihmisten käyttäytyminen ja luonne on siis muutettavissa.⁷⁹

Sosialistit uskovat myös, että luonnollisempaa kuin yksilöiden välinen kilpailu on yksilöiden välinen yhteistyö. Heidän mukaansa kilpailu asettaa ihmiset toisiaan vastaan ja saa heidät kieltämään sosiaalisen luonteensa ja kannustaa itsekkyyteen ja aggressiivisuuteen. Yhteistyö sen sijaan on järkevää paitsi taloudellisesti myös moraalisesti, se luo ihmisten välille myötätuntoa, välittämistä ja kiintymystä. Yksilöitä voidaan motivoida taloudellisten kannustinten sijaan moraalilla kannustimilla. Vain harvat modernit sosiaalidemokraatit hyväksyivät kuitenkin taloudellisista kannustimista luopumisen. Sen sijaan he kannattavat yleensä tasapainoa taloudellisten ja moraalisten kannustimien välillä. Esimerkiksi talouskasvu on tärkeää, koska se helpottaa hyvinvointipalveluiden tarjoamista köyhimmille ihmisille.⁸⁰

Ehkä merkittävin sosialistisen ideologian ominaisuus on sen voimakas sitoutuminen tasa-arvoon. Konservatiiveille yhteiskunta on luonnostaan epätasa-arvoinen, liberaaleille tärkeää on mahdollisuuksien tasa-arvo, mutta sosialistit vaativat tasa-arvoa lopputuloksissa. Tasa-arvo on tärkeää ensinnäkin, koska se on yksinkertaisesti oikeudenmukaista. Sosialistit suhtautuvat vastahakoisesti ajatukseen, jonka mukaan erot varallisuudessa heijastelevat eroja ihmisten lahjakkuudessa. Epätasa-arvo johtuu heidän mukaansa pikemminkin yhteiskunnan epätasa-arvoisista rakenteista. Oikeudenmukaisuus siis vaatii, että ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti palkintojen ja materiaalien olosuhteiden tapauksessa. Muodollinen tasa-arvo on riittämätöntä, koska se ei ota huomioon kapitalismin epätasa-arvoisia rakenteita.⁸¹

⁷⁸ Vincent 1995, 95.

⁷⁹ Heywood 2003, 109.

⁸⁰ Heywood 2003, 110–111.

⁸¹ Heywood 2003, 111–112.

Vaikka sosialistit ovat yhtä mieltä tasa-arvon hyveellisyydestä, heillä on ollut perinteisesti eri käsityksiä siitä, missä laajuudessa tasa-arvo tulisi toteuttaa. Kommunistit ovat uskoneet ehdottomaan tasa-arvoon, joka saavutetaan lakkauttamalla yksityisomaisuus ja kollektivisoimalla tuotantovälineet. Sosiaalidemokraatit ovat sen sijaan uskoneet suhteelliseen tasa-arvoon, joka saavutetaan jakamalla varallisuutta uudelleen sosiaaliturvan ja progressiivisen verotuksen keinoin.⁸²

Sosialisteille suuri merkitys on myös yhteiskuntaluokalla, jonka nähdään olevan merkittävin yhteiskunnallisista jaoista. Sosialistit eivät kuitenkaan ole yhtä mieltä luokkien luonteesta ja merkityksestä. Kommunistit liittävät luokat taloudelliseen valtaan, joka perustuu yksilön suhteeseen tuotantovälineisiin. Luokkajaot ovat jakoja pääoman ja työvoiman välillä; tuotantovälineiden omistajien ja proletariaatin, joka hankkii elantonsa työtänsä myymällä, välillä. Kommunistien mukaan näiden kahden luokan välillä on sovittamaton konflikti. Sosiaalidemokraatit taas ovat määritelleet luokat tuloerojen ja ammatillisen aseman perusteella. Tästä näkökulmasta sosialismin edistyminen tarkoittaa taloudellisten ja sosiaalisten erojen kaventamista keskiluokan ja työväenluokan välillä. Sosiaalidemokraatit uskovat siis sosiaalisten olojen kohentamiseen ja luokkien yhteiseloön luokkasodan sijaan.⁸³

Sosialistit jäljittävät kilpailun ja epätasa-arvon lähteeksi yksityisomaisuuden, jolla useimmiten tarkoitetaan tuotantovälineitä ja -pääomaa eikä henkilökohtaista omaisuutta. Sosialistit kritisoivatkin yksityisomaisuutta useista syistä. Ensinnäkin varallisuus syntyy ihmisten yhteistyöllä, joten yhteisön tulisi se myös yhdessä omistaa. Toiseksi omaisuus ruokkii ahneutta ja on siten moraalisesti rappeuttavaa. Lisäksi omaisuus kannustaa ihmisiä olemaan materialistia, ja saa ihmiset uskomaan onnellisuuden ja täyttymyksen voi saavuttaa hankkimalla varallisuutta. Edelleen omaisuus aiheuttaa erimielisyyksiä muun muassa työnantajien ja työntekijöiden sekä rikkaiden ja köyhien välillä. Sosialistit vaativatkin yleensä yksityisomaisuuden lakkauttamista ja tuotantovälineiden siirtämistä yhteisomistukseen tai maltillisemmin omistusoikeuden tasapainottamista yhteisön intressien kanssa.⁸⁴

⁸² Vincent 1995, 101–103.

⁸³ Heywood 2003, 114.

⁸⁴ Heywood 2003, 115.

Karl Marx vaati yksityisomistuksen lakkauttamista ja siirtymistä luokattomaan yhteiskuntaan. Omaisuuden tulisi olla yhteisomistuksessa ja hyödyttää koko ihmiskuntaa. Neuvostoliitossa ongelma ratkaistiin kansallistamisella; koko talous alistettiin tiukasti valtion valvontaan. Myös sosiaalidemokraatit ovat kannattaneet yhteisomistusta ja talouden suunnittelua valtion kautta. Länsimaissa kansallistamiseen on kuitenkin turvautunut varsin harvoin ja valikoivasti.⁸⁵ Parlamentaariset sosialistiset puolueet ovat kuitenkin vähitellen etääntyneet kollektivisointipolitiikasta ja ovat määritelleet sosialismin pyrkimyksenä tasa-arvoon ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen⁸⁶. Viime aikoina sosiaalidemokraattiset puolueet ovat usein jopa puolustaneet julkisten toimintojen yksityistämistä.

KOMMUNISMI, SOSIAALIDEMOKRATIA JA KOLMAS TIE

Sosialistit ovat jakautuneet yleensä ottaen kahteen varsin selkeään leiriin, kommunisteihin ja sosiaalidemokraatteihin. Leirejä erottaa suhtautuminen kahteen asiaan. Ensinnäkin heillä on eri näkemykset siitä, millaiselta sosialistinen yhteiskunta todella näyttää, siis mitä sosialismi on. Toiseksi heidän mielipiteensä eroavat myös siinä, millä keinoilla sosialismiin tulisi pyrkiä.⁸⁷

Varhaiset sosialistit näkivät vallankumouksen ainoaksi vaihtoehdoksi ainakin kahdesta syystä. Ensimmäisten sosialistien aikana työläisten olot olivat hyvin huonot. Kapitalismi nähtiin täydellisen sarron ja hyväksikäytön välineenä, jolla ei ollut mitään annettavaa työväenluokalle. Kurjien olojen vuoksi vallankumouksen ajateltiin toteutuvan ennemmin tai myöhemmin, kun työläisten mitta olisi täynnä. Toisaalta parlamentaarinen, rauhanomainen vaihtoehto ei näyttänyt mahdolliselta, koska useissa maissa työväestöllä ei ollut äänioikeutta.⁸⁸

Marxin ennustamista poliittisista muutoksista tärkein oli, että työväenluokka tulisi kaatamaan kapitalismin vallankumouksessa, joka ei tarkoittaisi pelkästään

⁸⁵ Vincent 1995, 109–110.

⁸⁶ Wright 1999, 97–99.

⁸⁷ Heywood 2003, 117.

⁸⁸ Heywood 2003, 118–121.

vallanvaihtoa vaan myös tuotantotavan muutosta ja johtaisi lopulta kommunismiin⁸⁹. Vallankumous tapahtuisi Marxin mukaan ensimmäisinä kehittyneimmissä kapitalistisissa maissa Länsi-Euroopassa, joissa tuotanto olisi laajentunut kapitalistisen järjestelmän sietokyvyn rajoille. Kuitenkaan pelkät tuotannolliset olosuhteet eivät olisi riittäviä. Vallankumouksen toteuttajaksi tarvittaisiin luokkatietoista proletariaattia; työväenluokka tulisi tietoisesti sorrosta ja ottaisi lopulta vallan.⁹⁰

1990- ja 1980-lukujen vaihde oli valtava mullistus kommunismille ja ideologioiden historialle muutenkin. Kommunistiset hallinnot kaatuivat Itä-Euroopassa ja muualla maailmassa kommunistiset valtiot ovat nykyään lähinnä kapitalistisia yhden puolueen diktatuureja. Vaikka kommunismi, joka romahti, oli stalinistinen versio marxilaisuudesta, kommunismia ei silti voi nykyään pitää erityisen relevanttina ideologiana. Tämä johtuu siitä, että marxien ennustus kapitalismin väistämättömästä romahduksesta on osoittautunut täysin vääräksi. Nekin, joiden mukaan hänen teoriansa muun muassa vieraantumisen on edelleen pätevä, joutuvat myöntämään, että kapitalismi on ollut hyvin kestävä ja sopeutumiskykyinen. Niinpä yritykset nostaa marxilaiset talousteoriat uuteen kukoistukseen vaikuttavat olevan tuhoon tuomittuja. Se, mitä Marxin käynnistämästä projektista on jäljellä, on sulautunut osaksi muita ideologioita tai elää lähinnä hyvin teoreettisella tasolla.⁹¹

Monet marxilaiset puolueet olivat nimenneet itsensä sosiaalidemokraattisiksi jo 1800-luvulla, kun ne vielä kannattivat siirtymistä sosialismiin vallankumouksen keinoin. 1900-luvun alkupuolelle mennessä useat näistä puolueista olivat kuitenkin omaksuneet parlamentaarisen taktiikan ja kannattivat siirtymistä sosialismiin asteittain ja rauhanomaisesti. Merkittävin muutos sosiaalidemokratian merkityksessä tapahtui kuitenkin viime vuosisadan puolivälissä, jolloin sosiaalidemokraattiset puolueet tarkastelivat uudelleen myös sosialistisia päämääriään. Puolueet eivät enää pyrkineet lakkauttamaan kapitalismia vaan tekemään siitä inhimillisemmän. Tavoitteena oli

⁸⁹ Vincent 1995, 92.

⁹⁰ Heywood 2003, 129.

⁹¹ Femia 1999, 126–127.

löytää tasapaino markkinatalouden ja valtion interventioiden välillä. Samankaltaisia ajatuksia esittivät myös sosiaaliliberaalit ja paternalistiset konservatiivit.⁹²

Länsimaiset sosiaalidemokraattiset puolueet omaksuivatkin revisionistisen politiikan käytännössä, joskaan eivät aina teoriassa. Tarkoituksena oli siis hillitä kapitalismia sen kumoamisen sijaan.⁹³ 1900-luvun edistyessä sosiaalidemokraatit luopuivat sitoutumisestaan suunnittelulouteen ja tunnustivat markkinoiden tehokkuuden. Vapaan kilpailun katsottiin olevan pääasiallinen toimintatapa, ja suunnitteluun turvaututtaisiin vain, kun se on välttämätöntä.⁹⁴

Suunnitelmataloudesta ja täydellisestä kansallistamisesta luovuttuaan sosiaalidemokraateille jäi kolme tavoitetta. Ensinnäkin tavoitteena oli sekatalous, sekoitus yksityistä ja julkista omistusta. Kansallistamista tulisi käyttää vain valikoivasti tärkeimpien alojen tai ja niin sanottujen luonnollisten monopolien tapauksessa. Toiseksi markkinoita tulisi säädellä ja ohjata talouskasvun ja työllisyyden varmistamiseksi. Kolmanneksi kapitalismin inhimillistämiseksi tarvittaisiin hyvinvointivaltiota. Tulonsiirroilla, sosiaalipalveluilla ja progressiivisella verotuksella voitaisiin jakaa tuloja uudelleen ja vähentää köyhyyttä.⁹⁵

Tärkeimmäksi sosiaalidemokratian periaatteeksi on noussut sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja pyrkimys kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Sosiaalidemokraattinen ideologia pitääkin nykyään sisällään varsin monenlaisia näkemyksiä. Saman aatesuunnan edustajat voivat yhtäältä vaatia tasa-arvoisempaa palkkausta ja laajempaa julkista omistusta ja toisaalta hyväksyä markkinoiden tehokkuusvaatimukset ja yksilön vastuun omasta elämästään.⁹⁶

Sosiaalidemokratia kukoisti länsimaissa toisen maailmansodan jälkeen, mutta kriisiytyi 1970-luvun öljykriisistä lähtien. Muuttuneiden olosuhteiden ja sosiaalidemokratian kriisin vuoksi sosiaalidemokraattiset puolueet uudistuivat 1980-

⁹² Heywood 2003, s. 139–140.

⁹³ Femia 1999, 85–87.

⁹⁴ Heywood 2003, 144.

⁹⁵ Heywood 2003, 144.

⁹⁶ Femia 1999, 96–101.

luvulta alkaen.⁹⁷ Tunnetuin uudistuneesta sosiaalidemokratiasta käytetty nimitys on kolmas tie.

Käsite kolmas tie tarkoittaa vaihtoehtoa kommunismin ja kapitalismin välillä. Parhaiten se kuvaisi ehkä perinteistä sosiaalidemokratiaa, mutta sillä kuitenkin tarkoitetaan vaihtoehtoa juuri perinteisen sosiaalidemokratian ja uusliberalismin välillä. Kolmas tie käsitteenä on hyvin epätarkka ja avoin monille tulkinnoille, mutta muutamia yhteisiä teemoja on silti erotettavissa. Ensinnäkin sosialismi perinteisessä valtiojohtoisessa merkityksessään on kuollut ja kapitalismille ei ole järkevää vaihtoehtoa. Myös taloudellinen globalisaatio ja tietotalous, jossa yksilölliset taidot sekä työntekijöiden ja yritysten joustavuus on painottuvat, hyväksytään. Uusliberaalia käännettä ei pyritä kääntämään takaisin vaan pikemminkin rakentamaan sen päälle.⁹⁸

Toiseksi kolmannen tien edustajat korostavat yhteisön ja moraalisen vastuuntunnon merkitystä. Liberaalia individualismia kritisoidaan siitä, että se on legitimoinut itsekkään käytöksen. Kolmanneksi kolmannen tien kannattajat eivät usko luokkien konfliktiin vaan näkevät yhteiskunnan konsensuaalisessa valossa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että sosiaaliset luokat ja taloudellinen epätasa-arvo tulisi jättää huomiotta. Yksilön vastuu omasta toimeentulostaan siis tunnustetaan, mutta samaan aikaan myös ryhmien mahdollinen epätasa-arvo tulee ottaa huomioon. Edelleen tiukka tasa-arvon tavoittelu on vaihtunut kolmannen tien ajattelussa mahdollisuuksien tasa-arvoon. Lisäksi kolmannen tien ajattelussa valtion rooli on muuttunut kapitalismin epäoikeudenmukaisuuksien poistajasta kilpailukykyvaltioksi. Valtion tehtävä on varmistaa sen kansalaisten menestys kansainvälisessä kilpailussa ja luoda tätä kautta varallisuutta.⁹⁹

Kolmas tie on siis tullut varsin kauas sosialismin juurilta eikä sitä pysty kuin vaivoin erottamaan modernista liberalismista. Eettiset perusteet, jotka ohjasivat sosialismia, ovat kuitenkin säilyneet, tosin hieman laimeammassa muodossa. Sosiaalidemokratia siis pyrkii edelleen lieventämään yhteiskunnallista epätasa-arvoa ja korostaa yhteisön ja yhteistyön merkitystä. Kun yhteiskunnallisen muutoksen välineet ovat paljolti

⁹⁷ Wright 1999, 94–95.

⁹⁸ Heywood 2003, 148–149.

⁹⁹ Heywood 2003, 149–150.

muuttuneet, juuri näihin tiettyihin arvoihin sitoutumisesta sosialismin perilliset tunnistaakin parhaiten.

4.4. NATIONALISMI

Nationalismi eli kansallisuusaate syntyi Ranskan suuren vallankumouksen aikana. Aiemmin valtioiden oli ajateltu olevan hallitsijansa omia valtakuntia ja asukkaat olivat hallitsijan alamaisia. Asukkaiden poliittinen identiteetti muodostui siis heidän suhteestaan hallitsijaan eikä esimerkiksi heidän oman etnisen ryhmänsä perusteella. Vallankumoukselliset Ranskassa taas toimivat kansan nimissä ja kansa muodosti ranskalaisen kansakunnan. Alkuvaiheissaan nationalismi oli luonteeltaan vallankumouksellinen ja edistyksellinen. Kansallisvaltiot haluttiin rakentaa demokraattisiksi poliittisiksi yksiköiksi ja asukkaista piti tulla alamaisten sijaan kansalaisia. Kansakunta ohjaisi siis itse itseään.¹⁰⁰

Käsitys, että nationalismi olisi alhaalta kansan syvistä riveistä noussut liike, on kuitenkin liian romanttinen. Nationalistinen innostus rajoittui nousevaan keskiluokkaan, jota ajatukset kansallisesta yhtenäisyydestä ja perustuslaillisesta hallituksesta kiehtoivat. Kansalliset liikkeet eivät juuri missään olleet niin voimakkaita, että ne olisivat pystyneet saavuttamaan tavoitteitaan omin voimin. Missä nationalistiset päämäärät saavutettiin, tämä johtui siitä, että kansallisten liikkeiden ja nousevien valtioiden tavoitteet olivat samansuuntaisia. Esimerkiksi saksalainen nationalismi ja vahvistuva Preussi löysivät toisistaan liittolaiset.¹⁰¹

1900-luvun alkuun mennessä nationalismista oli kuitenkin tullut kaikkien kansankerrosten liike. Tämä oli käynyt mahdolliseksi alkeiskoulutuksen, lukutaidon ja sanomalehtien yleistymisen myötä. Myös kansalliset symbolit kuten liput, kansallishymnit ja niin edelleen olivat syntyneet suurimmassa osassa Eurooppaa.¹⁰² Myös nationalismin luonne muuttui sen vakiintuessa. Nationalismi oli aikaisemmin ollut edistyksellisten ja liberaalien liikkeiden projekti, mutta vuosisadan vaihteesta lähtien nationalismin voimakkaimmat puolestapuhujat olivat yleensä konservatiivisia poliitikkoja.¹⁰³

¹⁰⁰ Heywood 2003, 155.

¹⁰¹ Heywood 2003, 156.

¹⁰² Heywood 2003, 156.

¹⁰³ Vincent 1995, 243.

Nationalistit puolustivat yhteiskunnallista järjestystä ja vakautta varsinkin, koska sosialismin kasvava kannatus koettiin uhaksi. Nationalismin tavoitteena oli integroida voimistuva työväenluokka paremmin kansakuntaan ja säilyttää vakiintunut sosiaalinen järjestys. Isänmaallista innostusta eivät myöskään enää ruokkineet tavoitteet vapaudesta ja demokratiasta vaan yhä enemmän menneiden loiston aikojen ja sotilasvoittojen muistelu. Tämä nationalismin muoto kehittyi useissa maissa kansalliskiihkoiseksi ja muukalaisvastaiseksi. Muut kansat nähtiin arveluttavina, epäluotettavina ja jopa uhkaavina. Nationalismin uusi muoto kannusti siirtomaiden valtaamiseen sekä kiihdytti kansainvälistä epäluuloa ja kilpailua. Kiihkomielinen nationalismi edesauttoi siten myös ensimmäisen maailmansodan syttymistä vuonna 1914.¹⁰⁴

Nykyään nationalismin sanotaan usein olevan vanhentunut ideologia ja sen katsotaan kukoistaneen 1800-luvulla, kun kansakuntia rakennettiin aktiivisesti¹⁰⁵. Monissa Länsi-Euroopan maissakin on kuitenkin edelleen käynnissä nationalismista voimansa ammentavia kiistoja. Isossa-Britanniassa niin Pohjois-Irlannissa, Walesissa kuin Skotlannissakin on omat nationalistiset liikkeensä. Espanjassa taas niin baskit kuin katalaanit ovat vaatineet laajempaa itsehallintoa. Myös äärimmäisen kiihkomielistä nationalismia on esiintynyt aivan viime aikoina itäisessä Euroopassa ja varsinkin entisen Jugoslavian alueella. Puheet nationalismin kuolemasta ovatkin mielestäni vahvasti liioiteltuja. Maahanmuutto ja Euroopan unioni antavat todennäköisesti nostetta juuri nationalismin konservatiiviselle muodolle. Yleensäkin ihmiset oletettavasti identifioituvat voimakkaasti kotimaahansa ja suuri osa kansalaisista tunnustautuu isänmaalliseksi.

NATIONALISMIN KESKEISET TEEMAT

Nationalismin käsitteleminen ideologiana on ongelmallista ainakin kolmella tapaa. Nationalismia voi ensinnäkin pitää pelkkänä opinkappaleena verrattuna liberalismiin, konservatismiin ja sosialismiin, jotka arvoineen ja ideoineen ovat systemaattisia ajatusrakennelmia. Tämän näkemyksen mukaan nationalismi on vain uskoa siihen, että kansallisvaltio on luonnollisin poliittinen yksikkö. Tällöin nationalismi näyttäytyy

¹⁰⁴ Heywood 2003, 157.

¹⁰⁵ Heywood 2003, 158.

kuitenkin kapeasti pelkästään klassisena poliittisena nationalismina ja jättää huomiotta etnisen ja kulttuurisen nationalismin, jotka nykyään ovat relevantimpia nationalismin muotoja. Toiseksi nationalismia voi pitää pelkästään psyykkisenä ilmiönä – lojaalisuuden ja ihailun tunteena kotimaataan kohtaan. Tällöin kuitenkin sekoitetaan patriotismin tunne ja nationalismi ideologiana, jolla on tietyt ydinarvot ja poliittiset päämäärät. Kolmanneksi nationalismi on poliittiselta luonteeltaan ristiriitainen. Eri aikoina se on ollut edistyksellistä ja demokraattista, toisinaan taas taantumuksellista ja autoritaarista.¹⁰⁶

Nationalismin peruskomus on, että kansallisvaltio on tärkein poliittinen yksikkö. Yksinkertaisimmillaan kansallisvaltion muodostavat kansakunnat ovat kulttuurisia kokonaisuuksia, ihmisiä, joita sitovat yhteen samat arvot, perinteet ja erityisesti yhteinen kieli, uskonto ja historia. Lisäksi kansa asuu yleensä samalla maantieteellisellä alueella. Tästä näkökulmasta kansa olisi objektiivisesti määriteltävissä, tietyt kulttuuriset kriteerit täyttävä ihminen kuuluu kansaan. Toisaalta on hyvin vaikea objektiivisesti sanoa, milloin tiettyjen kriteerien täytyttyä ihmisryhmä voidaan luokitella kansaksi. Niinpä koko ajan käydään kiistoja siitä, voidaanko tietty ihmisjoukko lukea kansaksi ja sallia heille oma valtio.¹⁰⁷

Kieltä pidetään yleensä selvimpänä merkinä kansallisuudesta. Kieli pitää sisällään asenteita, arvoja ja ilmaisutapoja, jotka luovat tunnetta tuttuudesta ja kuulumisesta tiettyyn yhteisöön. Kansallisvaltiot ovatkin yleensä hyvin herkkänahkaisia oman kielensä suhteen. Toisaalta samaa kieltä voidaan puhua useissa eri valtioissa ilman, että näillä olisi mitään yhteistä kansallista identiteettiä. Toiset valtiot taas ovat huomattavan yhtenäisiä, vaikka niissä puhutaan useaa eri kieltä.¹⁰⁸

Uskonto on yleensä kansallisuuden toinen merkittävä rakennuspalikka. Sen kautta ilmaistaan yhteisiä moraalisia arvoja ja hengellisiä näkemyksiä. Muun muassa entisen Jugoslavian alueella uskonto on tärkein eri kansoja jakava tekijä¹⁰⁹. Kuitenkin laajemmassa kontekstissa uskonnot ja kansallisuudet eivät noudata samoja rajalinjoja.

¹⁰⁶ Heywood 2003, 158–159.

¹⁰⁷ Heywood 2003, 159–160.

¹⁰⁸ Vincent 1995, 257–258.

¹⁰⁹ Poulton 1993.

Esimerkiksi Euroopan katoliset eivät missään nimessä katso kuuluvansa samaan katoliseen kansakuntaan.¹¹⁰

Kansallisuus voi perustua myös etniseen tai rodulliseen yhtenäisyyteen. Varsinkin useat äärioikeistolaiset puolueet ovat pitäneet tiettyä rotua ehtona kuulumiseen tiettyyn kansaan. Kuitenkin nationalismi perustuu useammin kulttuuriselle kuin biologiselle pohjalle. Etnisen yhtenäisyyden perustana voi siis olla rotu, mutta yleisemmin se muodostuu yhteisistä arvoista ja kulttuurisista uskomuksista. Kansallisen identiteetin ei tarvitse perustua etniseen yhtenäisyyteen, mikä hyvin selvää muun muassa Yhdysvalloissa ja muissa monikulttuurisissa valtioissa.¹¹¹

Riittävä kulttuurinen yhtenäisyys, joka ilmenee kansallisuudessa, on lopulta hyvin vaikea määritellä. Se koostuu vaihtelevista kulttuurisista tekijöistä, joita ei voi rajata ennalta. Pohjimmiltaan kansallisuudet voidaankin määritellä vain subjektiivisesti, kansaan kuuluvien toimesta. Kansa on siten psyko-poliittinen käsite ja koostuu joukosta ihmisiä, jotka vaativat itselleen tiettyjä kansalle kuuluviksi katsomiaan oikeuksia.¹¹²

Mahdollisuus määritellä kansallisuus sekä objektiivisesti että subjektiivisesti on tuottanut kaksi kilpailevaa käsitystä kansallisuudesta. Eksklusiivinen käsitys painottaa etnisen yhtenäisyyden ja jaetun historian merkitystä. Kansallinen identiteetti nähdään annettuna ja muuttumattomana, mikä korostaa yhteisen alkuperän merkitystä ja hämärtää eroa kansallisuuden ja rodun välillä. Kansoja pitää yhdessä synnynnäinen kiintymys kieleen, uskontoon, perinteiseen elämäntapaan tai kotimaahan. Yleensä ottaen konservatiivit suosivat eksklusiivista kansallisuuskäsitystä.¹¹³

Inklusiivinen käsitys taas korostaa kansalaistietoisuutta ja lojaalisuutta kotimaalle. Kansat voivat siis koostua monista roduista, erilaisista etnisistä ryhmistä, eri uskontojen edustajista ja niin edelleen. Tämä taas hämärtää eroa kansallisuuden ja

¹¹⁰ Heywood 2003, 160–161.

¹¹¹ Heywood 2003, 161.

¹¹² Heywood 2003, 161–162.

¹¹³ Heywood 2003, 162–163.

kansalaisuuden käsitteen välillä. Inklusiivista kansallisuuskäsitystä suosivat yleensä liberaalit.¹¹⁴

Vaikka nationalistit voivat olla eri mieltä siitä, miten kansa määritellään, he kaikki uskovat kansan ja siten kansallisvaltion olevan luonnollisia yhteisöjä. Ihmiskunta on siis luonnostaan jakautunut kansoihin, joilla kullakin on omat piirteensä ja erillinen identiteetti. Tämä vuoksi nationalistien mukaan yksilön siteet omaan kansaansa ovat vahvemmat kuin mihinkään toiseen sosiaaliseen ryhmään. Side kestää pitkänkin ajan ja toimii vaistonvaraisella tasolla.¹¹⁵

Nationalisteille kansallisvaltio on tärkein ja mieluisin poliittinen yksikkö. Kansallisvaltion vahvuus on, että siinä yhdistyvät sekä kulttuurinen että poliittinen yhtenäisyys. Kansallisuus ja kansalaisuus siis käyvät yksiin. Kansallisvaltiossa hallituksen on myös helppo saavuttaa legitimitetti, koska kansan katsotaan hallitsevan itse itseään. Nationalistit uskovat, että voimat, jotka ovat luoneet itsenäisistä kansallisvaltioista koostuvan maailman, ovat luonnollisia ja vastustamattomia. Mikään muu sosiaalinen ryhmä ei voi muodostaa yhtä merkityksellistä poliittista yhteisöä. Kansallisvaltio nähdään siis ainoana järkevänä poliittisena yksikkönä.¹¹⁶

Olisi kuitenkin yksinkertaistavaa väittää, että nationalismista seuraa aina vaatimus kansallisvaltiosta ja itsemääräämisoikeudesta. Useat kansat ovat tyytyneet jonkinasteiseen autonomiaan valtion ja itsenäisyyden sijasta. Toisaalta on kuitenkin hankala esittää yleistä sääntöä, millaiset valtaoikeudet kullekin kansalliselle liikkeelle riittävät. Laajatkain itsemääräämisoikeudet Espanjan baskeille eivät esimerkiksi ole lopettaneet ETA:n pommi-iskuja ja vaatimuksia Baskimaan itsenäisyydestä.¹¹⁷

Tietyissä nationalismin muodoissa konkreettiset poliittiset päämäärät ovat selkeästi sivuosassa. Tämä pätee erityisesti kulttuurinationalismiin ja etniseen nationalismiin. Kulttuurinationalistit painottavat kansan merkitystä ainutlaatuisena sivilisaationa poliittisen yhteisön sijaan. Jos ”poliittinen” nationalismi on rationaalista, kulttuurinen

¹¹⁴ Heywood 2003, 163.

¹¹⁵ Heywood 2003, 163.

¹¹⁶ Heywood 2003, 166.

¹¹⁷ Heywood 2003, 166.

nationalismi operoi selkeästi mystiikan alueella, ja perustuu romanttisiin uskomuksiin kansan ainutlaatuisuudesta luonnollisesta yhtenäisyydestä. Luonteeltaan kulttuurinationalismi on usein antimodernia, mutta voi joissain tapauksissa toimia myös modernisaation alkuunpanijana.¹¹⁸

Etninen nationalismi eroaa jossain määrin kulttuurinationalismista, vaikka etnisyys ja kulttuuri menevät selkeästi myös päällekkäin. Etninen nationalismi on lojaalisuutta tietyille väestölle, kulttuuriselle ryhmälle tai maantieteelliselle alueelle. Termi sinänsä on monitahoinen, koska siinä on sekä rodullisia että kulttuurisia sävyjä. Joka tapauksessa etnisen ryhmän jäsenten nähdään polveutuvan yhteisistä esi-isistä, joten yhteisöä yhdistävät verisiteet. Vaikka etnisyys ymmärrettäisiin kulttuurisesti, tämä tapahtuu hyvin tunteellisella tasolla ja korostaa arvoja, perinteitä ja käytäntöjä, jotka antavat kansalle tunteen ainutlaatuisuudesta. Etniseen ryhmään ei katsota olevan mahdollista liittyä, mikä tekee etnisestä nationalismista luonteeltaan selvästi ulos sulkevan.¹¹⁹

LIBERAALI JA KONSERVATIIVINEN NATIONALISMI

Liberaali nationalismi on nationalismin erilaisista muodoista vanhin. Sen syntyi valistuksen ja Ranskan suuren vallankumouksen aikoihin ja kantaa mukanaan monia vallankumouksen arvoja. Kansansuvereniteetin ajatus yhdistyi vaivattomasti liberaaleihin periaatteisiin, koska monikansalliset valtiot, joita vastaan nationalistit taistelivat, olivat autoritaarisia ja sortivat yleisesti alamaisiaan. Monille 1800-luvun vallankumouksellisille liberalismi ja nationalismi olivatkin käytännössä sama asia.¹²⁰

Liberalismi syntyi puolustamaan yksilön vapautta ja oikeuksia. Nationalistit näkivät valtioiden olevan suvereeninä entiteettejä, jotka olivat oikeutettuja vapauteen, itsemääräämisoikeuteen ja muihin oikeuksiin. Liberaali nationalismi on siten vapauttava voima kahdella tavalla. Ensinnäkin se vastustaa ulkoista hallintaa ja sortoa,

¹¹⁸ Heywood 2003, 168.

¹¹⁹ Griffin 1999, 167–170.

¹²⁰ Griffin 1999, 156–159.

ja toisaalta se puolustaa kansan itsehallinnon periaatetta, käytännössä perustuslaillista demokratiaa.¹²¹

Liberaalit nationalistit uskovat, että kansallisvaltiot, kuten yksilötkin, ovat tasa-arvoisia ja siten kaikki oikeutettu itsemääräämisoikeuteen. Liberaalin nationalismin tavoitteena on siis itsenäisten kansallisvaltioiden maailma siten, että valtioiden rajat vastaavat etnisiä rajoja. Liberaalit nationalistit uskovat myös, että itsenäisten kansallisvaltioiden välillä vallitsee luonnollinen tasapaino tai harmonia. Niinpä kansallisen itsemääräämisoikeuden toteuttaminen takaa myös vakaan kansainvälisen järjestyksen. Liberaalien mukaan nationalismi ei jaa kansoja keskenään kilpaileviin leireihin vaan edistää yhtenäisyyttä valtion sisällä ja veljeyttä eri kansojen välillä, koska kaikki kunnioittavat toistensa kansallisia oikeuksia.¹²²

Liberaalin nationalismin kriitikot pitävät sen ideoita usein naiveina ja romanttisina. Vaikka liberaalit uskovat heidän nationalisminsa olevan rationaalista ja suvaitsevaista, he unohtavat nationalismin tunteisiin vetoavan elementin, joka muun muassa 1900-luvulla johti vähintäänkin kymmenien miljoonien ihmisten kuolemaan. Liberaalin nationalismin käsitys yhtenevistä valtiollisista ja etnisistä rajoista on myös harhainen. Useissa tapauksissa poliittisesti ja kulttuurisesti yhtenäisen kansallisvaltion luominen vaatisi vähemmistöjen pakkosiirtoja ja kaiken siirtolaisuuden kieltämistä.¹²³

1800-luvun alussa konservatiivit pitivät nationalismia radikaalina ja vaarallisena aatteena, joka uhkasi kuria ja järjestystä. Vuosisadan lopussa useat valtiomiehet kuitenkin näkivät nationalismin jo liittolaisenaan pyrkiessään säilyttämään perinteisen yhteiskunnallisen järjestyksen ja instituutiot. Nationalismista onkin sittemmin tullut lähestulkoon uskonkappale useimmille konservatiiveille.¹²⁴

Konservatiivinen nationalismi painottaa tradition ja historian merkitystä ja puolustaa siten perinteistä elämäntapaa ja perinteisiä instituutioita. Se on myös nostalgista ja taaksepäin katsovaa.¹²⁵ Tämä näkyy muun muassa menneiden taisteluiden

¹²¹ Griffin 1999, 156–159.

¹²² Heywood 2003, 171–172.

¹²³ Heywood 2003, 172–173.

¹²⁴ Heywood 2003, 173.

¹²⁵ Vincent 1995, 249.

muistelemisena ja perinteisten instituutioiden käyttämisenä kansallisen identiteetin symboleina.

Konservatiivinen nationalismi on erityisen voimakasta silloin, kun kansallisen identiteetin katsotaan olevan uhattuna. Maahanmuutto ja ylikansallinen politiikka pitävätkin konservatiivista nationalismia yllä monissa valtioissa. Varauksellisuus maahanmuuttoa kohtaan johtuu siitä, että monikulttuurisuuden uskotaan johtavan epävakauteen ja konflikteihin. Vakaat yhteiskunnat perustuvat konservatiivien mukaan yhteisiin arvoihin ja yhteiseen kulttuuriin, ja maahanmuutto vaarantaa tämän vakaan perustan. Maahanmuuttoa tulisikin rajoittaa tai etnisiä vähemmistöjä kannustaa sopeutumaan tai sulautumaan vastaanottavan maan kulttuuriin. Maahanmuuton vastaiset näkemykset perustuvat yleensä eksklusiiviseen ja historian perusteella määriteltyyn käsitykseen kansallisesta identiteetistä. Tällainen käsitys asettaa tiukan rajan sille, ketkä kuuluvat kansaan ja ketkä sen ulkopuolelle.¹²⁶

Konservatiiviset poliitikot ovat yleensä saaneet huomattavaa hyötyä nationalistisista painotuksistaan, mutta kriitikot huomauttavat, että heidän ajatuksensa perustuvat virheellisiin oletuksiin. Koska kansallisvaltio on kuviteltu ja keksitty yhteisö, patrioottisia tunteita voidaan helposti käyttää poliittisen manipuloinnin välineenä. Erityisesti sodan aikana ihmisiä on helppo ohjata vetoamalla toimimaan isänmaan puolesta. Konservatiivinen nationalismi edistää kriitikoiden mukaan usein myös suvaitsemattomuutta ja kiihkoilua. Kulttuurisen yhtenäisyyden ja perinteiden puolustamisen nimissä ulkomaalaiset saatetaan esittää uhkana ja siten lietsoa rasismia ja muukalaisvastaisuutta.¹²⁷

¹²⁶ Heywood 2003, 174–175.

¹²⁷ Heywood 2003, 175.

4.5. FEMINISMI

Feminismi poliittisena terminä on ollut aktiivisessa käytössä vasta 1960-luvulta alkaen, vaikka feministisiä ajatuksia on ilmaistu jo antiikin Kreikassa ja muinaisessa Kiinassa. Nykyisessä käytössä feminismillä tarkoitetaan yleensä naisten poliittista liikettä ja pyrkimystä parantaa heidän asemaansa. Modernin feminismin perusolettamuksia ovat naisten alisteinen asema miehiin verrattuna ja se, että tämä epäkohta tulee kumota. Käytännön tasolla tavoitteet ovat ulottuneet aina naisten äänioikeudesta seksuaalisuuteen ja pukeutumiseen.¹²⁸

Feministisen liikehdinnän ensimmäinen aalto syntyi 1800-luvulla. Se keskittyi saamaan naisille samat poliittiset oikeudet kuin miehillä jo oli, mikä tarkoitti ensisijaisesti naisten äänioikeutta. Tämän uskottiin mahdollistavan sen, että naiset voisivat äänestämällä hävittää kaikki sukupuolisen syrjinnän muodot. Kun naisten äänioikeus oli kuitenkin saavutettu, feministinen liike heikkeni, koska yhtä selkeää yhteistä tavoitetta ei enää ollut.¹²⁹

Feminismin toinen aalto syntyi länsimaissa 1960-luvulla. Taustalla oli pettymys siihen, että vaikka miehet ja naiset olivat pääsääntöisesti muodollisesti tasa-arvoisia, naisten vapaudet olivat jääneet käytännössä saavuttamatta. Naiset olivat edelleen muun muassa sidottuja kodin ja perheen piiriin, ura- ja opiskelumahdollisuudet olivat miehiä huonommat ja naiset olivat seksuaalisesti alisteisessa asemassa miehiin verrattuna.¹³⁰

1960-luvulta alkaen feminismi myös kehittyi omaksi erityiseksi ideologiakseen, joka on tuonut sukupuolikysymykset akateemiseen tutkimukseen ja julkiseen keskusteluun. 1970-luvun radikaalin vaiheen jälkeen valtavirran feminismi on maltillistunut, mutta myös pirstoutunut moniin hyvin erilaisiin suuntauksiin.¹³¹ Fragmentuneisuudesta huolimatta feminismistä löytyy muutamia keskeisiä teemoja.

¹²⁸ Heywood 2003, 240–241.

¹²⁹ Bryson 1999, 207–210.

¹³⁰ Bryson 1999, 214–215.

¹³¹ Heywood 2003, 242–243.

Politiikka on perinteisesti nähty julkisena toimintana, joka tapahtuu julkisen vallan instituutioissa, puolueissa, eturyhmissä ja tiedotusvälineissä. Tämän ulkopuolelle jää yksityinen elämä, jonka on katsottu olevan ei-poliittista. Feministit kiistävät yksityiselämän epäpoliittisuuden ja pitävät suhteita työpaikoilla, perheessä ja avioliitossa myös poliittisina, koska niihin sisältyy vallankäyttöä.¹³² Julkista elämää laajemminkin, politiikkaa, työtä, taiteita ja niin edelleen, on pidetty luonnostaan miesten alueena, kun taas naisille on varattu yksityinen kodin ja perheen piiri. Feministit katsovat, että suurimmat epäoikeudenmukaisuudet sukupuolten välillä johtuvat jaosta yksityiseen ja julkiseen ja siitä, että miesten ja naisten katsotaan luonnostaan asettuvan eri puolille tätä jakoa.¹³³

Feministit haluavat rikkoa julkisen miehen ja yksityisen naisen rajan ja tuoda politiikan myös yksityiseen elämään. Henkilökohtaisesta halutaan tehdä poliittista. Osalle feministeistä, ja uskoakseni suurimmalle osalle pohjoismaisista feministeistä, ratkaisuna on yksityisen piirin velvollisuuksien siirtäminen julkisen vallan vastuulle esimerkiksi tulonsiirtojen ja julkisten palvelujen avulla. Jotkut liberaalit feministit sen sijaan vierastavat yksityiselämän politisoimista, koska sen nähdään henkilökohtaisen valinnan ja yksilönvapauden aluetta.¹³⁴

Feministien mukaan sukupuoli on yksi yhteiskunnallisen erimielisyyden aiheuttajista esimerkiksi yhteiskuntaluokan ja uskonnon ohella, radikaalifeministien mukaan kaikkein tärkein. Sukupuoleen perustuvaa valtaa ei ole kuitenkaan otettu perinteisessä poliittisessa teoriassa huomioon, minkä vuoksi miesten ja naisten välistä suhdetta kuvaamaan on kehitetty patriarkaatin käsite.¹³⁵ Patriarkaatilla viitataan poliittiseen rakenteeseen, joka suosii miehiä. Sen lähde ei ole lainsäädännössä tai taloudellisissa lainalaisuuksissa vaan miesten biologiassa, psykologiassa, ajattelussa ja kielessä. Patriarkaatti näkyy paitsi perinteisessä perheessä, jossa aviomies-isä on määräävässä asemassa, myös muualla yhteiskunnassa miehen määräysvaltana.¹³⁶

¹³² Heywood 2003, 244.

¹³³ Vincent 1995, 201–204.

¹³⁴ Heywood 2003, 245.

¹³⁵ Heywood 2003, 245.

¹³⁶ Vincent 1995, 197–198.

Edelleen feminismissä on keskeistä erottaa toisistaan biologinen ja sosiaalinen sukupuoli. Biologinen sukupuoli muodostuu niistä fyysisistä eroista, jotka erottavat naiset miehistä. Kuitenkin feministien mukaan on väärin olettaa, että biologiset erot määräävät naisten aseman ja roolin yhteiskunnassa. Sosiaalinen sukupuoli on sosiaalisesti rakentunut, ja naiset on asetettu tiettyihin rooleihin ikään kuin ne olisivat luonnollisia ja biologista johtuvia.¹³⁷ Naisten odotetaan pitävän huolta lapsista ja kodista, vaikka ei ole mitään syytä, miksi miehet eivät pystyisi samaan. Sosiaalisesti rakennettu sukupuoli voidaan muuttaa tai se voidaan tuhota täysin. Tavoitteena on sosiaalinen ”persoonallisuus”, joka antaa ihmisille vapauden valita oman roolinsa sukupuolesta riippumatta.¹³⁸

Kaikki feministit eivät kuitenkaan kannata tasa-arvoista ”persoonien” yhteiskuntaa. Radikaalifeministeistä osa ajattelee, että naiset ovat perinpohjaisesti erilaisia kuin miehet ja että tätä eroa tulisi korostaa eikä pyrkiä häivyttämään. Tasa-arvoisuuden ja erilaisuuden vastakkainasettelu onkin tärkeimpiä jännitteitä feministisen ideologian sisällä. Feministinen liike tavoitteli ensimmäisessä aallossaan samoja muodollisia oikeuksia kuin miehillä ja toisessa aallossaan oikeuksien toteutumista myös käytännössä esimerkiksi hyvinvointivaltion avulla. Tavoitteena olivat samanlaiset oikeudet ja mahdollisuudet sukupuolesta riippumatta. Radikaalifeministien keskuudessa oli feminismiin toisessa aallossa aluksi ajatuksia, että sukupuolierot tulisi häivyttää androgyynisyyden tasolle. Myöhemmin tasa-arvoa on ryhdytty kritisoimaan sekä arvona että poliittisena päämääränä ja naisten erilaisuutta miehistä ylistetään. Jotkut radikaalifeministit pitävät naisia miehiä parempana sukupuolena ja korostavat naisten moraalista paremmuutta ja keskinäistä sisaruutta. Miehillä ja naisilla katsotaan olevan erilaiset eettiset järjestelmät. Naisten etiikka perustuu huolenpitoon, yhteistyöhön ja rauhaan, kun taas miesten etiikka on väkivaltaista ja perustuu oikeudenjakamiseen. Valtavirran feminismissä korostetaan kuitenkin edelleen pääasiassa sukupuolten tasa-arvoa.¹³⁹

Jotkut ovat esittäneet, että useissa länsimaissa on siirrytty postfeminismin aikaan, koska naiset ovat mukana koulutuksessa ja työelämässä, eikä heidän oleteta enää

¹³⁷ Vincent 1995, 191.

¹³⁸ Heywood 2003, 247–248.

¹³⁹ Vincent 1995, 198–201.

omistautuvan ainoastaan kodille ja perheelle.¹⁴⁰ Kuitenkin esimerkiksi naisten ja miesten sijoittuminen työmarkkinoille on vielä hyvin erilaista. Yleisesti myös nähdään, että naisten valta päättää omasta ruumiistaan ja ulkonäöstään ei ole samankaltainen kuin miehillä. Niinpä feminismillä on merkitystä poliittisena ideologiana varmasti myös tulevaisuudessa.

¹⁴⁰ Bryson 1999, 225.

4.6. EKOLOGISMI

Termi ekologismi on juurtunut huonosti suomalaiseen poliittiseen kielenkäyttöön. Useammin puhutaan yleisesti vihreydestä, vihreästä aatteesta tai ympäristönsuojeluaatteesta. Itse käytän kuitenkin ekologismia, koska se tuo ilmi, että ekologismi on samalla tavalla ideologia, ”ismi” kuin muutkin. Lisäksi ekologismi terminä tuo mielestäni paremmin esille ideologian kokonaisvaltaisuuden kuin esimerkiksi sana ”vihreä” eri käyttömuotoineen.

Samalla tavalla kuin feminismi myös ekologismia voi katsoa muodostuneen selkeästi omaksi poliittiseksi ideologiakseen länsimaissa vasta 1960-luvulta alkaen, vaikka ekologismiin liittyviä kysymyksiä on käsitelty jo muinaisissa uskonnoissa ja antiikin Kreikassa. Nykyisen kaltainen ekologismi syntyi kuitenkin reaktiona teollistumiseen ja kaupungistumiseen. Vielä 1800-luvulla ja myöhemminkin tämä näkyi lähinnä luonnonläheisen maalaiselämän romantisoitina. 1960-luvulta alkaen varsinainen ekologinen ajattelu kuitenkin voimistui, kun huoli ihmiskunnan ja koko planeetan elinmahdollisuuksista nousi suuren yleisön tietoisuuteen muun muassa Rachel Carsonin *Äänetön kevät* ja Rooman Klubin *Kasvun rajat* kirjojen myötä.¹⁴¹ Jotkut kiinnittävät ekologismia nousussa huomiota myös siihen, että sodan jälkeen länsimaissa oli varttunut uusi sukupolvi, joka eli taloudellisesti varsin turvattua elämää. Siten heillä oli varaa kiinnittää huomiota post-materiaalisiin arvoihin.¹⁴²

Ekologismi erottuu muista poliittisistä ideologioista siinä, että se ei keskity pelkästään ihmiseen vaan ihmisen ja kaikkien muidenkin elollisten organismien välisiin suhteisiin. Käytännössä ekologismia pohjalta syntyneet puolueet, siis yleensä niin sanotut vihreät puolueet, ovat keskittyneet saastumisen, luonnonsuojelun ja ilmastonmuutoksen ohessa myös muille kuten sosiaalipolitiikkaan ja tasa-arvokysymyksiin. Vihreät puolueet ovat hankalia sijoitettavaksi vasemmisto-oikeisto-akselille ja varsinkin puolueet itse ovat olleet hyvin penseitä luokittelemaan itseään perinteisen poliittisen jaottelun mukaan.¹⁴³

¹⁴¹ Heywood 2003, 266–267.

¹⁴² Dobson 1999, 233.

¹⁴³ Heywood 2003, 268.

Ekologismien tärkeä olennainen osa on ekologia, käsitys siitä, että maailma muodostuu itseään säätelevistä ekosysteemeistä, jotka pyrkivät tasapainoon sekä sisäisesti että keskenään. Maailma on siis monimutkainen ekosysteemien verkko, jossa kaikki ovat yhteydessä toisiinsa. Ekologia riistää ihmiseltä luomakunnan herran aseman ja asettaa ihmiskunnan ainoastaan osaksi maailman biosfääriä. Ihmisen katsotaan kuitenkin häirinneen luonnon tasapainoa niin, että koko maailman selviytyminen tulevaisuudessa on epäselvää.¹⁴⁴

Juuri ihmisen asema osana maailmaa luo merkittävimmän jakolinjan ekologisen ideologian sisälle. Toiset ajattelevat ihmiskeskeisesti, että ympäristön hyvinvointi on tärkeää ihmisen hyvinvoinnin vuoksi. Luonto ruokkii ihmistä ja tuo nautintoa, mutta ilman ihmistä sillä ei ole itsessään mitään erityistä arvoa. Toisaalta niin sanotun syväekologian edustajat eivät anna ihmiselle sinällään mitään erityistä arvoa vaan katsovat, että tärkeintä on ekosfääri kokonaisuutena. Ihminen ei ole saanut muuta luontoa lahjaksi eikä voi siten käyttää sitä välineellisesti omiin tarkoituksiinsa.¹⁴⁵

Käsitys luonnosta kokonaisuutena on olennainen osa ekologismia. Holistinen käsitys on ammentanut vaikutteita niin tieteestä kuin mytologiastakin. Maailma pitää holistisen käsityksen mukaan nähdä toisistaan riippuvaisten osien summana. Kokonaisuus on se, mikä on tärkeintä, yksittäiset osat palvelevat vain kokonaisuutta. Holistit katsovat usein tieteen johtaneen ihmisiä harhaan, koska se on keskittynyt tutkimaan pieniä paloja maailmasta ja hukannut kokonaisuuden.¹⁴⁶

Ekologismiin kuuluu myös käsitys kestävästä kehityksestä. Ihmiset ovat aiemmin toimineet kuin maailman luonnonvarat olisivat loppumattomat ja kuluttaneet niitä kiihtyvällä nopeudella. Koska luonnonvarat ovat kuitenkin rajallisia eikä ympäristö kestä loputtomasti ihmistoiminnan kuormitusta, on ihmiskunnan opittava elämään kestävästi. Se, mitä tämä tarkoittaa käytännössä, jakaa ympäristöliikettä. Maltillisimmat ekologismien edustajat uskovat, että materiaallinen hyvinvointi ja talouskasvu voidaan turvata ja samalla ehkäistä ympäristökatastrofi. Jyrkimmät ympäristöliikkeen edustajat sen sijaan katsovat, että koko ekologinen kriisi johtuu

¹⁴⁴ Heywood 2003, 269–271.

¹⁴⁵ Vincent 1995, 217.

¹⁴⁶ Heywood 2003, 273–274.

materialismista ja pakkomielteestä kuluttamiseen ja talouskasvuun. Heidän mukaansa ainoa ratkaisu on talouskasvun hylkääminen ja paluu yksinkertaisempaan maalaiselämään.¹⁴⁷

Ekologismi on tuonut uusia näkökulmia moraalisiin kysymyksiin. Ympäristön saastuminen ei vaikuta ainoastaan saastuttajasukupolveen vaan myös ihmisiin, jotka eivät ole vielä syntyneet. Niinpä ihmiskunnan etuja tulee tarkastella kokonaisuutena ottaen huomioon myös tulevat sukupolvet. Ekologismiin kuuluu myös vaatimus perinteisesti ihmisille kuuluvien oikeuksien laajentamisesta eliökuntaan. Yleensä tämä tarkoittaa sitä, että eläinten tappaminen tai kaikenlainen hyödyntäminen ihmisten tarpeiden vuoksi lopetetaan. Radikaaleimmat ekologismien edustajat vaativat kaikille eliöille samanlaista moraalista arvoa, koska kaikki ovat osa samaa suurta ekosfääriä.¹⁴⁸

Ekologismien monet teemat ovat tulleet osaksi valtaviiran politiikkaa. Paitsi että ideologian pohjalta on syntynyt vihreitä puolueita niin myös muut puolueet ovat omaksuneet vihreitä teemoja. Monia ekologismien esiin nostamia vaatimuksia on käytännössäkin toteutettu, mutta usein poliitikot ovat harrastaneet pelkkää trendikästä ympäristöpuhetta. Ekologismi tulee varmasti olemaan oleellinen osa politiikkaa tulevaisuudessa, koska suuri osa ratkaisua vaativista ongelmista liittyy tavalla tai toisella ympäristöön.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Heywood 2003, 278–279.

¹⁴⁸ Heywood 2003, 280–281.

¹⁴⁹ Dobson 1999, 250–251.

5. AINEISTO JA MENETELMÄ

Käytän tutkimuksessani aineistoina neljää eri kyselytutkimusta: Oikeus ja kansanvalta Suomessa (2006), World Values Surveyn Suomen aineisto (2005), EVA:n kansallinen asennetutkimus (2006) ja International Social Survey Programme: kansallinen identiteetti, Suomen aineisto (2003). Kaikki aineistot ovat yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta.

Kaikki kyselytutkimukset ovat otostutkimuksia, joissa selvitetään kansalaisten mielipiteitä tietyillä aihealueilla. Oikeus ja kansanvalta -tutkimuksessa selvitettiin suomalaisten käsityksiä julkisesta vallasta ja vallankäyttäjistä. Suomen aineisto on osa kansainvälistä tutkimusta. World Values Survey on jo reilun kahdenkymmenen vuoden ajan muutaman vuoden välein tehty kansainvälinen tutkimus. Siinä kartoitetaan eri maiden kansalaisten toimintaa sekä yhteiskunnallisia arvoja ja asenteita. Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) kansallisia asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984 alkaen kahden vuoden välein. Tutkimussarjalla pyritään selvittämään kansalaisten kokemuksia yhteiskunnan tilasta ja toimivuudesta. International Social Survey Programmen aineistoja kerätään useissa kymmenissä maissa vaihtuvien teemojen. Vuoden 2003 kyselyssä tutkittiin vastaajien mielipiteitä muun muassa kansallisuudesta ja maahanmuutosta. Kaikkien kyselytutkimusten otokset ovat suuria ja kyselyjen tekijät tunnettuja, joten pidän aineistoja erittäin luotettavina.

Aineistoista olen etsinyt kysymykset, jotka valottavat vastaajien asennoitumista ideologioihin liittyen. Ideologioista ei luonnollisestikaan kysytä suoraan, vaan päättelen vastaajan mielipiteen painottuvan esimerkiksi liberalismiin, jos hän suhtautuu kilpailuun positiivisesti. Sosialismin ideologiassa taas kilpailuun on perinteisesti suhtauduttu negatiivisesti.

Valitsemani kysymykset jakautuvat viiteen eri teemaan. Ensimmäiseksi tutkin vastaajien käsityksiä sosioekonomisella ulottuvuudella, joka on teemoista laajin. Tämän perustelen sillä, että talouteen ja tulonjakoon liittyvät kysymykset ovat perinteisesti olleet politiikan keskiössä. Yksittäisten kysymysten aiheita ovat julkiset menot, liike-elämän sääntely, tuloerot, kilpailu sekä olosuhteiden ja yksilön oman

toiminnan merkitys menestykselle. Vastaukset paljastavat hyvin henkilöiden asennoitumisen liberalismiin ja sosialismiin välillä. Toinen teema on sosiokulttuuriset kysymykset, asiat, joihin yleensä viitataan, kun puhutaan ”arvoista”. Aiheita ovat perinteiset arvot sekä kuri, järjestys ja johtajuus. Nämä kysymykset tuovat esiin erot liberaalien ja konservatiivisten vastaajien välillä. Kolmantena teemana keskityn länsimaisista ideologioista nationalismiin. Nationalismi pitää sisällään useita erilaisia virtauksia ja aihealueita, mutta keskityn kansallisen identiteetin ytimeen eli siihen, millä perusteilla vastaajat katsovat henkilön olevan suomalainen. Tämä tuo esille, onko suomalaisten kansallisuuskäsitys inklusiivinen vai eksklusiivinen, jotka ovat käytännössä myös synonyymejä liberaalille ja konservatiiviselle kansallisuuskäsitykselle. Neljäs ja viides teema ovat postmodernit ideologiat ekologismi ja feminismi, joita käsittelem hieman muita lyhyemmin.

Tutkimukseni on luonteeltaan enemmän kvantitatiivista, mutta tulosten avaaminen ja tulkinta on toki luonteeltaan laadullista. Kvantitatiivisen tutkimustavan olen valinnut, koska se antaa mielestäni luotettavimmat ja helpommin yleistettävät tulokset kuin kvalitatiivinen tutkimusote. Haastattelututkimus olisi kertonut lähinnä yksittäisistä henkilöistä ja heidän tulkinnoistaan, mutta itse haluan saada selville tuloksia ryhmien ja suurien kokonaisuuksien tasolla.

Sosiodemografiset taustamuuttujat, joita käytän analyysissä, ovat vastaajan sukupuoli, asuinpaikka, asuinpaikkakunnan koko, ikäluokka, tulotaso, yhteiskuntaluokka ja puoluekanta. Lisäksi nationalismiin osuudessa käytän uskonnollisuutta yhtenä taustamuuttujana. Koska käytän kaikkiaan neljää eri aineistoa, selittävät muuttujat ja niiden luokittelut vaihtelevat hieman. Kaikissa aineistoissa ei esimerkiksi ole taustamuuttujana asuinpaikkaa tai tulotasoa. Myös muuttujien ”mittarit” vaihtelevat hieman, yhdessä aineistossa ilmoitetaan kuukausitulot, toisissa vuositulot.

Vastaajan ikä saatetaan ilmoittaa syntymävuotena tai ikävuosina. Syntymävuosien tapauksessa olen jakanut vastaajat viiteen eri ikäryhmään: ennen toista maailmansotaa syntyneet, sodan aikana ja muutama vuosi sen jälkeen syntyneet, 1950-luvulla syntyneet, 1960–1977-vuosina syntyneet sekä vuoden 1977 jälkeen syntyneet. Vanhin

ikäryhmä koostuu niin sanotuista jälleenrakentaja- ja sotasukupolvista¹⁵⁰. Toiseksi vanhimpaan sukupolveen viitataan yleensä, kun puhutaan suurista ikäluokista. 1950-luvulla syntyneitä J-P Roos kutsuu ”lähiöiden sukupolveksi”¹⁵¹. Toiseksi nuorimmasta ikäryhmästä puhutaan useasti niin sanottuna x-sukupolvena, vaikka ilmaus ei ole täysin vakiintunut. Nuorin ikäryhmä ei ole vielä saanut omaa sukupolvinimeä, mutta se on mielestäni tarpeellista erottaa 1960- ja 1970-luvulla syntyneistä. Uskon, että 1980- ja 1990-luvuilla syntyneiden kokemusmaailma eroaa muista riittävästi, että heistä voidaan puhua omana sukupolvena.

Taustamuuttuja puoluekanta tarkoittaa puoluetta, jota vastaaja äänestäisi, jos eduskuntavaalit järjestettäisiin kyselyn tekohetkellä. Suuri osa vastaajista ei osaa sanoa, mitä puoluetta äänestäisi. Olen jättänyt heidät kyseisen muuttujan kohdalla pois analyysistä, vaikka heidän käsityksensä niin sanotusti poliittisesti passiivisina olisivatkin erittäin mielenkiintoisia. Puolueista mukaan olen ottanut vain viisi suurinta puoluetta: Kansallisen Kokoomuksen, Suomen Keskustan, Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen, Vasemmistoliiton ja Vihreän liiton. Pienempien puolueiden kannattajia on yksinkertaisesti liian vähän, että tulokset olisivat luotettavia. Sama koskee myös analyysissä mukana olevien puolueiden alaryhmiä. Olisi erittäin kiinnostavaa tutkia puolueiden sisäisiä eroja esimerkiksi koulutuksen tai tulotason suhteen, mutta luotettavat tulokset vaatisivat todella suuria kokonaisotoksia.

Tutkin kvantitatiivisia aineistoja kolmella eri tavalla. Yleiskuvan kaikkien vastaajien mielipiteistä pyrin saamaan tarkastelemalla, miten vastukset jakaantuvat prosentuaalisesti. Sosiodemografisten muuttujien eri luokkien välisiä eroja tutkin sekä ryhmäkeskiarvojen että binäärilogistisen regressioanalyysin avulla. Ryhmäkeskiarvot kuvaavat vastausten numeerisia keskiarvoja luokittain esimerkiksi välillä 1 – 5. Sanallinen tulkinta näistä keskiarvosta on esimerkiksi se, että jos vastausten keskiarvo on tietyssä luokassa lähellä ykköstä, luokkaan kuuluvat vastaajat ovat voimakkaasti samaa tai eri mieltä kysymyksen kanssa. Suurimmassa osassa kysymysten vastausvaihtoehdot on luokiteltu niin sanotun likert-asteikon mukaan. Likert-asteikko on tuttu useimmista mielipidemittauksista, joissa vastaajille annetut vaihtoehdot ovat seuraavan kaltaisia: täysin eri mieltä, melko eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, melko

¹⁵⁰ Roos 1987, 62.

¹⁵¹ Roos 1987, 63.

samaa mieltä ja täysin samaa mieltä. Ryhmäkeskiarvot ovat kätevä keino kuvailla, miten voimakkaasti vastaajat tietyissä luokissa ovat väittämän kanssa samaa tai eri mieltä. Esimerkiksi eri mieltä olevat vastaajat voitaisiin luokitella ideologialtaan liberaaleiksi ja samaa mieltä olevat sosialisteiksi.

Binääriilogistinen regressioanalyysi on selvästi ryhmäkeskiarvoja vaikeammin ymmärrettävissä. Etuliite ”binääri” tulee siitä, että selitettävä muuttuja on aina kaksiluokkainen, niin sanottu dikotominen, muuttuja. Myös nimitystä dummy-muuttuja käytetään yleisesti. Käytännössä selitettävän muuttujan yhdelle luokalle annetaan arvo 0 ja toiselle arvo 1. Selittävien muuttujien kohdalla menetelmä on hyvin joustava, koska se hyväksyy niin jatkuvat kuin täysin diskreetit, pelkät luokitteluasteikon muuttujat. Esimerkiksi jatkuva muuttuja tulot ja diskreetti luokitteluasteikollinen muuttuja puoluekanta ovat yhtä lailla käyttökelpoisia.

Analyysissä asetetaan kustakin selittävästä muuttujasta yksi luokka vertailutasoksi, johon verrataan muita saman muuttujan luokkia. Tuloksissa tarkastellaan sitä, kuinka paljon selittävässä muuttujassa tapahtuva yhden luokan muutos kasvattaa riskiä kuulua selitettävän muuttujan suurempiin luokkaan. Selitettävä muuttuja voidaan uudelleenkoodata kaksiluokkaiseksi, ellei se ole sitä valmiiksi. Esimerkiksi likert-asteikon täysin ja melko samaa mieltä olevat voidaan koodata saamaan arvon 1, ja täysin tai melko eri mieltä olevat saavat arvon nolla. Tällöin analyysi ennustaa mahdollisuutta kuulua samaa mieltä oleviin.

Binääriilogistisen regressioanalyysin tulosten tulkitsemista on parasta selittää esimerkin kautta. Analyysin ensimmäisessä alaluvussa regressioanalyysin tulokset ovat taulukossa 5. Analyysissä selvitetään vastaajien kantoja julkisten menojen leikkauksiin siten, että julkisten menojen leikkauksia vastustavien vastaukset on uudelleenkoodattu nolaksi ja julkisten menojen leikkauksia kannattavien ykköseksi. Malli siis ennustaa vastaajan todennäköisyyttä kannattaa julkisten menojen leikkauksia.

Ensimmäisessä sarakkeessa on jokaiselle selittäjälle laskettu kerroin (B) ja siihen liittyvä keskivirhe (S.E.). Kerroin ilmaisee, kuinka voimakas selittäjän yhteys on julkisten menojen leikkauksia kannattavaan ryhmään. Kertoimet eivät kuitenkaan ole

vertailukelpoisia, jos selittäjät on mitattu eri mittayksiköin niin kuin tässä tapauksessa. Positiivinen etumerkki osoittaa kasvavaa todennäköisyyttä kuulua menoleikkauksia kannattavaan ryhmään ja negatiivinen etumerkki vähentää. Kertoimien ja vakion (Constant) avulla voidaan laskea havainnolle yksilöllinen riskiluku tai todennäköisyys kuulua kuulua menoleikkauksia kannattaviin ($\text{Exp}(B)$). Selittävien muuttujien hyvyys ratkaistaan Waldin testisuureella (Wald). Jos arvo on tilastollisesti merkitsevä ($<0,05$), muuttuja lisää mallin kykyä ennustaa havainnot oikeisiin selitettävän muuttujan luokkiin (Sig.). Myös kunkin selittäjän vertailtavien selittäjien määrä (vapausaste) ilmoitetaan (df).

Esimerkiksi muuttuja puolue näyttää olevan tilastollisen merkitsevyyden perusteella paras selittäjä (Sig.=0,000). Vertailuryhmänä muuttujassa ovat SDP:n kannattajat, joihin muiden puolueiden kannattajia verrataan. Ensimmäiseen vertailuryhmän, keskustan kannattajien, B-kerroin on 0,954, mikä positiivisena lukuna jo viittaa siihen, että keskustalaiset kannattavat todennäköisemmin julkisten menojen leikkauksia kuin demarit. Waldin testisuureen arvo on 10,924 ja se on tilastollisesti erittäin merkitsevä (0,001). Tärkein on kuitenkin riskiluku, joka kertoo ryhmän todennäköisyyden tai riskin kannattaa menoleikkauksia verrattuna SDP:n kannattajiin. Luku 2,595 tarkoittaa, että keskustan kannattaja hyväksyy julkisten menojen leikkaukset noin 2,6 kertaa todennäköisemmin kuin SDP:n kannattaja. Kokoomuksen kannattajien todennäköisyys kannattaa menoleikkauksia taas on peräti 3,6-kertainen vertailuryhmään verrattuna. Luvun voi siis tulkita ikään kuin vedonlyöntisuhteena.

Vasemmistoliiton kannattajien tapauksessa B-kerroin on negatiivinen, mikä vihjaa, että siihen he vastustavat voimakkaammin tai kannattavat vähemmän menoleikkauksia kuin SDP:n kannattajat. Vasemmistoliiton kannattajien riskiluku on 0,653 eli alle yhden, mikä tarkoittaa, että heidän todennäköisyytensä kannattaa menoleikkauksia on pienempi kuin vertailuryhmällä. Alle yhden olevaa lukua tulee tulkita manuaalisesti. Luku 1 jaetaan 0,653:lla ja osamäärä on 1,531. Vasemmistoliiton kannattajien todennäköisyys hyväksyä menoleikkaukset on siis noin 1,5 kertaa pienempi kuin SDP:n kannattajilla.

Jakaumien, ryhmäkeskiarvojen ja regressioanalyysin tulosten avulla tulkitseen analyysiosuudessa, mitä ideologioita suomalaisten mielipiteet edustavat, mitä

ideoologioita kannatetaan eri sosiodemografisissa ryhmissä ja mitkä tekijät parhaiten selittävät suomalaisten kiinnittymistä eri ideologioihin.

6. ANALYYSI

6.1. SOSIOEKONOMISET KYSYMYKSET

JULKISTEN MENOJEN LEIKKAUKSET

Ensimmäisenä käsittelen suomalaisten suhtautumista julkisiin menoihin Oikeus ja kansanvalta Suomessa -tutkimuksen kysymyksen ”Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset?” avulla. Suhtautuminen julkisiin menoihin on keskeinen jakolinja sosialismin ja liberalismien välillä. Julkisten menojen leikkauksia kannattavat tyypillisesti klassisen liberalismien tai uusliberalistisen ideologian edustajat. Heidän mukaansa suuret julkiset menot haittaavat talouden tehokasta toimintaa. Sosialismissa tai sosiaalidemokratiassa ja paternalistisessa konservatismissa taas suuretkin julkiset menot hyväksytään, koska niiden avulla voidaan kitkeä sosiaalista eriarvoisuutta tai pitää kansakunta yhtenäisenä.

Taulukko 1. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Kannatan ehdottomasti	74	6,2	6,3	6,3
	Kannatan	248	20,9	21,3	27,6
	En kannata enkä vastusta	277	23,3	23,7	51,3
	Vastustan	359	30,2	30,8	82,1
	Vastustan jyrkästi	129	10,8	11,1	93,1
	En osaa sanoa	80	6,7	6,9	100,0
	Total	1167	98,1	100,0	
Missing	System	22	1,9		
Total		1189	100,0		

Suomalaisista noin 42 prosenttia vastustaa tai vastustaa jyrkästi julkisten menojen leikkauksia (taulukko 1). Leikkauksia kannattaa tai kannattaa ehdottomasti noin 28 prosenttia vastaajista. Noin 24 prosenttia ei kannata eikä vastusta julkisten menojen leikkauksia. Vastaajista suurempi osa siis vastustaa leikkauksia ja olisi kysymyksen perusteella luokiteltavissa sosiaaliliberaaleiksi tai sosiaalidemokraateiksi. Toisaalta

melkein kolmannes kannattaa leikkauksia. Vastausten keskiarvo on 3,2, mikä kertoo siitä, että kaikkiaan suomalaiset sijoittuvat vastausulottuvuudella lähelle keskikohtaa. Tarkempi analyysi vaatii vastaajien vertailua erilaisten taustamuuttujien perusteella.

Ryhmäkeskiarvoja varten kysymys on uudelleenkoodattu siten, että vastaajat, jotka ovat valinneet vaihtoehdon ”En osaa sanoa”, on yhdistetty ”en kannata enkä vastusta ryhmään”. ”Kannatan ehdottomasti” -vaihtoehdon lukuarvo on 1 ja ”Vastustan ehdottomasti” -vastausta edustaa luku 5. Keskiarvot sijoittuvat siis näiden kahden ääripään välille. Regressioanalyysissä menoleikkauksia vastustavat on uudelleenkoodattu numerolle 0 ja leikkauksia kannattavat numerolle 1. Analyysissä ennustetaan siis todennäköisyyttä kannattaa julkisten menojen leikkauksia.

Miesvastaajien keskiarvo on 3,0 kun se naisilla on 3,3. Miehet siis suhtautuvat hivenen naisia positiivisemmin julkisten menojen leikkauksiin, mutta ero on kuitenkin hyvin pieni. Myöskään asuinympäristön mukaan ryhmiteltynä vastaajien välillä ei ole merkittäviä eroja. Voimakkaimmin julkisten menojen leikkauksia kannattavat maaseudun haja-asutusalueella asuvat (3,0) ja vastustavat keskikokoisessa tai pienessä kaupungissa asuvat (3,3).

Taulukko 2. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan

ikäluokka	Mean	N	Std. Deviation
-1938	2,9735	113	1,08940
1939-1949	3,1264	261	1,04298
1950-1959	3,1068	234	1,15407
1960-1976	3,2027	301	1,11451
1977-	3,4070	258	1,00246
Total	3,1894	1167	1,08678

Tarkasteltaessa vastauksia sukupolvittain vastaajien väliltä löytyy jo kiinnostavia eroja. Julkisten menojen leikkauksien vastustus lisääntyy, mitä nuorempiin sukupolviin siirrytään. Ennen toista maailmansotaa syntyneiden vastaajien vastausten keskiarvo on 3,0 ja vuoden 1976 jälkeen syntyneiden 3,4 (taulukko 2). Muut ikäluokat asettuvat näiden arvojen väliin. Myös binääri-logistinen regressioanalyysi vahvistaa asian. Kahden nuorimman sukupolven todennäköisyys kannattaa julkisten menojen leikkauksia on noin 2,5 kertaa pienempi kuin vertailuryhmäksi asetetun vanhimman

ikäluokan (ks. liite taulukko 1). Ikäluokkien väliset erot ovat myös lähes tilastollisesti merkittäviä (sig.=0,059). Erot tuskin johtuvat siitä, että nuoremmissa ikäluokissa olisi yhteensä enemmän vasemmistopuolueiden ja vihreiden kannattajia, jotka todennäköisesti vastustavat julkisten menojen leikkauksia, kuin vanhemmissa ikäluokissa. Itse tulkiten tulosta niin, että nuorimmat ikäluokat ovat koko ikänsä nauttineet julkisilla varoilla rahoitetuista hyvinvointipalveluista ja sosiaalistuneet voimakkaimmin pohjoismaiseen hyvinvointimalliin ja siihen kuuluviin suuriin julkisiin menoihin.

Tuloluokittain vastaajien väliltä löytyy selkeitä eroja. Kahdessa alimmassa tuloluokassa vastausten keskiarvo on 3,4 ja kahdessa ylemmässä tuloluokassa 2,7 (taulukko 3). Suurituloiset siis kannattavat pienituloisia voimakkaammin julkisten menojen leikkauksia. Keskimmäiset tuloluokat sijoittuvat näiden välille. Myös regressioanalyysi tukee havaintoa. Ryhmien väliset erot ovat lähes tilastollisesti merkittäviä (sig.=0,063), ja kahden ylimmän tuloluokan todennäköisyys kannattaa julkisten menojen leikkauksia on kolminkertainen kahteen alimpaan tuloluokkaan verrattuna. Havainto on täysin ymmärrettävä eikä kovin yllätyksellinen. Suurituloisten taloudellisissa intresseissä on julkisten menojen leikkaukset, koska he rahoittavat julkisia menoja suhteellisesti eniten, mutta saavat siihen verrattuna yleensä vähemmän hyötyä kuin pienituloiset. Pienituloisilla asia on täysin päinvastoin.

Taulukko 3. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan

tuloluokka2	Mean	N	Std. Deviation
-1000	3,3868	287	1,05789
1001-1500	3,4478	134	1,05892
1501-2250	3,2355	276	1,07482
2251-3000	3,0417	192	1,13411
3001-4000	2,7000	60	1,01347
4001-	2,6618	68	1,12781
Total	3,1996	1017	1,10318

Koulutuksen perusteella vastaajien väliltä löytyy vain pieniä eroja. Voimakkaimmin julkisten menojen leikkauksia kannattavat yliopistokoulutuksen saaneet, joiden vastausten keskiarvo on 2,9. Perus- tai kansakoulun ja lukion käyneet vastustavat julkisten menojen leikkauksia voimakkaimmin, molempien ryhmien vastausten

keskiarvo on 3,3. Regressioanalyysissä ryhmien väliset erot eivät kaikkiaan ole tilastollisesti merkittäviä. Itse uskon, että pienetkin erot koulutuksen mukaan johtuvat muista tekijöistä. Korkeasti koulutetut ovat usein myös suurituloisia, ja heillä on siten taloudellinen intressi kannattaa julkisten menojen leikkauksia. Vähän koulutusta hankkineilla tilanne on todennäköisesti päinvastainen.

Kiinnostavimmat ja merkittävimmät erot vastaajien väliltä löytyvät, kun taustamuuttujaksi otetaan heidän kannattamansa puolue (taulukko 4). Vastaajat, jotka äänestäisivät Kokoomusta, kannattavat selvästi voimakkaimmin julkisten menojen leikkauksia (keskiarvo 2,5). Vastustus on voimakkainta Vasemmistoliiton kannattajien keskuudessa, heidän vastausten keskiarvo on 3,7. Keskustan kannattajilla vastausten keskiarvo on 3,0, SDP:n kannattajilla 3,4 ja vihreiden kannattajilla 3,5.

Regressioanalyysi vahvistaa tulokset, joista ryhmäkeskiarvot ja ristiintaulukoinnit antoivat suuntaa. Erot eri puolueiden kannattajien välillä ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä (sig.=0,000). Kokoomuksen kannattajien todennäköisyys vastustaa julkisten menojen leikkauksia on 3,6-kertainen ja Keskustan kannattajien 2,8-kertainen SDP:n kannattajiin verrattuna. Vihreiden kannattajat ovat samalla tasolla SDP:n kannattajien kanssa ja Vasemmistoliiton kannattajat vastustavat menoleikkauksia 1,6 kertaa todennäköisemmin kuin SDP:n kannattajat.

Taulukko 4. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

Jos eduskuntavaalit järjestettäisiin nyt, minkä puolueen edustajaa äänestäisitte	Mean	N	Std. Deviation
SDP	3,3810	210	1,02953
Keskusta	2,9521	167	1,05744
Kokoomus	2,5422	166	1,03632
Vasemmistoliitto	3,7317	41	1,09600
Vihreät	3,4937	79	1,03618
Total	3,0980	663	1,11066

Porvaripuolueiden kannattajat sijoittuvat siis kaikkien vastaajien keskiarvoon verrattuna eri puolelle kuin vasemmistopuolueiden ja vihreiden kannattajat. Tulosten perusteella puolueiden kannattajien välillä on siis ainakin pieni ideologinen jako.

Tuloksia voisi tulkita niin, että Keskustan ja varsinkin Kokoomuksen kannattajien keskuudessa on enemmän klassisen liberaalin ideologian mukaan ajattelevia. SDP:n, Vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajista suurimman osan taas voisi luokitella sosiaaliliberaaleiksi tai sosiaalidemokraateiksi.

Suomalaisista kaikkiaan siis enemmistö vastustaa julkisten menojen leikkauksia, ja heitä voisi kutsua sosiaaliliberaaleiksi tai sosiaalidemokraateiksi. Erityisen paljon heitä on pienituloisissa, SDP:n, Vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjissä sekä enemmän nuorten kuin vanhojen keskuudessa. Klassiseen tai uusliberalismiin suuntautuneita ihmisiä, jotka kannattavat julkisten menojen leikkauksia, taas on suhteellisesti enemmän porvaripuolueiden äänestäjissä, suurituloisissa ja vanhemmissa ikäluokissa.

On kuitenkin syytä muistaa, että vastaajien polarisaatio ei ole valtavan voimakasta minkään muuttujan perusteella. Myös äärimmäisen vaihtoehdon valinneita vastaajia on suhteellisen vähän. Eri ryhmien väliset erot ovat mahdollisesti suuria pikemminkin suhteessa toisiinsa kuin absoluuttisesti vastausulottuvuudella. Voisikin sanoa, että kyseisen kysymyksen perusteella suurin osa suomalaisista on maltillisia sosiaaliliberaaleja tai sosiaalidemokraatteja.

LIIKE-ELÄMÄN SÄÄNTELYN VÄHENTÄMINEN

Vastaajien käsityksiä markkinatalouden kontrolloinnin tarpeesta tutkin Oikeus ja kansanvalta Suomessa -tutkimuksen kysymyksen ”Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen?” kautta. Kysymyksen voi tulkita jakavan vastaajat selkeästi sääntelyä kannattaviin sosialisteihin ja sitä vastustaviin liberaaleihin.

Liike-elämän sääntelyä ovat kannattaneet tyypillisesti sosialistisen ideologian edustajat. Äärimmillään he ovat olleet valmiita liike-elämän täydelliseen kontrollointiin, mikä käytännössä tarkoittaisi yritysten valtiollistamista. Nykyään sosialistien aateperillisistä valtavirta kuitenkin yleensä kannattaa liike-elämän sääntelyä vain siinä määrin, kun sillä suojellaan työntekijöitä ja yleistä etua.

Klassisen liberalismien edustajat taas ovat perinteisesti vastustaneet kaikkea julkisen vallan puuttumista liike-elämään ja uskoneet, että vapaan kilpailun tilanteessa yrityksillä on intressi toimia vapaaehtoisesti yleisen edun mukaan ja suojella työntekijöitään. Nykyajan liberaalissa perinteessä kuitenkin harvat ovat valmiita vapauttamaan liike-elämän täydellisesti valtion sääntelystä. Näin ollen tilanteessa, jossa sosialismin tai sosiaalidemokratian kannattajatkään eivät enää kannata sääntelyä talousjärjestelmän täydellisen muuttamisen vuoksi, sosialismin ja liberalismien edustajat ovat todennäköisesti lähestyneet toisiaan.

Taulukko 5. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Kannatan ehdottomasti	50	4,2	4,3	4,3
	Kannatan	238	20,0	20,6	25,0
	En kannata enkä vastusta	435	36,6	37,7	62,7
	Vastustan	146	12,3	12,7	75,3
	Vastustan jyrkästi	46	3,9	4,0	79,3
	En osaa sanoa	239	20,1	20,7	100,0
	Total	1154	97,1	100,0	
Missing	System	35	2,9		
Total		1189	100,0		

Suomalaisista noin 25 prosenttia kannattaa tai kannattaa ehdottomasti liike-elämän julkisen sääntelyn vähentämistä (taulukko 5). Vastustajia on noin 17 prosenttia. Huomionarvoista kuitenkin on, että lähes neljäkymmentä prosenttia vastaajista ei kannata eikä vastusta sääntelyn vähentämistä. Lisäksi viidennes vastaajista ei osaa sanoa mielipidettään kysymyksestä. Kaikkiaan noin neljänneksen suomalaisista voidaan siis tulkita kallistuvan klassisen liberalismien suuntaan, ja vajaa viidennes vastustaa sääntelyn vähentämistä, mahdollisesti sosiaalidemokraattisin perustein. Selkeä enemmistö vastaajista ei kuitenkaan ota kantaa puoleen tai toiseen.

Ryhmäkeskiarvoja varten kysymys on uudelleen koodattu siten, että vastaajat, jotka ovat valinneet vaihtoehdon ”En osaa sanoa”, on yhdistetty ”en kannata enkä vastusta ryhmään”. ”Kannatan ehdottomasti” -vaihtoehdon lukuarvo on 1 ja ”Vastustan ehdottomasti” -vastausta edustaa luku 5. Keskiarvot sijoittuvat siis näiden kahden ääripään välille. Regressioanalyysissä sääntelyn vähentämistä vastustavat on

uudelleen koodattu numerolle 0 ja sääntelyn vähentämistä kannattavat numerolle 1. Analyysissä ennustetaan siis todennäköisyyttä kannattaa liike-elämän sääntelyn vähentämistä.

Vastausten keskiarvo on käytännössä keskellä mitta-asteikkoa (2,9). Tämä viittaa mielestäni siihen, että liike-elämän julkinen sääntely ei herätä voimakkaita tunteita ja vallitsevaan tilanteeseen ollaan varsin tyytyväisiä. Tulos sopiikin hyvin aikaan, jolloin sosialistisen ja liberalistisen ideologian edustajat ovat lähestyneet toisiaan.

Sukupuolittain tarkasteltuna miesten ja naisten välillä ryhmäkeskiarvoissa ei ole käytännössä juuri mitään eroa. Myös asuin ympäristön perusteella vastaajien välillä on vain häviävän pieniä eroja. Suuren tai suurehkon kaupungin keskustassa asuvat kannattavat hivenen voimakkaammin (2,8) sääntelyn vähentämistä kuin esikaupungeissa tai maaseudun haja-asutusalueella asuvat (3,0).

Taulukko 6. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan

ikäluokka	Mean	N	Std. Deviation
-1938	2,9818	110	,81254
1939-1949	2,9457	258	,83977
1950-1959	2,8783	230	,87316
1960-1976	2,8696	299	,84328
1977-	2,9339	257	,67857
Total	2,9133	1154	,81153

Myöskään ikäluokkien välillä ei ole käytännössä minkäänlaisia eroja (taulukko 6). Niin suuren ikäluokan edustajat kuin nuorimmatkin vastaajat ovat lähellä kaikkien vastausten keskiarvoa.

Kun vastaajat jaetaan tuloluokkiin, eroja alkaa löytyä (taulukko 7). Liike-elämän julkista sääntelyä kannatetaan voimakkaimmin pienituloisten keskuudessa. Siirryttäessä keski- ja suurituloisiin sääntelyn kannatus vähenee, mutta varsin maltillisesti. Eroa ryhmäkeskiarvoissa ääripäiden välillä on noin 0,6 tilastoyksikköä. Tulotason vaikutus näkyy myös regressioanalyysin tuloksissa. Kahteen suurimpaan tuloluokkaan kuuluvien todennäköisyys kannattaa liike-elämän julkisen sääntelyn vähentämistä on yli kolminkertainen pienimpään tuloluokkaan verrattuna (ks liite taulukko 2). Erot tuloluokkien välillä ovat tilastollisesti melkein merkittäviä

(sig.=0,099). Suurituloisten vieröksunta liike-elämän sääntelyä kohtaan johtuu todennäköisesti ainakin siitä, että he ovat useammin, esimerkiksi omistuksen tai työnjohdollisten suhteiden kautta, taloudellisessa tai toiminnallisessa asemassa, jossa julkinen sääntely voi hankaloittaa toimintaa. Pienituloiset taas ovat todennäköisesti useammin asemassa, jossa liike-elämän sääntely voi toimia heidän edukseen, esimerkiksi työlainsäädännön kautta.

Taulukko 7. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan

tuloluokka2	Mean	N	Std. Deviation
-1000	3,0141	283	,71445
1001-1500	3,1318	129	,84206
1501-2250	2,9964	275	,73742
2251-3000	2,8438	192	,89593
3001-4000	2,6102	59	,98290
4001-	2,5294	68	,92188
Total	2,9354	1006	,82063

Vastaajien jakaminen luokkiin koulutuksen perusteella paljastaa, että korkeasti koulutetut suhtautuvat hieman penseämmin liike-elämän julkisen sääntelyyn kuin vähemmän koulutusta saaneet (taulukko 8). Itse uskon, että erot ovat lähinnä näennäisiä ja selittyvät sillä, että korkeakoulutetut ovat yleensä myös varsin hyvätuloisia.

Taulukko 8. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan

koulutus2	Mean	N	Std. Deviation
perus- tai kansakoulu	3,0513	273	,76042
ammattikoulu	2,9108	269	,77233
lukio	2,8605	86	,57727
opisto tai amk	2,8376	314	,86965
yliopisto	2,7950	161	,89525
Total	2,9039	1103	,80820

Eri puolueiden kannattajien välitä löytyy jälleen kiinnostavia eroja. Odotettavastikin porvaripuolueiden kannattajat ovat suopeampia liike-elämän julkisen sääntelyn vähentämistä kohtaan kuin vasemmistupuolueiden ja vihreiden kannattajat. Voimakkaimmin sääntelyn vähentämistä kannattavat kokoomuksen kannattajat, joilla

vastausten keskiarvo on 2,6 (taulukko 9). Sääntelyn vähentämistä taas vastustavat tiukimmin Vasemmistoliiton kannattajat, heidän ryhmäkeskiarvonsa on 3,4. Regressioanalyysi vahvistaa erot puolueiden kannattajien välillä. Vastaaajat, jotka äänestäisivät keskustaa tai kokoomusta, kannattavat liike-elämän sääntelyn vähentämistä noin kaksi kertaa todennäköisemmin kuin vertailuryhmäksi asetetun SDP:n kannattajat. Vihreiden kannattajat ovat samalla tasolla SDP:tä kannattavien vastaajien kanssa, mutta Vasemmistoliiton kannattajien todennäköisyys kannattaa liike-elämän sääntelyn vähentämistä on 1,5 kertaa pienempi kuin vertailuryhmä SDP:n kannattajien. Erot ovat tilastollisesti lähes erittäin merkittäviä (sig.=0,012).

Taulukko 9. Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

Jos eduskuntavaalit järjestettäisiin nyt, minkä puolueen edustajaa äänestäisitte	Mean	N	Std. Deviation
SDP	2,9762	210	,70839
Keskusta	2,8383	167	,89387
Kokoomus	2,5723	166	,88294
Vasemmistoliitto	3,3590	39	,95936
Vihreät	3,1169	77	,91729
Total	2,8786	659	,86847

On mahdollista, että osan eri puolueiden kannattajien välisistä eroista selittää tulotaso. Tällöin suurituloiset niin sanotut lompakkoäänestäjät äänestävät porvaripuolueita, erityisesti kokoomusta, joka perinteisesti mielletään hyvätuloisten etujen puolustajaksi. Vastaavasti pienituloisten intresseissä saattaa olla äänestää vasemmistopuolueita, jotka painottavat enemmän pienituloisten intressejä. Uskon itse kuitenkin, että osan eroista selittävät puhtaasti ideologiset erot. Porvaripuolueiden kannattajissa on enemmän klassiseen liberalismiin kallellaan olevia vastaajia, ja vastaavasti vasemmistopuolueiden ja vihreiden kannattajissa enemmän niitä, jotka uskovat sosialistisen perinteen mukaisesti sääntelyyn.

Kaikkiaan liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen ei kuitenkaan herätä suomalaisissa suuria intohimoja. Enemmistö vastaajista ei osaa ottaa kantaa puoleen tai toiseen ja vastausten keskiarvot kaikissa ryhmissä ovat varsin lähellä mitta-asteikon keskikohtaa. Klassisen liberalismiin suuntautuvia on hieman

enemmän porvaripuolueiden kannattajissa ja suurituloisissa, ja sosialismin perinteeseen kallellaan olevia hieman enemmän vasemmistopuolueissa ja pienituloisissa. Kaikkiaan suomalaisten enemmistöä voisi kuvailla liike-elämän julkisen sääntelyn määrään tyytyväisiksi sosiaaliliberaaleiksi tai sosiaalidemokraateiksi.

TULOEROJEN KAVENTAMINEN

Suhtautuminen tuloeroihin on merkittävimpiä jakolinjoja klassisen liberalismiin ja sosialismin välillä. Suomalaisten jakautumista näihin kahteen ideologiaan tuloeroihin suhtautumisen perusteella tutkin Oikeus ja kansanvalta -tutkimuksen kysymyksen ”Pitäisikö julkisen vallan mielestänne olla vastuussa seuraavista asioista? Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta” avulla.

Tuloerojen täydellinen poistaminen oli perinteisen sosialismin yksi tärkeimpiä tavoitteita. Modernit sosiaalidemokraatit ovat kuitenkin luopuneet täydellisen materiaalsen tasa-arvon tavoittelusta, ja hyväksyvät jonkinlaiset tuloerot. He kannattavat kuitenkin yleensä aina tuloerojen kaventamista ja suhteellista materiaalista tasa-arvoa. Sitä vastoin uus- ja klassisen liberalismiin edustajat vastustavat tiukasti tuloerojen kaventamista valtion toimin. Sosiaaliliberaalit taas suhtautuvat klassisia liberaaleja positiivisemmin tuloerojen kaventamiseen ja kannattavat pyrkimystä mahdollisuuksien tasa-arvoon.

Taulukko 10. Pitäisikö julkisen vallan mielestänne olla vastuussa seuraavista asioista? Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ehdottomasti pitäisi olla	464	39,0	40,0	40,0
	Luultavasti pitäisi olla	401	33,7	34,5	74,5
	Luultavasti ei pitäisi olla	184	15,5	15,8	90,4
	Ehdottomasti ei pitäisi olla	63	5,3	5,4	95,8
	En osaa sanoa	49	4,1	4,2	100,0
	Total	1161	97,6	100,0	
Missing	System	28	2,4		
Total		1189	100,0		

Suomalaisista ylivoimainen enemmistö, yhteensä noin 75 prosenttia, kannattaa tuloerojen kaventamista joko ehdottomasti tai luultavasti. Tuloerojen kaventamisen vastustajia on yhteensä noin 21 prosenttia. Kaikkien vastausten keskiarvokin on selkeästi tuloerojen kaventamista kannattavalla puolella (2,1). Suomalaisten suuri enemmistö toivoo siis tuloerojen kaventamista julkisen vallan toimesta, ja heidät voisi luokitella sosiaalidemokraateiksi, sosiaaliliberaaleiksi tai jopa eettisiksi sosialisteiksi. Vastaavasti viidenneksen voisi sanoa olevan klassisia liberaaleja.

Ryhmäkeskiarvoja varten kysymys on uudelleenkirjoitettu siten, että vastaajille, jotka ovat valinneet vaihtoehdon ”En osaa sanoa”, on annettu arvo 3 asteikon puolivälissä. ”Kannatan ehdottomasti” -vaihtoehdon lukuarvo on 1 ja ”Vastustan ehdottomasti” -vastausta edustaa luku 5. Keskiarvot sijoittuvat siis näiden kahden ääripään välille. Regressioanalyysissä tuloerojen kaventamista kannattavat on uudelleenkirjoitettu numerolle 0 ja tuloerojen kaventamista vastustavat numerolle 1. Analyysissä ennustetaan siis todennäköisyyttä vastustaa julkisen vallan puuttumista köyhien ja rikkaiden tuloeroihin.

Sukupuolittain tarkasteltuna naiset kannattavat miehiä voimakkaammin tuloerojen kaventamista, vaikka molemmat sukupuolet ovatkin selkeästi mitta-asteikon keskikohdan pienemmällä puolella. Naisvastaajien keskiarvo on 1,9, kun taas miehillä keskiarvo on 2,3. Itse tulkiten eron johtuvan osittain siitä, että miehissä on enemmän hyvätuloisia ja korkeassa asemassa työskenteleviä, joilla on taloudellinen intressi vastustaa tuloerojen kaventamista sekä mahdollisesti myös oman menestyksen mukanaan tuoma usko siihen, että ihmiset tulevat halutessaan toimeen ilman julkisen vallan apuakin. Miehistä kulttuuriin liittyy myös luultavasti voimakkaammin ajatus itsenäisyydestä ja omillaan toimeen tulemisesta.

Asuinpaikan perusteella suuren tai suurehkon kaupungin keskustassa asuvat suhtautuvat muita varauksellisemmin tuloerojen kaventamiseen. Heidän ryhmäkeskiarvonsa on 2,5, kun muiden ryhmien keskiarvot ovat joko 2,0 tai 2,1. Uskon eron johtuvan siitä, että suurten kaupunkien keskustoissa asuu tyypillisesti hyvin toimeen tulevia nuoria tai nuorehkoja ihmisiä, joille individualismi on tärkeä

arvo ja joilla saattaa olla taloudellisia intressejä suhtautua penseämmin tuloerojen kaventamiseen.

Taulukko 11. Pitäisikö julkisen vallan olla vastuussa seuraavista asioista: Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan

ikäluokka	Mean	N	Std. Deviation
-1938	1,8761	113	1,26161
1939-1949	1,9770	261	1,18948
1950-1959	2,0641	234	1,24996
1960-1976	2,3588	301	1,28744
1977-	2,1548	252	1,19921
Total	2,1223	1161	1,24521

Ikäluokista tuloerojen kaventamiseen suhtautuvat kaikista positiivisimmin vanhimmat vastaajat (taulukko 11). Vastaajien iän laskiessa ryhmäkeskiarvot hieman pienenevät, mutta vähiten tuloerojen kaventamista eivät kannata nuorimmat vastaajat vaan 1960- ja 1970-luvulla syntyneet. Tuolloin syntyneet kuuluvat pääasiassa niin sanottuun x-sukupolveen, jonka katsotaan usein olevan muihin sukupolviin verrattuna hyvin individualistinen. Suuri osa heistä on myös todennäköisesti noussut hiljattain työmarkkinoilla asemaan, jossa heillä on taloudellisia intressejä suhtautua varauksellisemmin tuloerojen kaventamiseen. Sukupolvien välisistä eroista ei kannata kuitenkaan tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä, koska ryhmien väliset erot ovat pieniä. Myöskään regressioanalyysistä ei löydy tukea oletukselle, että sukupolvi selittäisi suhtautumista tuloeroihin (ks. liite taulukko 3).

Sen sijaan vastaajan tulotason perusteella aineistosta löytyy merkittäviä eroja. Kuten olettaa saattaa, voimakkaimmin tuloerojen kaventamista kannattavat pienituloiset ja vastustavat suurituloiset. Suuri- ja pienituloisimman tuloluokan välinen ero ryhmäkeskiarvossa on 1,3 tilastoyksikköä, joka on varsin merkittävä (taulukko 12). Regressioanalyysi antaa vahvaa tukea tulotasolle selittäjänä. Erot ovat tilastollisesti merkittäviä (sig.=0,014), ja ylimmän tuloluokan todennäköisyys vastustaa tuloerojen kaventamista on jopa lähes viisinkertainen alimpaan tuloluokkaan verrattuna.

Taulukko 12. Pitäisikö julkisen vallan olla vastuussa seuraavista asioista: Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan

tuloluokka2	Mean	N	Std. Deviation
-1000	1,8462	286	1,15049
1001-1500	1,8271	133	1,07669
1501-2250	2,0221	272	1,12317
2251-3000	2,3750	192	1,34008
3001-4000	2,8793	58	1,40272
4001-	3,1449	69	1,34247
Total	2,1396	1010	1,26056

Tulos on täysin ymmärrettävä, koska tulojen kasvaessa henkilö on todennäköisemmin nettomaksajana tuloerojen tasoittamisessa ja hänellä on siten taloudellinen intressi vastustaa prosessia. On kuitenkin huomioitava, että suurituloisimpienkin vastaajien keskiarvo on lähellä mitta-asteikon keskikohtaa. Tämä tarkoittaa, että heidänkään keskuudessa tuloerojen kaventamisen vastustajat eivät ole ainakaan merkittävänä enemmistönä. Myös ristiintaulukointi vahvistaa asian, ylimmässä tuloluokassa tuloerojen kaventamisen vastustajia on 7,3 prosenttiyksikköä enemmän kuin kannattajia. Niinpä olisi väärin pitää suurituloisia homogeenisena ryhmänä, joka vastustaa tuloerojen kaventamista.

Myös korkeasti koulutettujen keskuudessa tuloerojen kaventamiseen suhtaudutaan varauksellisemmin kuin vähemmän koulutettujen parissa. Ryhmäkeskiarvot vaihtelevat perus- tai kansakoulun käyneiden 1,8:sta akateemisesti koulutettujen 2,6:een (taulukko 13). Yliopistokoulutuksen saaneetkin ovat siis varsin selkeästi tuloerojen kaventamisen puolella. Erot selittyvät todennäköisesti jälleen tulotason kautta, korkeasti koulutetut ovat useammin myös suurituloisia. Myöskään regressioanalyysin mukaan koulutuksella ei ole juuri vaikutusta tuloerojen kaventamista koskeviin asenteisiin. Ainoastaan ammattikorkeakoulu- tai opistotasoisien koulutuksen saaneet vastustavat tuloerojen kaventamista kaksi kertaa todennäköisemmin kuin perus- tai kansakoulun käyneet, muilla ero vertailuryhmään on hyvin pieni. Erot luokkien välillä ovat tilastollisesti melkein merkittäviä (sig.=0,381).

Taulukko 13. Pitäisikö julkisen vallan olla vastuussa seuraavista asioista: Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan

koulutus2	Mean	N	Std. Deviation
perus- tai kansakoulu	1,7754	276	1,03761
ammattikoulu	1,8989	277	1,11831
lukio	2,1628	86	1,26361
opisto tai amk	2,3924	316	1,36084
yliopisto	2,5669	157	1,31692
Total	2,1232	1112	1,24863

Puoluekannatuksen mukaan vastaajien väliltä löytyy merkittäviä eroja. Positiivisimmin tuloerojen kaventamiseen suhtautuvat Vasemmistoliiton kannattajat ja varauksellisimmin kokoomusta kannattavat vastaajat (taulukko 14). Ryhmäkeskiarvojen perusteella SDP:n ja vihreiden kannattajat ovat asenteissaan varsin lähellä Vasemmistoliiton kannattajia. Keskustan kannattajien keskiarvo on käytännössä samalla tasolla kaikkien vastaajien keskiarvon kanssa. Kokoomuksen kannattajat sen sijaan erottautuvat selkeimmin muista, heidän ryhmäkeskiarvonsa on noin 0,7 tilastoyksikön päässä keskustan kannattajien keskiarvosta. Kuitenkin heidänkin ryhmä keskiarvonsa on tilastoasteikon keskikohdassa, ja ristiintaulukoinnin mukaan tuloerojen kaventamista vastustavia on vain kolme prosenttiyksikköä enemmän kuin kannattajia. Käytännössä suhteet ovat siis tasan.

Regressioanalyysin tulokset ovat hyvin samankaltaisia. Vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajien todennäköisyys vastustaa tuloerojen kaventamista on samaa tasoa vertailutasona oleviin SDP:n kannattajiin. Keskustan kannattajien todennäköisyys vastustaa tuloerojen kaventamista on kolminkertainen ja kokoomuksen kannattajien lähes kuusinkertainen SDP:n kannattajiin verrattuna. Erot luokkien välillä ovat tilastollisesti erittäin merkittäviä (sig.=0,000).

Eri puolueiden kannattajien väliset erot selittyvät ehkä osittain lompakkoäänestämisellä, mutta uskon, että tärkein selittäjä on vastaajien ideologia. Ainakin Vasemmistoliiton kannattajia voinee epäröimättä kutsua eettisiksi sosialisteiksi ja myös SDP:n ja vihreiden kannattajat ovat hyvin selkeästi tuloerojen kaventamisen puolella. Keskustan kannattajat ovat hekin, jos eivät eettisiä sosialisteja, niin vahvasti eettisiä sosiaaliliberaaleja. Kokoomuksen kannattajissa taas on selkeästi

eniten klassisen tai uusliberalismin mukaan ajattelevia, mutta heitäkin vain noin puolet.

Taulukko 14. Pitäisikö julkisen vallan olla vastuussa seuraavista asioista: Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

Jos eduskuntavaalit järjestettäisiin nyt, minkä puolueen edustajaa äänestäisitte	Mean	N	Std. Deviation
SDP	1,7536	207	1,00105
Keskusta	2,2500	168	1,25612
Kokoomus	3,0482	166	1,40046
Vasemmistoliitto	1,5854	41	1,02410
Vihreät	1,8718	78	1,02386
Total	2,2091	660	1,29265

Tulokset ovat hyvin ymmärrettäviä puolueiden ideologisen historian valossa. SDP:n ja Vasemmistoliiton juuret ovat sosialismissa, ja myös vihreät näyttävät suuntautuvan selkeästi pikemmin sosialistisen kuin liberalistisen perinteen puoleen. Myös keskustan ideologiassa on myös aina Santeri Alkion ajoista lähtien korostunut ”köyhän asia”. Kokoomus taas on perinteisesti ollut suomalaisista puolueista innokkain markkinaliberalismin puolestapuhuja.¹⁵²

Kaikkiaan suomalaiset ovat siis hyvin vahvasti sitoutuneita tuloerojen kaventamiseen julkisen vallan toimesta. Voisi sanoa, että tässä suhteessa selkeä enemmistö suomalaisista on eettisiä sosialisteja tai ainakin sosiaaliliberaaleja. Uusliberaaleja tai klassisia liberaaleja löytyy eniten kokoomuksen kannattajista ja suurituloisista. Tosin näissäkin ryhmissä tuloerojen kaventamista vastustavien ja kannattavien suhteet ovat kutakuinkin tasan.

YKSILÖN MENESTYS – OMASTA KYVYSTÄ VAI OLOSUHTEISTA?

Myös yksilön menestymisen syy on seikka, joka jakaa sosialistit ja klassisen liberalismin edustajat. Tutkin jakoa EVA:n kansallisen asennetutkimuksen 2006

¹⁵² Mickelsson 2007, 296–307.

kysymyksen ”Mielipide väittämästä: yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet” kautta.

Sosialistisen ideologian mukaan yksilön menestyksen ja aseman yhteiskunnassa määräävät olosuhteet, joihin hän on syntynyt, erityisesti yhteiskuntaluokka. Tämän käsityksen mukaan materiaaliset tai institutionaaliset rajoitteet voivat estää lahjakastakin yksilöä menestymästä, kun taas toisille pelkkä syntyminen oikeaan yhteiskuntaluokkaan takaa menestyksen. Modernit sosialistit ja sosiaalidemokraatit eivät jaa samanlaista kohtalonuskoa, mutta painottavat silti suotuisten olosuhteiden merkitystä yksilön menestykselle ja kannattavat tasavertaisten olosuhteiden rakentamista.

Klassisen liberalismiin ja uusliberalismin edustajat uskovat päinvastoin, että yksilön menestyksen määrää yksinomaan hänen oma lahjakkuutensa ja ahkeruutensa. Epäedullisiin olosuhteisiin syntynytkin voi siten menestyä oman työnsä ansiosta eikä julkisen vallan ole syytä lähteä tukemaan menestymistä vaan jättää vastuu yksilöille. Sosiaaliliberaalit sen sijaan tunnustavat olosuhteiden merkityksen, ja ovat valmiita luomaan olosuhteet, joissa yksilöillä on tasavertaiset edellytykset menestyä.

Taulukko 15. Mielipide väittämästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Täysin samaa mieltä	283	14,7	15,0	15,0
	Jokseenkin samaa mieltä	775	40,3	41,0	55,9
	Vaikea sanoa	273	14,2	14,4	70,4
	Jokseenkin eri mieltä	445	23,1	23,5	93,9
	Täysin eri mieltä	115	6,0	6,1	100,0
	Total	1891	98,3	100,0	
Missing	System	32	1,7		
Total		1923	100,0		

Suomalaisista 56 prosenttia on täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että yksilön menestys riippuu ensisijaisesti yksilöstä itsestään. Täysin tai jokseenkin eri mieltä olevia on 29,6 prosenttia vastaajista. 14,4 prosenttia ei osannut valita kantaansa. Hieman yli puolet suomalaisista pitää siis menestystä ensisijaisesti yksilöstä itsestään

riippuvana ja olisi siten luokiteltavissa liberaaleiksi. Kolmannes sen sijaan kannattaa sosialistista käsitystä, jonka mukaan menestys johtuu ensisijaisesti olosuhteista.

Kaikkien vastausten keskiarvo on 2,7, mikä viittaa myös siihen, että suomalaiset ovat hieman kallellaan liberalismiin suuntaan kysymyksen kohdalla.

Ryhmäkeskiarvoissa vastaukset on koodattu siten, että väitteen kanssa täysin samaa mieltä olevat saavat arvon 1 ja täysin eri mieltä olevat arvon 5. Regressioanalyysissä vastaajat, jotka uskovat yksilöön menestyksen takana, saavat arvon 1 eli analyysi mittaa todennäköisyyttä pitää menestymistä yksilöstä johtuvana.

Miehet painottavat hieman naisia enemmän yksilön omaa toimintaa menestyksen selittäjänä kuin naiset. Miesten ryhmäkeskiarvo on aineistossa 2,5 kun se naisilla on 2,8. Eroja selittää mahdollisesti ainakin se, että miehet ovat useammin johtavissa asemassa yhteiskunnassa. Henkilökohtainen menestys voi tuoda mukanaan uskon siihen, että menestys yleensäkin riippuu yksilöstä itsestään. Miesten keskuudessa myös luultavasti korostetaan yksilön omaa tahtoa menestyksen takana naisia enemmän.

Asuinkunnan koon perusteella vastaajien välille ei synny minkäänlaisia eroja. Sen sijaan kaupunkien keskustoissa asuvat (keskiarvo 2,8) suhtautuvat hivenen varauksellisemmin kuin esikaupungeissa tai maaseudulla asuvat (keskiarvo 2,6) yksilön toimintaan menestyksen selittäjänä. Regressioanalyysin tulokset ovat samansuuntaisia (ks. liite taulukko 4).

Ikäluokittain vastaajien välillä ei näytä olevan suuria eroja ryhmäkeskiarvoissa (taulukko 16). Voimakkaimmin samaa mieltä väitteen kanssa ovat yli 65-vuotiaat. Regressioanalyysin perusteella sen sijaan 31–50 -vuotiaat uskovat jonkin verran todennäköisemmin yksilön omaan toimintaan menestyksen syynä kuin vertailuryhmäksi asetettu nuorin ikäluokka. Todella merkityksellisiä eroja ryhmien välille ei kuitenkaan synny regressioanalyysissäkään.

Taulukko 16. Mieliä väittämästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan

ikäryhmä2	Mean	N	Std. Deviation
-30	2,69	311	1,142
31-40	2,57	318	1,162
41-50	2,68	347	1,137
51-60	2,74	446	1,225
61-65	2,62	209	1,133
65-	2,44	193	1,136
Total	2,65	1824	1,166

Kun vastaajat jaetaan yhteiskuntaluokkiin oman käsityksensä mukaan, vastaajien väliltä löytyy jonkin verran eroja (taulukko 17). Voimakkaimmin yksilön omaan toimintaan uskovat ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan itsensä lukevat, kun taas työväenluokkaan itsensä sijoittavat painottavat olosuhteita vastaajista eniten. Regressioanalyysin perusteella alempaan keskiluokkaan mielestään kuuluvat kannattavat väitettä 1,6 kertaa ja ylempään keskiluokkaan/yläluokkaan kuuluvat kaksi kertaa todennäköisemmin kuin työväenluokkaan itsensä sijoittavat. Tulokset ovat varsin ymmärrettäviä työväenluokan ja ylimmän luokan suhteen; menestyneet ja hyvässä asemassa olevat ihmiset luultavasti painottavat yksilön omaa toimintaa, koska ovat itsekin menestyneet. Vaatimattomammassa asemassa olevilla tilanne on päinvastainen.

Taulukko 17. Mieliä väittämästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; ryhmäkeskiarvot yhteiskuntaluokan mukaan

[bv12] Mihin yhteiskuntaluokkaan katsotte lähinnä kuuluvanne?	Mean	N	Std. Deviation
Työväenluokkaan	2,85	395	1,172
Alempaan keskiluokkaan	2,60	166	1,090
Keskiluokkaan	2,58	602	1,157
Ylempään keskiluokkaan/yläluokkaan	2,35	221	1,157
En katso kuuluvani mihinkään luokkaan	2,72	478	1,183
Total	2,65	1862	1,169

Ammatillisen koulutuksen perusteella vastaajien välillä on pieniä mutta kiinnostavia ja yllättäviäkin eroja. Ryhmäkeskiarvoissa on vain hyvin pieniä eroja, mutta

regressioanalyysin mukaan korkeammin koulutetut uskovat vähemmän yksilön toimintaan menestyksen selittäjänä (taulukko 18). Sekä akateemisesti koulutetut että ammattikorkeakoulu- tai opistotasoisien koulutuksen saaneet ovat noin 1,5 todennäköisemmin eri mieltä väitteen kanssa kuin vastaajat, joilla ei ole ammatillista koulutusta. Tulokselle on hankala keksiä selkeää selitystä, ja pieneen eroon on syytä suhtautua muutenkin varauksella. On mahdollista, että korkean koulutuksen saaneet suomalaiset tiedostavat hieman selkeämmin kuin kouluttamattomat, että heidän Suomessa ilmaiseksi saamansa koulutus on poliittisin päätöksin luotujen olosuhteiden ansiota.

Taulukko 18. Mielipide väittämästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan

Koulutus	Mean	N	Std. Deviation
ei ammatillista koulutusta	2,58	232	1,200
ammattikoulu tai -kurssi	2,65	736	1,140
opisto tai amk	2,64	563	1,154
yliopisto	2,72	330	1,246
Total	2,65	1861	1,171

Puoluekannatuksen mukaan vastaajat eroavat toisistaan jo aiemmista kysymyksistä tutuksi tulleeseen tapaan. Voimakkaimmin yksilön omaan toimintaan menestyksen selittäjänä uskovat ryhmäkeskiarvojen perusteella kokoomusta kannattavat vastaajat (taulukko 19). Heitä seuraavat keskustan ja SDP:n kannattajat. Olosuhteita painottavat eniten vastaajat, jotka kannattavat vasemmistoliittoa ja vihreitä. Tosin heidänkin vastausten keskiarvot ovat mitta-asteikon keskikohdalla. Regressioanalyysin tulokset ovat hyvin samansuuntaisia. Kokoomuksen kannattajat ovat samaa mieltä väitteen kanssa 2,8 kertaa todennäköisemmin kuin keskustan kannattajat, jotka tällä kertaa ovat vertailuryhmänä. SDP:n kannattajat ovat varsin lähellä keskustaa, he ovat eri mieltä väitteen kanssa 1,3 kertaa todennäköisemmin kuin keskustan kannattajat, mikä ei ole erityisen suuri kerroin. Vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajien todennäköisyys olla eri mieltä väitteestä taas on jo noin kaksinkertainen keskustaa kannattaviin vastaajiin verrattuna. Vertailuluokan erot muihin luokkiin ovat tilastollisesti erittäin merkittäviä (sig.=0,000).

Taulukko 19. Mieliä väittämästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

[bv11] Jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt, minkä puolueen ehdokasta äänestäisitte?	Mean	N	Std. Deviation
KESK	2,48	258	1,070
SDP	2,69	337	1,179
KOK	2,13	313	1,013
Vasemmistoliitto	3,04	96	1,281
Vihreät	3,09	155	1,164
Total	2,57	1159	1,166

Eri puolueiden kannattajien vastaukset suhteessa toisiinsa ovat pääosin helposti ymmärrettäviä. Kokoomuksessa on perinteisesti ollut vahvin klassisen liberalismiin perinne ja puolue on muita enemmän korostanut taloudellista individualismia. Keskustassa taas, vaikka se onkin porvaripuolue, on ollut aina kokoomusta enemmän sosiaalisia olosuhteita korostavia näkemyksiä. SDP:n ja Vasemmistoliiton kannattajien suhde on myös ymmärrettävä, ensimmäinen on maltillisten ja jälkimmäinen SDP:tä radikaalimpien sosialistien perillinen.¹⁵³

Sen sijaan tulos on vihreiden osalta hieman yllättävä. Analyysin aiemmissa kysymyksissä he ovat olleet samalla viivalla SDP:n kannattajien kanssa, nyt vastaukset hyvin samankaltaisia kuin Vasemmistoliittoa kannattavien vastaajien. Saattaa olla, että vihreiden kannattajien ”vasemmistolaisuus” on hieman voimakkaampaa kuin SDP:n kannattajien ideologisesti syvemmällä tasolla kuten tässä tapauksessa. Sen sijaan konkreettisimmassa kysymyksissä kuten asennoitumisessa julkisten menojen leikkauksiin he ovat mieliteissään samankaltaisia.

Kaikkiaan siis pieni enemmistö suomalaisista pitää yksilön omaa tahtoa ja toimintaa menestyksen syynä ja heitä voisi kutsua tässä suhteessa liberaaleiksi. Kolmannes vastaajista taas katsoo menestyksen johtuvan olosuhteista ja olisi näin luokiteltavissa kysymyksen suhteen sosialistiksi. Liberalismiin suuntautuvia vastaajia on eniten erityisesti kokoomuksen kannattajissa ja ylempään yhteiskuntaluokkaan itsensä määrittelevissä. Aineistossa ei ole henkilöiden tuloja taustamuuttujana, mutta uskoisin, että suurituloisissa olisi myös paljon kysymyksen suhteen liberaaleja. Sosialistista

¹⁵³ Mickelsson 2007, 296–307.

näkemyistä kannattavia vastaajia taas on eniten Vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajissa sekä itsensä työväenluokkaan määrittelevissä. Voisi sanoa, että suomalaiset kokonaisuutena uskovat ensisijaisesti yksilön omaan ahkeruuteen, mutta ottavat myös olosuhteet huomioon.

KILPAILU – HYVÄ VAI HUONO ASIA?

Kilpailu ja sen seuraukset ovat asioita, joista perinteiset sosialistit ja klassiset liberaalit ovat jyrkästi eri mieltä. Kilpailuun liittyviä asenteita tarkastelen World Values Survey 2005 kysymyksen ”Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. – Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisen huonoimmat puolet” avulla.

Liberaalin ideologian mukaan kilpailu on luonnollinen ja hyvä asia. Se saa ihmiset ponnistelemaan sekä palkitsee lahjakkaimmat ja ahkerimmat yksilöt. Vaikka kilpailu luo ihmisten välille ristiriitoja, liberaalien mukaan ne ovat soviteltavissa rationaalisesti. Sosialistien asenne kilpailuun on täysin päinvastainen. Heidän mukaansa kilpailu asettaa ihmiset toisiaan vastaan ja saa heidät käyttäytymään itsekkäästi ja aggressiiviseksi. Sosialismin mukaan ihmisiä voidaan motivoida moraalisisilla kannustimilla taloudellisten kannustimien sijaan. Modernit sosiaalidemokraatit kuitenkin hyväksyvät kilpailun ja taloudelliset kannustimet.

Vastaajat ovat asettaneet itsensä kymmenportaiselle asteikolle, jossa numero yksi tarkoittaa, että vastaaja on voimakkaimmin samaa mieltä siitä, että kilpailu on hyvä asia. Vastaavasti toisessa ääripäässä numero kymmenen tarkoittaa, että vastaaja on voimakkaimmin vakuuttunut kilpailun haitallisuudesta.

Taulukko 20. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään a	88	7,7	7,7	7,7
	2	160	14,0	14,0	21,8
	3	245	21,5	21,5	43,3
	4	225	19,8	19,8	63,0
	5	198	17,4	17,4	80,4
	6	96	8,4	8,4	88,8
	7	57	5,0	5,0	93,9
	8	44	3,9	3,9	97,7
	9	16	1,4	1,4	99,1
	10 Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat	8	,7	,7	99,8
	Ei osaa sanoa (SPONTAANI)	1	,1	,1	99,9
	Ei vastausta (SPONTAANI)	1	,1	,1	100,0
	Total	1139	100,0	100,0	

Suomalaiset suhtautuvat kilpailuun aineiston perusteella erittäin positiivisesti. Noin 80 prosenttia suomalaisista sijoittaa itsensä asteikon keskikohdan pienemmälle, kilpailuun positiivisesti suhtautuvalle puolelle. Vastaavasti kilpailuun negatiivisesti suhtautuvalla puolella on noin viidennes vastaajista, heistäkin suurin osa kuitenkin lähellä keskikohtaa. Näin ollen huomattava osa suomalaisista on luokiteltavissa liberaaleiksi tai sosiaalidemokraateiksi. Noin viidennes sen sijaan kallistuu näkemyksessään sosialismiin. Toisaalta kaikkien vastausten keskiarvo on 4,04, joka on suhteellisen lähellä keskikohtaa kymmenluokkaisella asteikolla.

Tarkasteltaessa sukupuolia ryhmäkeskiarvojen perusteella miehet suhtautuvat kilpailuun hieman naisia positiivisemmin. Miesten keskiarvo on 3,9, kun se naisilla on 4,2. Regressioanalyysin, joka ennustaa todennäköisyyttä pitää kilpailua hyvänä asiana, perusteella sukupuolten välillä ei kuitenkaan ole mitään eroa.

Kuntaryhmittäin pääkaupunkiseudulla asuvat pitävät kilpailua hyvänä asiana voimakkaimmin. Taajaan asuttujen kuntien asukkaat taas suhtautuvat kilpailuun

penseimmin. Erot ryhmäkeskiarvoissa ovat kuitenkin erittäin pieniä. Regressioanalyysin perusteella maaseutumaisissa kunnissa asuvat suhtautuvat kilpailuun positiivisesti 1,6 kertaa todennäköisemmin kuin pääkaupunkiseudulla asuvat ja taajaan asutuissa kunnissa asuvien todennäköisyys pitää kilpailua hyvänä asiana on 1,4 kertaa pienempi kuin pääkaupunkiseudulla asuvien (ks. liite taulukko 5). Erot vertailuryhmään ovat lähes tilastollisesti merkittäviä (sig.=0,068).

Taulukko 21. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan

ikäluokka	Mean	N	Std. Deviation
-1938	4,13	198	2,123
1939-1949	4,05	207	1,811
1950-1959	4,24	187	1,857
1960-1976	3,94	340	1,910
1977-	3,97	207	1,995
Total	4,04	1139	1,938

Ikäluokittain erot näyttävät ryhmäkeskiarvojen perusteella hyvin pieniltä. Nuoremmat sukupolvet näyttävät suhtautuvan hivenen positiivisemmin kilpailuun kuin vanhemmat ikäluokat (taulukko 21). Regressioanalyysi tukee osittain tulosta. Muiden ikäluokkien välillä ei ole suuria eroja, mutta nuorin sukupolvi pitää kilpailua hyvänä asiana 1,7 kertaa todennäköisemmin kuin vertailuryhmänä oleva vanhin sukupolvi. Ero on tilastollisesti lähes merkittävä (sig.=0,087). Syynä tähän on todennäköisesti se, että nuoremmat ikäluokat ovat vanhempia sukupolvia individualistisempia.

Tuloluokittain vastaajien väliltä löytyy selkeitä ja yllättäviäkin eroja. Penseimmin kilpailuun suhtautuvat ryhmäkeskiarvojen perusteella pienituloisimmat ja suopeimmin keskituloiset (taulukko 22). Huomattavaa on, että suurituloiset eivät pidä kilpailua yhtä hyvänä asiana keskituloiset. Myös regressioanalyysi antaa samansuuntaisia tuloksia. Pienituloisimpaan luokkaan verrattuna keskituloisiin tuloluokkiin kuuluvat pitävät kilpailua hyvänä asiana noin kaksi kertaa todennäköisemmin. Positiivisimmin kilpailuun suhtautuu neljänneksi korkein tuloluokka, johon kuuluvan todennäköisyys pitää kilpailua hyvänä asiana on kolminkertainen pienituloisimpaan luokkaan verrattuna. Sen sijaan korkeimman tuloluokan suhde vertailuluokkaan on 1,8 ja

toiseksi korkeimman ja pienimmän tuloluokan välillä ei ole eroa juuri lainkaan. Erot ovat tilastollisesti melkein merkitseviä (sig.=0,114).

Taulukko 22. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan

tuloluokka	Mean	N	Std. Deviation
alle 11.000	4,54	136	2,227
11.000-17.999	4,20	177	1,984
18.000-24.999	4,03	177	1,866
25.000-31.999	3,70	125	1,846
32.000-39.999	3,78	89	1,565
40.000-48.999	3,88	107	1,730
49.000-58.999	4,04	100	1,809
59.000-69.000	4,11	63	1,815
yli 70.000	3,81	75	1,957
Total	4,04	1049	1,906

Tuloksia voi selittää pienituloisten osalta se, että he kokevat kilpailun kohtelevan heitä taloudellisesti epäreilusti. Keskituloiset taas saattavat ajatella, että heidän suhteellinen menestyksensä johtuu heidän omasta kyvykkyydestään ja että heidän taloudelliset saavutuksensa ovat syntyneet reilussa kilpailussa. Suurituloisten hieman penseämpää suhtautumista kilpailuun saattaa mielestäni selittää, se että tulojen kasvaessa henkilö saavuttaa tietyn ”kyllästymispisteen”, jonka jälkeen menestystä kilpailua ei pidetä pelkästään hyvänä asiana vaan henkilöillä on ”varaa” ottaa huomioon myös kilpailun negatiiviset puolet.

Koulutuksen perusteella vastaajien välille syntyy samankaltaisia eroja kuin tuloluokittain. Positiivisimmin kilpailuun suhtautuvat ryhmäkeskiarvojen perusteella ammattikorke- tai opistokoulutuksen saaneet (taulukko 23). Vastaavasti negatiivisimmin kilpailuun asennoituvat peruskoulun ja yliopiston käyneet. Regressioanalyysi antaa samankaltaiset tulokset. Ammattikoulun, lukion ja ammattikorkeakoulun tai opiston käyneet suhtautuvat jonkin verran positiivisemmin kilpailuun kuin ainoastaan peruskoulutuksen saaneet. Akateemisesti koulutetut taas suhtautuvat kilpailuun hieman varauksellisemmin kuin peruskoulun käyneet. Erot ovat tilastollisesti melkein merkitseviä (sig.=0,486). Tuloksia selittää todennäköisesti sama logiikka kuin tulojen tapauksessa.

Taulukko 23. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan

koulutus	Mean	N	Std. Deviation
peruskoulu	4,14	302	2,134
ammattikoulu	3,96	429	1,874
lukio	4,03	96	2,023
amk tai vast.	3,90	168	1,712
yliopisto	4,23	133	1,906
Total	4,04	1128	1,941

Kun tarkastellaan vastaajia heidän kannattamansa puolueen mukaan, erottuvat kokoomuksen kannattajat jälleen selkeimmin joukosta. Ryhmäkeskiarvojen perusteella kokoomuksen kannattajat suhtautuvat kilpailuun selkeästi positiivisemmin kuin SDP:tä ja keskustaa kannattavat vastaajat. Näiden asennoituminen kilpailuun on käytännössä samanlaista. Vihreät suhtautuvat kilpailuun hieman penseämmin kuin keskustan ja SDP:n kannattajat. Selkeästi negatiivisimmin kilpailuun asennoituvat vasemmistoliiton kannattajat. Regressioanalyysin tuloksien mukaan keskustan, SDP:n ja vihreiden kannattajat suhtautuvat kilpailuun samalla tavalla. Kokoomuksen kannattajat sen sijaan pitävät kilpailua hyvänä 2,5 kertaa todennäköisemmin kuin kolmea edellä mainittua puoluetta kannattavat vastaajat. Vasemmistoliiton kannattajien todennäköisyys pitää kilpailua hyvänä asiana on 1,5 kertaa pienempi kuin keskustan, SDP:n ja vihreiden kannattajien. Erot ovat tilastollisesti lähes erittäin merkittäviä (sig.=0,008).

Taulukko 24. Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

[q231] Jos huomenna pidettäisiin eduskuntavaalit, mitä puoluetta äänestäisitte?	Mean	N	Std. Deviation
KESK (Suomen Keskusta)	3,98	204	1,793
SDP (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue)	3,85	246	1,768
KOK (Kansallinen Kokoomus)	3,39	151	1,766
VAS (Vasemmistoliitto)	4,87	61	2,356
VIHR (Vihreä Liitto)	4,19	98	1,972
Total	3,92	760	1,887

Tulokset ovat varsin hyvin ymmärrettävissä puolueiden ideologisen historian kautta. Kokoomus on lähes aina puolustanut selkeimmin markkinaliberalismia, johon kuuluu olennaisesti myös kilpailu. Myös keskusta on aina ohjelmissaan sallinut kilpailun, mutta ei ole puolustanut sitä niin innokkaasti kuin kokoomus. Myös SDP on käytännössä jo kauan hyväksynyt kilpailun ja materiaalisen kannustamisen, mutta luultavasti sosialismin perintö näkyy varauksellisempuna suhtautumisena kilpailuun kuin kokoomuksella. Vasemmistoliitto taas on tulkinnut sosialismia tiukemmin perinteelle uskollisena kuin SDP, mikä oletettavasti selittää sen kannattajien negatiivisemmat asenteet kilpailua kohtaan.¹⁵⁴

Vihreiden ideologinen historia on ollut varsin lyhyt ja puolueen talouspoliittiset kannat ovat usein herättäneet arvailua. Tulosten perusteella vihreiden kannattajat asennoituvat kilpailuun samalla tavalla kuin SDP:n ja keskustan kannattajatkin, jonkin verran varauksellisemmin kuin kokoomusta kannattavat vastaajat, mutta silti positiivisemmin kuin vasemmistoliittoa äänestävät.

Kaikkiaan suomalaiset siis suhtautuvat kilpailuun varsin positiivisesti ja enemmistö on luokiteltavissa liberaaleiksi kysymyksen perusteella. Yleisimpiä liberaalit mielipiteet ovat kokoomuksen äänestäjien ja keskituloisten keskuudessa. Sosialismiin kallistuva asenne kilpailuun on noin viidenneksellä suomalaisista, heitä on eniten Vasemmistoliiton äänestäjissä ja pienituloisissa. Aivan ääripäissä vastaajia ei kuitenkaan ole paljon. Suomalaisia kokonaisuutena voisikin luonnehtia kilpailuun myötämielisesti suhtautuviksi sosiaaliliberaaleiksi.

¹⁵⁴ Mickelsson 2007, 296–307.

6.2. SOSIOKULTTUURISET KYSYMYKSET

PERINTEISET ARVOT

Sosiokulttuurisella ulottuvuudella eli arvoulottuvuudella vastakkaiset länsimaiset ideologiat ovat liberalismi ja konservatismi. Konservatismissa tärkeitä ovat niin sanotut perinteiset arvot ja moraalikäsitteet. Konkreettisesti näillä tarkoitetaan usein esimerkiksi perinteisiä perhe- ja sukupuolimalleja kuten ydinperhettä sekä naisen asemaa perheen ja kodin hoitajana ja miehen asemaa perheen elättäjänä. Liberalismin edustajat sen sijaan eivät pidä mitään sosiokulttuurisia instituutioita sinänsä toisia parempina vaan ihmisillä on oikeus valita vapaasti elämäntapansa kunhan se ei loukkaa toisten yksilöitten vapautta. Konservatiiveja ja liberaaleja pyrin erottelamaan perinteisten arvojen tapauksessa EVA:n kansallinen asennetutkimus 2006 kysymyksen ”Miten tulisi painottua yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus?” avulla.

Taulukko 25. Miten tulisi painottua yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nykyistä enemmän	924	48,0	49,5	49,5
	Kuten nykyisin	793	41,2	42,5	92,0
	Nykyistä vähemmän	99	5,1	5,3	97,3
	En osaa sanoa	51	2,7	2,7	100,0
	Total	1867	97,1	100,0	
Missing	System	56	2,9		
Total		1923	100,0		

Suomalaisista noin puolet on sitä mieltä, että perinteisiä arvoja tulisi kunnioittaa enemmän. Noin 43 prosenttia taas katsoo, että perinteisiä arvoja tulisi kunnioittaa kuten nykyisinkin. Vastaajista ainoastaan viiden prosentin mielestä perinteisten arvojen kunnioituksen tulisi painottua nykyistä vähemmän yhteiskunnan kehittämisessä. Tulosten tulkinta ei ole täysin yksinkertaista. On mahdotonta arvata, miten vastaajat ajattelevat perinteisiä arvoja kunnioitettavan nykyisin. Osa vastaajista voi ajatella, että perinteisiä arvoja kunnioitetaan voimakkaasti ja nykytilanne on hyvä. Toisaalta jotkut saattavat ajatella, että perinteisiä arvoja ei kunnioiteta nykyisin

erityisen paljon ja että tilanne on sellaisenaan hyvä. Kuitenkin puolet vastaajista tahtoi, että perinteisten arvojen kunnioitus painottuisi enemmän yhteiskunnan kehittämisessä. Olenkin valmis tulkitsemaan tätä niin, että enemmistö suomalaisista arvostaa perinteisiä arvoja ja on siten luokiteltavissa konservatiiveiksi, kun taas liberaaleja on selkeästi vähemmistö. Tämän puolesta puhuu myös vastausten keskiarvo 1,56, joka on selkeästi tilastoasteikon keskikohdan (2) pienemmällä, konservatiivisuuteen viittaavalla puolella.

Sukupuolittain naiset painottavat perinteisiä arvoja miehiä enemmän. Naisten ryhmäkeskiarvo on 1,50 ja miesten 1,63. Lyhyellä tilastoasteikolla näinkin pienellä erolla on jo merkitystä. Myös regressioanalyysin, joka ennustaa tässä tapauksessa todennäköisyyttä vaatia nykyistä enemmän perinteisten arvojen kunnioitusta, mukaan sukupuolten välillä on eroa (ks. liite taulukko 6). Naisten todennäköisyys painottaa perinteisiä arvoja nykyistä enemmän on 2,8 kertaa korkeampi kuin miesten. Ero on myös tilastollisesti erittäin merkittävä (sig.=0,003).

Taulukko 26. Miten tulisi painottua yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; ryhmäkeskiarvot asuinpaikan mukaan

[bv4] Asuinalueen tyyppi	Mean	N	Std. Deviation
Kaupungin keskusta, kantakaupunki	1,6558	430	,64244
Kaupungin lähiö, esikaupunkialue	1,5702	840	,59383
Maaseudun taajama, asutuskeskus	1,4931	288	,54736
Maaseudun haja-asutusalue	1,4463	298	,54322
Total	1,5582	1856	,59455

Asuinpaikkakunnan koko vaikuttaa vastaajien käsityksiin siten, että pienillä paikkakunnilla painotetaan enemmän perinteisiä arvoja kuin asukasluvultaan suurissa kunnissa. Sama ilmiö näkyy vielä voimakkaammin asuinalueen tyyppin kohdalla (taulukko 26). Kaupunkien keskustoissa asuvat korostavat perinteisiä arvoja vähiten ja maaseudun haja-asutusalueella asuvat eniten. Regressioanalyysin perusteella ero on hyvin voimakas varsinkin ääripäiden välillä. Kaupungin keskustassa asuviin verrattuna esikaupunkialueella asuvat korostaisivat perinteisiä arvoja nykyistä enemmän 1,7 kertaa todennäköisemmin. Maaseudun taajamissa asuvilla kerroin on kolme ja haja-asutusalueella asuvilla jo huima 16. Erot ovat tilastollisesti lähes

merkittäviä (sig.=0,063). Eroavaisuudet ovat täysin ymmärrettäviä, uudet ideat ja arvot saapuvat yleensä ensimmäisinä kaupunkeihin ja leviävät sieltä maaseudulle. Niinpä perinteisten arvojen kunnioitus säilyy voimakkaimpana todennäköisesti juuri maaseudulla. Ilmiötä voimistaa edelleen se, että maaseudulla asuvat ovat iäkkäämpiä ja vähemmän koulutettuja kuin kaupungeissa asuvat, eivätkä välttämättä omaksu uusia ajatusmalleja yhtä helposti kuin kaupunkilaiset.

Myös iän mukaan vastaajien välille syntyy selkeitä eroja. Odotetusti vanhemmat ikäluokat painottavat perinteisiä arvoja nuoria sukupolvia enemmän (taulukko 27). Regressioanalyysin mukaan 30–40 -vuotiaat painottavat hieman enemmän perinteisiä arvoja kuin alle 30-vuotiaat. Sen sijaan 50–60-vuotiaat korostavat perinteisiä arvoja viisi kertaa todennäköisemmin kuin nuorin ikäryhmä ja yli 65-vuotiailla kerroin on jo kuusi. Erot ikäluokkien välillä ovat tilastollisesti käytännössä erittäin merkittäviä (sig.=0,005). Tulokset ovat ymmärrettäviä, koska nuoret, jotka ovat yleensä myös paremmin koulutettuja kuin vanhemmat ikäluokat, omaksuvat uudet arvot yleensä ensimmäisenä.

Taulukko 27. Miten tulisi painottaa yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan

ikäryhmä2	Mean	N	Std. Deviation
-30	1,7282	309	,62721
31-40	1,6442	312	,60944
41-50	1,5500	340	,60027
51-60	1,5000	442	,57242
61-65	1,4076	211	,52982
65-	1,4392	189	,54845
Total	1,5563	1803	,59550

Koulutus vaikuttaa vastaajan asenteisiin siten, että korkeasti koulutetut korostavat perinteisiä arvoja muita vähemmän. Voimakkaimmin perinteisiä arvoja painottavat taas ammattikoulun tai -kurssin käyneet. Regressioanalyysin tulokset ovat samankaltaisia: ammattikoulutuksen saaneet painottavat hieman todennäköisemmin perinteisiä arvoja kuin vastaajat, joilla ei ole ammatillista koulutusta lainkaan tai jotka ovat käyneet ammattikorkeakoulun tai opiston. Akateemisesti koulutetut sen sijaan korostavat perinteisiä arvoja kolme kertaa pienemmällä todennäköisyydellä kuin vastaajat, joilla ei ole ammatillista koulutusta. Tulokset ovat ymmärrettäviä, koska

koulutus antaa yksilöille todennäköisesti valmiuksia omaksua uusia ajattelutapoja. Korkeasti koulutetuissa on myös suhteellisesti enemmän nuoria kuin vähemmän koulutetuilla. Se miksi ammattikoulutetut kannattavat selkeimmin perinteisiä arvoja, saattaa selittyä sillä, että vastaajiin, joilla ei ole ammatillista koulutusta, luetaan myös lukion käyneet, joiden joukossa on luultavasti reilusti myös nuoria.

Taulukko 28. Miten tulisi painottaa yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan

Koulutus	Mean	N	Std. Deviation
ei ammatillista koulutusta	1,5848	224	,60040
ammattikoulu tai -kurssi	1,4966	727	,55514
opisto tai amk	1,5116	561	,58581
yliopisto	1,7568	329	,64992
Total	1,5584	1841	,59526

Eri puolueiden kannattajat asettuvat ryhmäkeskiarvojen perusteella järjestykseen, jossa keskustaa kannattavat vastaajat painottavat eniten perinteisiä arvoja ja vihreiden kannattajat taas vähiten (taulukko 29). Kokoomuksen kannattajat korostavat perinteisiä arvoja jonkin verran vähemmän kuin keskustan kannattajat, mutta hieman enemmän kuin SDP:tä kannattavat vastaajat. Vasemmistoliiton kannattajat sijoittuvat asenteiltaan SDP:n ja vihreiden kannattajien väliin.

Taulukko 29. Miten tulisi painottaa yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

[bv11] Jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt, minkä puolueen ehdokasta äänestäisit?	Mean	N	Std. Deviation
KESK	1,4336	256	,54186
SDP	1,6096	333	,58405
KOK	1,5534	309	,58767
Vasemmistoliitto	1,7188	96	,59300
Vihreät	1,8903	155	,67965
Total	1,6023	1149	,60575

Regressioanalyysin tulokset ovat hyvin samankaltaisia. Keskustan ja kokoomuksen kannattajat suhtautuvat positiivisimmin perinteisten arvojen nykyistä voimakkaampaan painotukseen. SDP:n ja Vasemmistoliiton kannattajien todennäköisyys painottaa perinteisiä arvoja on sen sijaan kolme kertaa pienempi kuin vertailuryhmänä

toimivilla keskustan kannattajilla. Vielä selkeämmin keskustasta ja kokoomuksesta erottuvat vihreitä kannattavat vastaajat, joiden todennäköisyys painottaa perinteisiä arvoja entistä enemmän on yli yhdeksän kertaa suurempi kuin vertailuryhmällä. Erot ovat tilastollisesti erittäin merkittäviä (sig.=0,000).

Tuloksia voi selittää sekä puolueiden ideologisella perinteellä, että sillä, mistä ryhmistä puolueet äänestäjensä keräävät. Kokoomus on ollut aiemmin selkeästi konservatiivipuolue, joten sen kannattajien suhteellinen konservatiivisuus nykyäänkään ei ole yllätys. Keskusta ei ole ollut ohjelmissaan samalla tavalla julistautunut konservatiiviseksi, mutta sen kannattajat ovat tyypillisesti olleet maaseudun väestöä, jotka ovat muita konservatiivisempia.¹⁵⁵

Vasemmistopuolueet ovat perinteisesti painottaneet enemmän sosioekonomisia kuin sosiokulttuurisia kysymyksiä¹⁵⁶. Sosialismiin on kuitenkin kuulunut edistysajattelu samalla tavalla kuin liberalismiin, mikä todennäköisesti näkyy jossain määrin myös sosialistien perillispuolueiden kannattajissa. Lisäksi nämä puolueet keräävät kannatusta enemmän kaupungeista kuin maaseudulta. Vihreät ovat painottaneet liberaaleja arvoja ohjelmissaan ja he myös keräävät äänestäjensä ryhmistä, jotka ovat muita liberaalimpia, kaupunkilaisista, nuorista ja korkeakoulutetuista¹⁵⁷. Tulosta voisi tulkita niin, että vihreät ovat kannattajien vastausten perusteella Suomen ainoa selkeästi arvoiltaan liberaali puolue.

Kaikkiaan tulkitsen enemmistön suomalaisista olevan arvoiltaan varsin konservatiivisia, kaikki ryhmät asettuvat keskiarvojen perusteella tilastoasteikon vasemmalle puolelle. Eniten konservatiiveja löytyy maaseudun asukkaista, iäkkäistä, vähän koulutusta saaneista ja porvaripuolueiden kannattajista. Liberaalilla tavalla ajattelevia löytyy eniten nuorista, kaupunkilaisista, korkeasti koulutetuista ja erityisesti vihreiden kannattajista.

¹⁵⁵ Mickelsson 2007, 301–307.

¹⁵⁶ Mickelsson 2007, 296–301.

¹⁵⁷ Mickelsson 2007, 283–284.

JOHTAJUUS, KURI JA JÄRJESTYS

Konservatismi ja liberalismi ovat vastakkaisia ideologioita myös kurin, järjestyksen ja johtajuuden suhteen. Konservatiivit kannattavat yhteiskuntaa, joka on kurinalainen ja jossa järjestystä pidetään varsin tiukasti yllä. Edelleen konservatismiin edustajat pitävät yhteiskuntaa luonnostaan hierarkkisena, ja vahvaa, jopa autoritaarista johtajuutta pidetään tavoiteltavana asiana. Liberalismin edustajien näkökulma kuriin, järjestykseen ja johtajuuteen on päinvastainen. Tiukan kurin ja järjestyksen katsotaan rajoittavan yksilön vapautta. Yhteiskuntaa ei myöskään pidetä luonnostaan hierarkkisena vaan ihmisten välisten suhteiden ja johtajuuden katsotaan riippuvan yksilöiden tahdosta ja keskinäisistä sopimuksista. Konservatiiviset ja liberaalit käsitykset johtajuudesta, kurista ja järjestyksestä pyrin erottelemaan EVA:n vuoden 2006 kansallisen asennetutkimuksen väittämällä ”Mielipide väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen”.

Taulukko 30. Mielipide väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Täysin samaa mieltä	497	25,8	26,2	26,2
	Jokseenkin samaa mieltä	638	33,2	33,7	59,9
	Vaikea sanoa	279	14,5	14,7	74,6
	Jokseenkin eri mieltä	350	18,2	18,5	93,1
	Täysin eri mieltä	131	6,8	6,9	100,0
	Total	1895	98,5	100,0	
Missing	System	28	1,5		
Total		1923	100,0		

Suomalaisista noin 60 prosenttia on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämästä, jonka mukaan Suomi kaipaa vahvoja johtajia, jotka palauttavat kurin ja järjestyksen ja oikeiden arvojen kunnioituksen. He olisivat näin luokiteltavissa konservatiiveiksi. Noin neljännes taas on väittämästä eri mieltä, ja ovat oman tulkintani mukaan siten liberaaleja. Noin 15 prosenttia vastaajista ei osaa sanoa mielipidettään asiassa. Vastausten keskiarvo on 2,46, joka on jonkin verran mitta-asteikon pienemmällä

puolella. Vastausten jakauma ja keskiarvo viittaavat siihen, että suomalaisten selkeä enemmistö on konservatiiveja.

Ryhmäkeskiarvoissa täysin samaa mieltä olevat saavat arvon 1 ja täysin eri mieltä olevat arvon 5. Regressioanalyysissä arvolla 1 ovat väitteen kanssa samaa mieltä olevat, eli analyysi ennustaa todennäköisyyttä ajatella konservatiivisesti johtajuuden, kurin ja järjestyksen teemoista.

Sukupuolten välillä vastauksissa ei ole käytännössä eroa. Niin ryhmäkeskiarvojen kuin regressioanalyysin (ks. liite taulukko 7) perusteella miehet suhtautuvat vain hivenen naisia positiivisemmin kuriin järjestykseen ja johtajuuteen.

Asuinpaikan perusteella erot vastaajien välillä ovat ryhmäkeskiarvojen mukaan selkeämpiä. Maaseudulla ja pienissä kunnissa asuvat kannattavat kuria ja järjestystä enemmän kuin kaupungeissa ja asukasluvultaan suurissa kunnissa asuvat (taulukko 31). Regressioanalyysin tulokset kuitenkin puhuvat tätä vastaan. Niiden mukaan asukasluvultaan suurissa kunnissa asuvat suhtautuvat hieman varauksellisemmin kuriin ja järjestykseen kuin pienissä kunnissa asuvat, mutta asuinalueen tyyppien välillä ei ole mitään eroa. Lisäksi tulokset eivät ole tilastollisesti merkittäviä (sig.=0,707 ja sig.=0,851). Ristiintaulukointien mukaan asuinpaikkojen välillä kuitenkin on jonkin verran eroja, ja olen valmis luottamaan tähän tulokseen. Tulosta saattaa selittää se, että maaseudulla perinteiset sosiaaliset instituutiot ovat muuttuneet hitaammin kuin kaupungeissa, ja kuria ja järjestystä arvostetaan yhteisön koossapitäjänä.

Taulukko 31. Mieliä väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; ryhmäkeskiarvot asuinpaikan mukaan

[bv4] Asuinalueen tyyppi	Mean	N	Std. Deviation
Kaupungin keskusta, kantakaupunki	2,77	436	1,350
Kaupungin lähiö, esikaupunkialue	2,49	850	1,229
Maaseudun taajama, asutuskeskus	2,27	294	1,162
Maaseudun haja-asutusalue	2,11	301	1,095
Total	2,46	1881	1,247

Ikäluokittain vastaajien välillä on hyvin selkeitä eroja. Nuorimmat vastaajat suhtautuvat kuriin ja järjestykseen selkeästi penseämmin kuin vanhin ikäluokka (taulukko 32). Eroa näiden ääripäiden välillä on kokonaisen mittayksikön verran, mikä on aineistossa varsin harvinaista. Erot ikäluokasta seuraavaan ovat varsin tasaisia. Erot näyttäytyvät selvinä myös regressionanalyysissä. 30–50 -vuotiaat asennoituvat kuriin ja järjestykseen jonkin verran positiivisemmin kuin alle 30-vuotiaat. 51–65-vuotiaat taas kaipaavat kuria ja järjestystä kaksi kertaa nuorinta ikäluokkaa todennäköisemmin. Yli 65-vuotiailla ero nuorimpiin on jo lähes viisinkertainen. Vertailuluokan erot muihin ovat tilastollisesti erittäin merkittäviä (sig.=0,000). Erot nuorien ja vanhojen välillä selittyvät luultavasti sillä, että yhteiskunnallinen kehitys on pirstonut perinteiset sosiaaliset instituutiot ja kontrollimekanismit ja jokainen sukupolvi on voinut nauttia edeltäjiään suuremmasta yksilönvapaudesta.

Taulukko 32. Mielenpide väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan

ikäryhmä2	Mean	N	Std. Deviation
-30	2,91	311	1,173
31-40	2,73	320	1,215
41-50	2,60	348	1,224
51-60	2,35	446	1,265
61-65	2,04	209	1,157
65-	1,89	193	1,117
Total	2,48	1827	1,248

Kun vastaajat jaetaan koulutuksen mukaan, käy ilmi, että akateemisesti koulutetut suhtautuvat selkeästi muita varauksellisemmin kuriin, järjestykseen ja vahvaan johtajuuteen. Heidän ryhmäkeskiarvonsa onkin mitta-asteikon liberaalilla puolella (taulukko 33). Ammattikorkeakoulun tai opiston käyneet suhtautuvat vain hieman negatiivisemmin kuriin ja järjestykseen kuin vastaajat, joilla ei ole ammatillista koulutusta tai jotka ovat käyneet ammattikoulun. Regressioanalyysin tulokset tukevat havaintoa: akateemisesti koulutettujen todennäköisyys olla samaa mieltä väitteen kanssa on noin kolme kertaa pienempi kuin vastaajilla, joilla ei ole ammatillista koulutusta. Ero on tilastollisesti erittäin merkittävä (sig.=0,000). Osan erosta selittää

luultavasti se, että korkeasti koulutetut asuvat todennäköisemmin kaupungeissa ja ovat suhteellisen nuoria. Mutta todennäköisesti akateeminen koulutus antaa myös edellytyksiä kyseenalaistaa perinteisiin sosiaalisiin instituutioihin kuuluvat kurin, järjestyksen ja hierarkiat.

Taulukko 33. Mielenpide väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan

Koulutus	Mean	N	Std. Deviation
ei ammatillista koulutusta	2,27	232	1,220
ammattikoulu tai -kurssi	2,21	740	1,172
opisto tai amk	2,50	563	1,197
yliopisto	3,12	329	1,283
Total	2,47	1864	1,248

Vastaajien tarkastelu heidän kannattamansa puolueen mukaan tuo yllättäviäkin tuloksia. Ryhmäkeskiarvojen perusteella voimakkaimmin kurin ja järjestyksen puolesta ovat keskustan kannattajat, joita seuraavat lähes samalla keskiarvolla kokoomuksen ja SDP:n kannattajat. Vastaajat, jotka kannattavat Vasemmistoliittoa, suhtautuvat hieman varauksellisemmin kuriin ja järjestykseen. Selkeimmin joukosta eroavat vihreiden äänestäjät, jotka ovat mitta-asteikon liberaalilla puolella. Regressioanalyysin antavat samankaltaisen kuvan, mutta erot vaikuttavat pienemmiltä. Kolmen suuren puolueen kannattajat ovat samaa mieltä väitteen kanssa käytännössä yhtä todennäköisesti. Vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajien todennäköisyys olla väitteen kanssa samaa mieltä on sen sijaan kaksi kertaa pienempi kuin suurilla puolueilla. Erot vertailuryhmään ovat tilastollisesti erittäin merkittäviä (sig.=0,003).

Taulukko 34. Mielenpide väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

[bv11] Jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt, minkä puolueen ehdokasta äänestäisit?	Mean	N	Std. Deviation
KESK	2,24	258	1,125
SDP	2,44	339	1,291
KOK	2,51	312	1,242
Vasemmistoliitto	2,78	95	1,322
Vihreät	3,34	156	1,257
Total	2,56	1160	1,284

Puolueiden ideologisen historian perusteella olettaisi, että varsinkin kokoomuksen kannattajat erottuisivat selkeämmin kurin ja järjestyksen kannattajina. Kuitenkin kaikkien kolmen suuren puolueen kannattajien välillä ei ole juuri mitään merkittäviä eroja vastauksissa. Tämä voi selittyä sillä, että ne kaikki ovat jo pitemmän aikaa olleet niin sanotussa valtionhoitajapuolueen asemassa ja puolueiden kannattajille kuri, järjestys ja johtajuus ovat olleet itsestään selviä asioita. Vasemmistoliiton kannattajien suhteellinen varauksellisuus saattaa selittyä puolueen radikaalilla historialla; puolueen edeltäjät ovat joinakin aikoina olleet avoimesti vallitsevia vallanpitäjiä vastaan, mihin kurin ja järjestyksen liiallinen korostaminen sopii huonosti. Vihreät taas on ainut selkeästi jälkimodernilla ajalla suomalaisen politiikkaan tullut puolue. Mahdollisesti vihreät keräävät kannatuksensa niiltä ihmisiltä, jotka eivät ole sidoksissa enää pelkästään snellmannilais-hegeliläiseen valtiokeskeiseen ajatteluun vaan joille myös liberaali vapausajattelu on tuttua, siis nuorilta ja korkeasti koulutetuilta kaupunkilaisilta.

Kaikkiaan suomalaiset ovat kuitenkin varsin konservatiivisia ja kuriin, järjestykseen ja vahvaan johtajuuteen suhtaudutaan positiivisesti. Kyseisen kysymyksen tapauksessa konservatiiveja löytyy erityisen paljon maaseudulla asuvista, vanhoista ikäluokista ja matalan koulutuksen saaneista. Liberaaleja henkilöitä taas löytyy enemmän kaupunkilaisista, nuorista ja korkeasti koulutetuista. Erityisesti heitä näyttää olevan vihreiden kannattajissa. Vihreitä voisikin kannattajien perusteella kuvata Suomen ainoaksi arvoiltaan liberaaliksi puolueeksi.

6.3. SUOMALAISUUS JA NATIONALISMI

Nationalismin ideologian sisällä on erilaisia käsityksiä siitä, millä perusteilla kansa muodostuu ja millä ehdoilla yksilön katsotaan kuuluvan kansaan. Niin sanotun eksklusiivisen kansallisuuskäsityksen mukaan kansa määritellään objektiivisten kriteereiden mukaan. Yleisimmät kriteerit ovat kieli, etninen alkuperä ja uskonto. Henkilö siis kuuluu tiettyyn kansaan, jos hän puhuu tiettyä kieltä, tunnustaa tiettyä uskontoa tai hänen sukujuurensa ovat samaa alkuperää kuin muilla saman kansalaisuuden yksilöillä. Tyypillisesti konservatiivit painottavat eksklusiivista kansalaisuuskäsitystä.

Inklusiivisen kansalaisuuskäsityksen mukaan henkilön kansalaisuus on määriteltävissä subjektiivisesti. Yksilöä voidaan pitää tiettyyn kansaan kuuluvana, jos hän suostuu elämään maan lakien mukaan tai pitää itseään kansaan kuuluvana. Merkitystä on yksilön omalla tahdolla ja kokemuksella ei niinkään etnisellä taustalla, uskonnolla tai kielellä. Inklusiivista kansalaisuuskäsitystä kannattavat yleensä liberaalit.

Tarkastelen suomalaisten käsityksiä kansalaisuudesta viiden kysymyksen perusteella. Vastajilta on kysytty, kuinka tärkeitä tietyt asiat ovat, jotta henkilöä voisi pitää suomalaisena. Kriteereitä ovat suomalaiset sukujuuret, oma kokemus suomalaisuudesta, Suomen poliittisten instituutioiden ja lakien kunnioitus, kuuluminen luterilaiseen kirkkoon ja suomen tai ruotsin kielen taito. Kriteerit eivät ole toisiaan pois sulkevia, vaan pyrin tutkimaan, mitä asioita suomalaisuudessa painotetaan eniten. Kriteereistä suomalaiset sukujuuret, kielitaito ja uskonto kuuluvat eksklusiiviseen kansalaisuuskäsitykseen. Poliittisten instituutioiden ja lakien kunnioitus sekä oma kokemus suomalaisuudesta puolestaan viittaavat inklusiiviseen kansallisuuskäsitykseen. Tarkastelen kutakin kysymystä aluksi lyhyesti yleisellä tasolla ja sen jälkeen kaikkia yhdessä erilaisten taustamuuttujien avulla.

Suomalaisista noin 52 prosenttia pitää suomalaisia sukujuuria joko erittäin tai melko tärkeänä kriteerinä suomalaisuudelle (taulukko 35). Päinvastaista mieltä on noin 47 prosenttia suomalaisista. Vain 1,6 prosenttia ei osaa vastata kysymykseen. Suomalaiset jakautuvat siis kutakuinkin kahtia kysymyksessä suomalaisten

sukujuurten merkityksestä suomalaisuudelle. Siten puolet vastaajista kannattaa sukujuuriin perustuvaa eksklusiivista kansallisuuskäsitystä.

Taulukko 35. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hänen sukujuurensa ovat suomalaiset; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Erittäin tärkeä	344	24,9	26,1	26,1
	Melko tärkeä	336	24,4	25,5	51,6
	Ei kovin tärkeä	417	30,2	31,6	83,2
	Ei lainkaan tärkeä	200	14,5	15,2	98,4
	En osaa sanoa	21	1,5	1,6	100,0
	Total	1318	95,6	100,0	
Missing	System	61	4,4		
Total		1379	100,0		

Sen sijaan ylivoimainen enemmistö, noin 86 prosenttia, suomalaisista pitää henkilön omaa kokemusta suomalaisuudesta tärkeänä kriteerinä sille, että häntä voidaan pitää suomalaisena (taulukko 36). Eri mieltä on vain noin 13 prosenttia vastaajista. Tulosten perusteella suomalaiset ovat siis hyvin vahvasti inklusiivisen kansalaisuuskäsityksen puolella kysymyksen kohdalla.

Taulukko 36. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hän kokee itsensä suomalaiseksi; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Erittäin tärkeä	713	51,7	54,2	54,2
	Melko tärkeä	412	29,9	31,3	85,5
	Ei kovin tärkeä	136	9,9	10,3	95,8
	Ei lainkaan tärkeä	33	2,4	2,5	98,3
	En osaa sanoa	22	1,6	1,7	100,0
	Total	1316	95,4	100,0	
Missing	System	63	4,6		
Total		1379	100,0		

Yhtä lailla ylivoimainen enemmistö suomalaisista pitää sitä, että henkilö kunnioittaa Suomen poliittisia instituutioita ja lakeja, tärkeänä edellytyksenä, että henkilöä voidaan pitää suomalaisena (taulukko 37). Vastaajista eri mieltä on ainoastaan noin 13 prosenttia. Inklusiivinen kansalaisuuskäsitys saa tulosten perusteella jälleen suomalaisten vahvan tuen.

Taulukko 37. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hän kunnioittaa Suomen poliittisia instituutioita ja lakeja; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Erittäin tärkeä	670	48,6	50,8	50,8
	Melko tärkeä	475	34,4	36,0	86,7
	Ei kovin tärkeä	119	8,6	9,0	95,8
	Ei lainkaan tärkeä	39	2,8	3,0	98,7
	En osaa sanoa	17	1,2	1,3	100,0
	Total	1320	95,7	100,0	
Missing	System	59	4,3		
Total		1379	100,0		

Sen sijaan kuulumista luterilaiseen kirkkoon vastaajat eivät pidä erityisen tärkeänä. Vain noin 21 prosenttia suomalaisista pitää tätä kriteerinä suomalaisuudelle (taulukko 38). Kolmen neljäsosan mielestä kuulumisella luterilaiseen kirkkoon ei ole merkitystä. Vastausten perusteella suurimmalla osalla suomalaisista ei ole uskontoon perustuvaa eksklusiivista kansalaisuuskäsitystä.

Taulukko 38. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hän kuuluu luterilaiseen kirkkoon; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Erittäin tärkeä	139	10,1	10,6	10,6
	Melko tärkeä	153	11,1	11,6	22,2
	Ei kovin tärkeä	309	22,4	23,5	45,7
	Ei lainkaan tärkeä	671	48,7	51,1	96,8
	En osaa sanoa	42	3,0	3,2	100,0
	Total	1314	95,3	100,0	
Missing	System	65	4,7		
Total		1379	100,0		

Suomen tai ruotsin kielen taito on sen sijaan vastaajille tärkeä, jotta henkilöä voitaisiin pitää suomalaisena. Noin 85 prosenttia suomalaisista pitää joko suomen tai ruotsin kielen hallitsemista suomalaisuuden kriteerinä (taulukko 39). Kielitaitoa ei pidä tärkeänä ainoastaan 14 prosenttia vastaajista. Valtaosa suomalaisista on siis kansallisuuskäsitykseltään eksklusiivinen kielen tapauksessa.

Taulukko 39. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena: Hän osaa puhua suomea/ruotsia; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Erittäin tärkeä	629	45,6	48,0	48,0
	Melko tärkeä	488	35,4	37,2	85,2
	Ei kovin tärkeä	131	9,5	10,0	95,2
	Ei lainkaan tärkeä	51	3,7	3,9	99,1
	En osaa sanoa	12	,9	,9	100,0
	Total	1311	95,1	100,0	
Missing	System	68	4,9		
Total		1379	100,0		

Tulokset osoittavat, että inklusiivisesta kansallisuuskäsityksestä kertovat kokemus suomalaisuudesta ja paikallisten lakien ja poliittisten instituutioiden kunnioittaminen sekä eksklusiiviseen kansallisuuskäsitykseen kuuluva suomen tai ruotsin kielen osaaminen ovat vastaajien mielestä selkeästi tärkeimpiä kriteereitä sille, että yksilöä voi pitää suomalaisena. Vahvasti eksklusiivista käsitystä, jonka mukaan ollakseen suomalainen täytyy olla suomalaiset sukujuuret, kannattaa noin puolet suomalaisista ja toinen puolisko vastustaa. Sen sijaan niin ikään eksklusiivinen käsitys luterilaisesta uskosta ei saa suomalaisten tukea.

Taulukko 40. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot sukupuolen mukaan

[k1] Sukupuoli		Hänen sukujuurensa ovat suomalaiset	Hän kokee itsensä suomalaiseksi	Hän kunnioittaa Suomen poliittisia instituutiota ja lakeja	Hän kuuluu luterilaiseen kirkkoon	Hän osaa puhua suomea/ruotsia
Mies	Mean	2,7555	1,8807	1,8523	4,0034	1,8663
	N	593	595	596	594	591
	Std. Deviation	1,48161	1,15509	1,11446	1,32685	1,14273
Nainen	Mean	2,9145	1,6546	1,7099	3,8667	1,8292
	N	725	721	724	720	720
	Std. Deviation	1,48133	,97824	,98473	1,45359	1,06922
Total	Mean	2,8429	1,7568	1,7742	3,9285	1,8459
	N	1318	1316	1320	1314	1311
	Std. Deviation	1,48301	1,06738	1,04730	1,39886	1,10269

Ryhmäkeskiarvoissa kysymykset on uudelleen koodattu siten, että ”En osaa sanoa” -vaihtoehdon valinneet saavat arvon 3. Erittäin tärkeänä asiaa pitävät ovat arvolla 1 ja ei lainkaan tärkeänä arvolla 5. Regressioanalyysissä ennustetaan todennäköisyyttä, että vastaaja pitää kutakin suomalaisuuden kriteeriä tärkeänä.

Sukupuolten välillä ei ole suuria eroja ryhmäkeskiarvoissa. Miehet painottavat hivenerien naisia enemmän sukujuuria, ja naiset taas hivenerien miehiä enemmän omaa kokemusta suomalaisuudesta, lakien ja poliittisten instituutioiden kunnioittamista ja luterilaiseen kirkkoon kuulumista (taulukko 40). Regressioanalyysin perusteella sukupuolten välillä on selkeämmin eroja, erityisesti henkilön omaa kokemusta ja kirkkoon kuulumista naiset pitävät todennäköisemmin tärkeänä (ks. Liite).

Taulukko 41. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot asuinpaikan mukaan

[k28] Asuttko...		Hänen sukujuurensa ovat suomalaiset	Hän kokee itsensä suomalaiseksi	Hän kunnioittaa Suomen poliittisia instituutiota ja lakeja	Hän kuuluu luterilaiseen kirkkoon	Hän osaa puhua suomea/ruotsia
Suuren tai suuren kaupungin keskustassa	Mean	3,2685	1,7733	2,0066	4,3108	1,7905
	N	149	150	152	148	148
	Std. Deviation	1,41722	1,13603	1,24218	1,24459	1,08955
Suuren, kaupungin esikaupunkialueella tai lähiössä	Mean	2,9749	1,7886	1,7136	4,0797	1,8497
	N	439	440	440	439	439
	Std. Deviation	1,47485	1,08557	1,00332	1,28231	1,08967
Muussa kaupungissa	Mean	2,9100	1,8294	1,8133	4,0673	1,8490
	N	300	299	300	297	298
	Std. Deviation	1,45681	1,11171	1,08740	1,29794	1,10433
Maaseutupaikkakunnan kylässä tai taajamassa	Mean	2,5269	1,6462	1,6947	3,6231	1,7816

Maaseudun haja- asutusalueella	N	260	260	262	260	261
	Std. Deviation	1,48456	,93711	,95004	1,51576	1,09641
	Mean	2,4938	1,6730	1,7261	3,4198	1,9808
Total	N	162	159	157	162	156
	Std. Deviation	1,47546	1,04637	,97146	1,59084	1,14987
	Mean	2,8450	1,7538	1,7681	3,9303	1,8449
	N	1310	1308	1311	1306	1302
	Std. Deviation	1,48523	1,06583	1,04242	1,39859	1,10155

Asuinpaikan perusteella tarkasteltuna maaseudulla asuvat korostavat erityisesti suomalaisia sukujuuria ja luterilaisuutta kaupungeissa asuvia enemmän (taulukko 41). Hieman kaupunkilaisia enemmän maaseudun asukkaat painottavat myös henkilön omaa kokemusta ja poliittisten instituutioiden ja lakien kunnioittamista. Myös regressioanalyysin tulokset ovat vahvasti samansuuntaisia. Poliittisten instituutioiden ja lakien kunnioittamisen tapauksessa maaseudun haja-asutusalueilla asuvien todennäköisyys pitää sitä tärkeänä kriteerinä suomalaisuudelle on jopa kuusinkertainen kaupunkien keskustassa asuviin verrattuna. Kaikkiaan maaseudulla asuvat ovat kaupunkilaisia tiukempia jokaisen vaihtoehdon kohdalla.

Taulukko 42. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot ikäluokan mukaan

ikäluokka		Hänen sukujuurensa ovat suomalaiset	Hän kokee itsensä suomalaiseksi	Hän kunnioittaa Suomen poliittisia instituutiota ja lakeja	Hän kuuluu luterilaiseen kirkkoon	Hän osaa puhua suomea/ruotsia
-1938	Mean	2,0903	1,4870	1,6013	3,0000	1,6486
	N	155	154	153	155	148
	Std. Deviation	1,26577	,68825	,85332	1,58729	,94664
1939-1949	Mean	2,4907	1,7865	1,6790	3,5543	1,8513
	N	269	267	271	267	269
	Std. Deviation	1,47773	1,07051	,97576	1,54136	1,20331
1950-1959	Mean	2,8340	1,8455	1,7028	3,8975	1,9675
	N	247	246	249	244	246
	Std. Deviation	1,46253	1,08445	,94615	1,37652	1,15306
1960-1976	Mean	3,0399	1,8037	1,8324	4,2149	1,8427
	N	376	377	376	377	375
	Std. Deviation	1,45730	1,15256	1,10568	1,17555	1,08677
1977-	Mean	3,3579	1,7353	1,9520	4,4576	1,8425
	N	271	272	271	271	273
	Std. Deviation	1,40670	1,08485	1,18693	1,03863	1,04359
Total	Mean	2,8429	1,7568	1,7742	3,9285	1,8459
	N	1318	1316	1320	1314	1311
	Std. Deviation	1,48301	1,06738	1,04730	1,39886	1,10269

Ryhmäkeskiarvojen perusteella vanhemmat ikäluokat, ja erityisesti kaikkein vanhimmat vastaajat, korostavat kaikkien kriteerien tärkeyttä nuorempia vastaajia enemmän (taulukko 42). Erityisesti voimakkaan eksklusiivisissa suomalaisissa sukujuurissa ja luterilaisuudessa erot nuorten ja vanhojen vastaajien välillä ovat suuria. Regressioanalyysi antaa samanlaiset tulokset (ks. liite). Erot vanhimman ikäluokan ja muiden vastaajien välillä ovat suuria etenkin oman suomalaisuuden kokemuksen tapauksessa. Ainoastaan kielitaidon kohdalla nuorin ja vanhin ikäluokka ovat samalla tasolla.

Taulukko 43. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan

tuloluokka		Hänen sukujuurensa ovat suomalaiset	Hän kokee itsensä suomalaiseksi	Hän kunnioittaa Suomen poliittisia instituutiota ja lakeja	Hän kuuluu luterilaiseen kirkkoon	Hän osaa puhua suomea/ruotsia
-1000	Mean	2,7636	1,6580	1,8290	3,8675	1,8346
	N	385	383	386	385	381
	Std. Deviation	1,47151	,97104	1,06748	1,44360	1,09854
1001-1500	Mean	2,8232	1,8643	1,7665	3,7739	1,8256
	N	198	199	197	199	195
	Std. Deviation	1,48566	1,14446	1,02335	1,45787	1,02563
1501-2250	Mean	2,9236	1,8552	1,7103	4,0069	1,9514
	N	288	290	290	288	288
	Std. Deviation	1,46066	1,15558	1,00116	1,32253	1,17956
2251-3000	Mean	2,8310	1,6197	1,7902	4,2143	1,6573
	N	142	142	143	140	143
	Std. Deviation	1,46337	,93575	1,06713	1,22201	,90464
3001-4000	Mean	3,1728	1,6790	1,7654	4,3457	1,9125
	N	81	81	81	81	80
	Std. Deviation	1,49825	1,03474	1,10986	1,16362	1,20331
4001-	Mean	3,4500	1,9333	1,6129	4,3833	1,8197
	N	60	60	62	60	61
	Std. Deviation	1,37070	1,14783	,91176	1,02662	1,11816
Total	Mean	2,8865	1,7541	1,7679	3,9887	1,8449
	N	1154	1155	1159	1153	1148
	Std. Deviation	1,47372	1,06389	1,03837	1,36386	1,09545

Kun vastaajien ryhmäkeskiarvoja tarkastellaan tulotason mukaan, aiempien luokittelujen kaltaista selkeää mallia ei löydy; joitain kriteereitä suurituloiset

korostavat pienituloisia enemmän ja toisissa tapauksissa asia on päinvastoin (taulukko 43). Pienituloiset pitävät voimakkaan eksklusiivisia kriteereitä suomalaisia sukujuuria ja luterilaisuutta tärkeämpinä kuin suurituloiset. Sen sijaan inkluusiivista lakien ja poliittisten instituutioiden kunnioittamista varsinkin suurituloisimmat pitävät hieman pienituloisempia tärkeämpänä. Regressioanalyysin tulokset ovat samanlaisia. Tulojen noustessa selkeimmin pienentyä todennäköisyys pitää suomalaisuuden kriteerinä luterilaisuutta.

Koulutuksen mukaan luokiteltuna suurimmat erot vastaajien väliltä löytyvät eksklusiivisista kriteereistä, sukujuurista ja luterilaisuudesta. Suomalaisia sukujuuria ja luterilaiseen kirkkoon kuulumista painottavat eniten perus-, kansa-, tai ammattikoulun käyneet (taulukko 44). Akateemisesti koulutetut, lukion käyneet tai vielä koulussa olevat taas painottavat näitä asioita vähiten. Yliopisto- tai lukiokoulutuksen saaneet korostavat hieman muita enemmän myös henkilön omaa kokemusta suomalaisuudesta. He painottavat myös eniten henkilön kielitaidon merkitystä. Poliittisten instituutioiden ja lakien kunnioittamista korostavat eniten perus- tai kansakoulun sekä opiston tai ammattikorkeakoulun käyneet.

Taulukko 44. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan

koulutus		Hänen sukujuurensa ovat suomalaiset	Hän kokee itsensä suomalais ek si	Hän kunnioittaa Suomen poliittisia instituutiota ja lakeja	Hän kuuluu luterilaiseen kirkkoon	Hän osaa puhua suomea/r uotsia
koulussa	Mean	3,3529	1,7353	2,0147	4,3971	1,9851
	N	68	68	68	68	67
	Std. Deviation	1,46364	1,16693	1,16533	1,12156	1,24915
perus-kansakoulu tai	Mean	2,1793	1,6908	1,6560	3,1160	1,8333
	N	251	249	250	250	246
	Std. Deviation	1,39561	,99432	,86525	1,59018	1,11056
ammattikoulu	Mean	2,5725	1,9170	1,9350	3,8841	1,9606
	N	276	277	277	276	279
	Std. Deviation	1,48391	1,17197	1,20511	1,42993	1,22411
lukio	Mean	3,2652	1,6364	1,8571	4,2672	1,6439
	N	132	132	133	131	132
	Std. Deviation	1,45077	,86733	1,14245	1,14908	,85723
opisto tai amk	Mean	2,9973	1,8388	1,6703	4,0797	1,8607

	N	365	366	367	364	366
	Std. Deviation	1,41906	1,12930	,93081	1,26914	1,07512
yliopisto	Mean	3,2892	1,5441	1,7304	4,4010	1,7723
	N	204	204	204	202	202
	Std. Deviation	1,37166	,92210	1,03670	1,06159	1,06860
Total	Mean	2,8403	1,7546	1,7706	3,9373	1,8475
	N	1296	1296	1299	1291	1292
	Std. Deviation	1,48296	1,06687	1,04064	1,39432	1,10662

Eri puolueiden kannattajien väliltä löytyy myös kiinnostavia eroja. Eksklusiivisinta kriteeriä suomalaisia sukujuuria kannattavat ryhmäkeskiarvojen perusteella eniten keskustan kannattajat, joiden keskiarvo on 2,3 (taulukko 45). Heitä seuraavat SDP:n ja kokoomuksen kannattajat varsin lähellä toisiaan. Vasemmistoliiton kannattajat ovat mitta-asteikon keskivaiheilla ja vihreitä kannattavat vastaajat jo selkeästi keskikohdan toisella puolella. Puolueiden kannattajien väliset suhteet ovat samankaltaisia myös luterilaisuuden tapauksessa, mutta minkään puolueen kannattajat eivät ole mitta-asteikon luterilaisuuden tärkeyttä korostavalla puolella. Kolmannen eksklusiivisen kriteerin kielitaidon kohdalla eri puolueiden kannattajat ovat hyvin lähellä toisiaan, mutta kolmen suuren puolueen kannattajat ovat tässäkin tapauksessa hieman Vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajia tiukempia.

Taulukko 45. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat, jotta henkilöä voidaan pitää suomalaisena; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

[k22] Jos eduskuntavaalit järjestettäisiin nyt, niin minkä puolueen tai muun ryhmittymän ehdokasta äänestäisitte		Hänen sukujuurensa ovat suomalaiset	Hän kokee itsensä suomalaiseksi	Hän kunnioittaa Suomen poliittisia instituutiota ja lakeja	Hän kuuluu luterilaiseen kirkkoon	Hän osaa puhua suomea/ruotsia
Suomen sosialidemokraattinen puolue (SDP)	Mean	2,6638	1,6900	1,6709	3,7783	1,7902
	N	229	229	234	230	224
	Std. Deviation	1,47063	,96197	,96653	1,44430	1,00478
Suomen keskusta (Kesk)	Mean	2,3394	1,6380	1,7055	3,1437	1,7744
	N	165	163	163	167	164
	Std. Deviation	1,39903	,94818	,95538	1,53778	1,06435
Kansallinen kokoomus (Kok)	Mean	2,7917	1,6387	1,5990	4,1211	1,7656
	N	192	191	192	190	192
	Std. Deviation	1,43200	,98961	,85651	1,27702	1,05962
Vasemmistoliitto (Vas)	Mean	3,0577	2,0769	1,9608	4,3269	2,0196
	N	52	52	51	52	51
	Std. Deviation	1,61383	1,25004	1,21591	1,21625	1,33402
Vihreä liitto (Vihr)	Mean	3,6825	1,6299	2,0394	4,6429	1,9600
	N	126	127	127	126	125
	Std. Deviation	1,32454	1,07499	1,16429	,83392	1,10278
Total	Mean	2,8207	1,6824	1,7405	3,9046	1,8241
	N	764	762	767	765	756
	Std. Deviation	1,49198	1,01055	1,00220	1,41423	1,07322

Henkilön omaa kokemusta suomalaisuudesta kaikki pitävät yhtä tärkeänä lukuun ottamatta Vasemmistoliiton kannattajia, jotka pitävät henkilön omaa kokemusta jonkin verran vähemmän tärkeänä kuin muiden puolueiden kannattajat. Poliittisen instituutioiden ja lakien kunnioittamista korostavat voimakkaimmin kokoomuksen kannattajat, SDP:n ja keskustan kannattajien keskiarvo on kuitenkin lähes sama kuin heillä. Vasemmistoliittoa ja vihreitä kannattavat vastaajat erottautuvat erottautuvat jälleen jonkin verran kolmen suuren puolueen kannattajista.

Suomalaisten käsityksissä kansallisuudesta on siis sekä inklusiivisia että eksklusiivisia piirteitä, mutta inklusiiviset kriteerit suomalaisuudesta saavat selkeästi laajemman hyväksynnän. Lähes kaikki suomalaiset pitävät henkilön omaa kokemusta suomalaisuudesta ja poliittisten instituutioiden ja lakien kunnioittamista tärkeinä edellytyksinä suomalaisuudelle. Toisaalta myös eksklusiivinen kriteeri suomen tai

ruotsin kielen taidosta saa yhtä laajan kannatuksen. On otettava kuitenkin huomioon, että eksklusiivisista kriteereistä kielitaito on vähiten eksklusiivinen, koska yksilö voi opetella halutessaan uuden kielen eikä hänen tarvitse luopua tämän vuoksi omasta kielestään tai kulttuuristaan.

Tiukan eksklusiivisen suomalaisten sukujuurten kohdalla vastaajat jakautuvat suunnilleen kahtia. Suomalaisia sukujuuria edellytyksenä suomalaisuudelle pitävät useammin maaseudulla asuvat, iäkkäät, pienituloiset, vähän koulutetut ja keskustaa kannattavat. Vastaavasti kaupunkilaiset, nuoret, hyvätuloiset, korkeasti koulutetut ja vihreiden kannattajat ovat todennäköisemmin sitä mieltä, että suomalaiset sukujuuret eivät ole kriteeri sille, että henkilöä voidaan pitää suomalaisena. Jako noudattaa verrattain hyvin samaa linjaa kuin edellisen osion konservatismiin ja liberalismiin vastakkainasettelussa. Konservatiivisille suomalaisille suomalaisuus onkin todennäköisesti myös etninen kysymys.

Luterilainen usko kriteerinä suomalaisuudelle saa sitä vastoin vain todella harvojen vastaajien tuen. Ainoastaan uskonnollisimmat suomalaiset pitävät kuulumista luterilaiseen kirkkoon edellytyksenä sille, että henkilöä voidaan pitää suomalaisena (ks. liite).

6.4. FEMINISMI JA NAISTEN POLIITTISET OIKEUDET

Suomalaisten suhtautumista feminismiin ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon tarkastelen World Values Survey 2005 kysymyksen ”Miten välttämättömänä demokratian ominaisuutena te asiaa pidätte: naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin” kautta. Kiinnostavaa olisi tietää, kannattavatko suomalaiset samoja oikeuksia koko elämänpiirissä sen sijaan, että huomio kohdistuu kysymyksen tavoin poliittisiin oikeuksiin. Kuitenkin kysymys on feminismiin ydinalueella ja tuloksia voi mahdollisesti varovaisesti yleistää lähellä oleviin teemoihin.

Vastaajat ovat sijoittaneet oman näkemyksensä asteikolle 1–10, jossa pieni luku tarkoittaa, että samoja oikeuksia ei pidetä demokratian välttämättömänä ominaisuutena. Suuren luvun tapauksessa asia on luonnollisesti päinvastoin. Olen koodannut vastaukset uudelleen asteikolle 1–5, jota voi tulkita likert-asteikon tavoin. Regressioanalyysissä ennustetaan todennäköisyyttä olla samaa mieltä väitteen ”Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin” kanssa.

Suomalaiset ovat lähes yksimielisiä siitä, että naisilla ja miehillä on demokratiassa samat oikeudet. Ainoastaan hieman yli kaksi prosenttia vastaajista ei pidä sukupuolten samoja oikeuksia välttämättömänä. Peräti neljä viidesosaa vastaajista pitää naisten samoja oikeuksia ehdottomasti välttämättömänä ja kaikkiaan noin 94 prosenttia välttämättömänä. Myös vastausten keskiarvo 4,7 on hyvin selkeästi samoja oikeuksia puolustavassa asteikon päädyssä.

Taulukko 46. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot sukupuolen mukaan

[q235] Vastaajan sukupuoli	Mean	N	Std. Deviation
Mies	4,6944	553	,67747
Nainen	4,7150	579	,70094
Total	4,7049	1132	,68935

Sukupuolten välillä ei ole juuri minkäänlaista eroa ryhmäkeskiarvoissa (taulukko 46), vaikka naisten vastausten keskiarvon saattaisi olettaa olevan edes hitusen miesten keskiarvoa korkeampi. Regressioanalyysin mukaan sen sijaan naiset ovat 1,5 kertaa todennäköisemmin eri mieltä kuin miehet, siitä että naisilla tulee olla samat oikeudet

kuin miehillä (ks. liite taulukko 13). Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä (sig.=0,307). Tulos tuntuu liioitellulta, vaikka ero ei suuri olekaan. Regressioanalyysin antamat tulokset onkin syytä ottaa todella varauksellisesti, koska hyvin yksimielisessä joukossa erot voivat näyttää suuremmilta kuin ne ovatkaan.

Taulukko 47. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot kuntaryhmän mukaan

[kryhma] Vastaajan kuntaryhmä	Mean	N	Std. Deviation
Pääkaupunkiseutu	4,8333	228	,56967
Kaupunkimainen kunta	4,6575	438	,76633
Taajaan asuttu kunta	4,6407	231	,70765
Maaseutumainen kunta	4,7319	235	,60663
Total	4,7049	1132	,68935

Niin ikään erot ovat lähes olemattomia vastaajien asuinpaikkojen mukaan tarkasteltuina (taulukot 47 ja 48). Pääkaupunkiseudulla ja yli 100 000 asukkaan kunnissa asuvat vastaajat kannattavat hitusen muita vankemmin samojen oikeuksien takaamista naisille. Regressioanalyysin tulokset ovat samansuuntaisia, mutta pääkaupunkiseudun ja yli 100 000 asukkaan kunnissa asuvien lisäksi myös maaseutumaisissa kunnissa asuvat suhtautuvat muita positiivisemmin naisten oikeuksiin. Sen sijaan alle 5 000 asukkaan kunnissa asuvat ovat muita varauksellisempia. Kuntaryhmän kohdalla erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä (sig.=0,616), ja asuinpaikkakunnan asukasmäärän tapauksessa erot ovat tilastollisesti melkein merkitseviä (sig.=0,416). Tulokset ovat hieman ristiriitaisia pienten ja maaseutumaisten kuntien osalta.

Taulukko 48. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot asuinpaikkakunnan asukasmäärän mukaan

[asmaara] Vastaajan asuinpaikkakunnan asukasmäärä	Mean	N	Std. Deviation
Alle 5000	4,6441	118	,72236
5000- 10000	4,7569	255	,59169
10000- 20000	4,6417	120	,70765
20000- 100000	4,6006	328	,82150
Yli 100000	4,8199	311	,56201
Total	4,7049	1132	,68935

Ikäluokkien erot ryhmäkeskiarvoissa ovat jälleen käytännössä olemattomia (taulukko 49). Numeroiden perusteella vanhin ikäluokka on aavistuksen muita varauksellisempi naisten oikeuksien suhteen. Ennen sotia syntyneet erottuvat samalla tavalla myös regressioanalyysin perusteella. Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä (sig.=0,652). Vanhempien ikäluokkien varauksellisemmat käsitykset naisten oikeuksista olisivat tavallaan odotettuja, mutta tosiasiasa ikäluokkien välillä ei käytännössä ole eroja.

Taulukko 49. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot ikäluokan mukaan

ikäluokka	Mean	N	Std. Deviation
-1938	4,6071	196	,72589
1939-1949	4,7246	207	,65842
1950-1959	4,7473	186	,66220
1960-1976	4,7321	336	,65539
1977-	4,6957	207	,75629
Total	4,7049	1132	,68935

Koulutuksen perusteella ei synny myöskään suuria eroja vastaajien välille (taulukko 50). Korkeammin koulutetut suhtautuvat aavistuksen verran positiivisemmin naisten poliittisiin oikeuksiin. Regressioanalyysin tulokset ovat samansuuntaisia, ammattikorkeakoulun tai opiston ja yliopiston käyneet kannattavat naisten oikeuksia hieman muita enemmän. Erot ryhmien välillä eivät kuitenkaan ole lähestulkoonkaan tilastollisesti merkittäviä (sig.=0,796). Eroista ryhmien välillä on jälleen turha pitää suurta meteliä.

Taulukko 50. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan

koulutus	Mean	N	Std. Deviation
peruskoulu	4,6309	298	,72798
ammattikoulu	4,6784	426	,71774
lukio	4,7292	96	,68793
amk tai vast.	4,8155	168	,54322
yliopisto	4,8271	133	,64563
Total	4,7083	1121	,68895

Taulukko 51. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot yhteiskuntaluokan mukaan

yluokka	Mean	N	Std. Deviation
yläluokka/ylempi keskiluokka	4,6667	267	,75924
alempi keskiluokka	4,7512	414	,63279
työväenluokka	4,6911	395	,70588
Total	4,7082	1076	,69307

Myöskään yhteiskuntaluokittain ryhmäkeskiarvoissa ei ole käytännössä eroa (taulukko 51). Sen sijaan regressioanalyysin mukaan alempi keskiluokka suhtautuu kuusi kertaa todennäköisemmin positiivisemmin kysymykseen kuin yläluokka tai ylempi keskiluokka. Yläluokan/ylemmän keskiluokan ja työväenluokan välillä ei ole yhtä suurta eroa. Lisäksi erot ovat tilastollisesti lähes erittäin merkittäviä (sig.=0,007). Vaikuttavista luvuista huolimatta on syytä pidättäytyä tekemästä johtopäätöksiä yhteiskuntaluokkien välisistä eroista kysymyksen suhteen. Aineistossa, joka on poikkeuksellisen yksimielinen, kuusinkertaiset erot kuulostavat epäuskottavilta.

Taulukko 52. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan

tuloluokka	Mean	N	Std. Deviation
alle 11.000	4,7015	134	,68309
11.000-17.999	4,7045	176	,61707
18.000-24.999	4,6457	175	,82362
25.000-31.999	4,6800	125	,66720
32.000-39.999	4,7191	89	,67401
40.000-48.999	4,7383	107	,57193
49.000-58.999	4,6300	100	,90626
59.000-69.000	4,7619	63	,61472
yli 70.000	4,8533	75	,45599
Total	4,7031	1044	,69234

Yllätyksettömästi myöskään eri tuloluokkien ryhmäkeskiarvot eivät juuri eroa toisistaan (taulukko 52). Mitään selkeää tendenssiä ei ole havaittavissa tulojen muuttuessa, vaikka suurimmat keskiarvot löytyvätkin hyvätuloisten joukosta. Myös regressioanalyysin mukaan joissain hyvätuloisissa tuloluokissa suhtaudutaan positiivisemmin siihen, että naisilla on samat oikeudet kuin miehillä. Erot ovat tilastollisesti melkein merkitseviä (sig.=0,271). Käytännössä eroja on vaikea löytää vastaajien väliltä myöskään tulojen perusteella.

Taulukko 53. Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

[q231] Jos huomenna pidettäisiin eduskuntavaalit, mitä puoluetta äänestäisitte?	Mean	N	Std. Deviation
KESK (Suomen Keskusta)	4,6108	203	,75208
SDP (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue)	4,7510	245	,61342
KOK (Kansallinen Kokoomus)	4,7267	150	,68441
VAS (Vasemmistoliitto)	4,5902	61	,82416
VIHR (Vihreä Liitto)	4,8469	98	,48380
Total	4,7081	757	,67503

Myöskään eri puolueiden kannattajien välillä ei ole suuria eroja ryhmäkeskiarvojen perusteella, vihreiden kannattajat ovat keskiarvojen mukaan hitusen muita voimakkaammin naisten oikeuksien takana. Regressioanalyysin perusteella SDP:n ja vihreiden kannattajat eroavat muista siten, että he puolustavat naisten oikeuksia muita enemmän. Erot ovat tilastollisesti merkitseviä (sig.=0,113). Todennäköisesti vihreitä ja SDP:tä kannattaville vastaajille tasa-arvokysymykset ovatkin tärkeämpiä, mutta Vasemmistoliiton kannattajien asema lähellä keskustalaisia ja kokoomuslaisia on hieman hämmentävää. Parasta onkin olla antamatta eroille liikaa merkitystä, koska vastaajat ovat käytännössä todella yksimielisiä.

Käytännössä siis juuri kukaan suomalainen ei kyseenalaista naisten oikeuksia demokraattisessa poliittisessä järjestelmässä. Tämä ei ole mitenkään yllättävää, kun naiset ovat saaneet miesten lailla äänestää olla vaaleissa ehdolla Suomessa jo yli sata vuotta. Äänioikeuden alkuvuosina ja vielä muutamia vuosikymmeniä sitten vastaajat olisivat tuskin kuitenkaan olleet näin yksimielisiä.

Sukupuoli on kuitenkin laajempi asia kuin pelkästään kysymys poliittisista oikeuksista. Sukupuoli läpäisee koko elämänpiirin ja sen merkitys on nykyään suurempi muilla alueilla kuin poliittisissa oikeuksissa. Yhtäläiset oikeudet poliittisessä elämässä ovat itsestään selviä, mutta kun siirrytään käytännön tasolle politiikassa eroja alkaa syntyä vastaajien välille. Esimerkiksi samassa World Values Survey -aineistossa on esitetty väittämä ”Miehet ovat poliittisina johtajina kaiken kaikkiaan parempia kuin naiset.

Vastaajat eivät ole enää yhtä lailla samanmielisiä, nyt vastaajista noin viidennes on väitteen kanssa samaa mieltä (taulukko 54).

Taulukko 54. Miehet ovat poliittisina johtajina kaiken kaikkiaan parempia kuin naiset; frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Vahvasti samaa mieltä	45	4,0	4,0	4,0
Samaa mieltä	171	15,0	15,0	19,0
Eri mieltä	592	52,0	52,0	70,9
Vahvasti eri mieltä	310	27,2	27,2	98,2
Ei osaa sanoa (spontaani)	17	1,5	1,5	99,6
Ei vastausta (spontaani)	3	,3	,3	99,9
Ei sovellu (spontaani)	1	,1	,1	100,0
Total	1139	100,0	100,0	

Oletan, että siirryttäessä syvemmälle sosiokulttuurisiin kysymyksiin vastaajien välille syntyy jo merkittäviäkin eroja. Esimerkiksi käsityksissä naisten ja miesten oikeuksista ja ominaisuuksista seksuaalisuuden, tyylin ja tapojen sekä työn suhteen uskon olevan suuria eroja. Olettaisin, että tällöin vastaajien välillä erot rakentuvat samalla tavalla kuin aiemmin arvokysymyksissä: nuoret, kaupunkilaiset, korkeasti koulutetut ja puolueiden kannattajista erityisesti vihreät puolustaisivat modernimpaa käsitystä naisen roolista ja oikeuksista. Vanhat ikäluokat, maalla asuvat, vähemmän koulutetut ja porvaripuolueiden kannattajat puolestaan näkisivät naisen traditionaalisemmassa valossa.

6.5. EKOLOGISMI, YMPÄRISTÖ JA TALOUDELLISET INTRESSIT

Suomalaisten sitoutumista ekologismiin tarkastelen World Values Survey 2005 kysymyksen ”Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen” kautta. Kysymys sopii ekologististen mielipiteiden selvittämiseen, koska se on ekologismien oppien ydinalueella asettaessaan vastakkain ympäristön ja taloudelliset edut.

Suomalaisista noin 57 prosenttia on valmiita luopumaan osasta tuloistaan, jos se käytettäisiin ympäristönsuojeluun. Noin 41 prosenttia taas ei olisi valmis luopumaan osasta tuloistaan ympäristön vuoksi. Erityisen kärkeviä suomalaiset eivät asenteissaan ole, sillä täysin samaa tai eri mieltä on yhteensä vain viidennes vastaajista.

Ryhmäkeskiarvoissa vastaukset saavat arvoja yhdestä viiteen, siten, että ”En osaa sanoa” -vastaukset on uudelleenkoodattu arvolle kolme. Pieni luku tarkoittaa samanmielisyyttä väitteen kanssa suuri taas erimielisyyttä. Regressioanalyysi ennustaa todennäköisyyttä olla samaa mieltä väitteen kanssa.

Taulukko 55. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot sukupuolen mukaan

[q235] Vastaajan sukupuoli	Mean	N	Std. Deviation
Mies	2,8752	553	1,25859
Nainen	2,7873	583	1,26791
Total	2,8301	1136	1,26359

Naiset ovat vain hivenen miehiä valmiimpia luopumaan tuloistaan, jos ne käytettäisiin ympäristönsuojeluun (taulukko 55). Myös regressioanalyysi (ks. liite taulukko 14) tukee havaintoa eikä ero ole tilastollisesti merkittävä (sig.=0,841). Käytännössä eroja ei siis juuri ole havaittavissa.

Taulukko 56. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot kuntaryhmän mukaan

[kryhma] Vastaajan kuntaryhmä	Mean	N	Std. Deviation
Pääkaupunkiseutu	2,6798	228	1,26565
Kaupunkimainen kunta	2,7385	436	1,27414
Taajaan asuttu kunta	2,8961	231	1,18964
Maaseutumainen kunta	3,0747	241	1,27909
Total	2,8301	1136	1,26359

Asuinpaikan mukaan erot ovat varsin selviä (taulukot 56 ja 57). Pääkaupunkiseudulla ja kaupunkimaisissa kunnissa asuvat suhtautuvat omia tuloja vähentävään ympäristönsuojeluun positiivisemmin kuin vastaajat keskimäärin. Sen sijaan maaseutumaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa asuvat vastaajat ovat keskimääräistä varauksellisempia luopumaan tuloistaan ympäristön vuoksi. Asukasluvun mukaan ryhmäkeskiarvot eroavat vielä selkeämmin. Alle 5000 asukkaan kunnissa asuvien ja yli 100 000 asukkaan kunnissa asuvien ryhmäkeskiarvojen ero on noin 0,7 mittayksikköä.

Taulukko 57. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot asuinpaikkakunnan asukasmäärän mukaan

[asmaara] Vastaajan asuinpaikkakunnan asukasmäärä	Mean	N	Std. Deviation
Alle 5000	3,2750	120	1,28313
5000- 10000	2,8108	259	1,18408
10000- 20000	3,0083	120	1,28007
20000- 100000	2,8650	326	1,27226
Yli 100000	2,5691	311	1,24986
Total	2,8301	1136	1,26359

Regressioanalyysin tulokset ovat kuitenkin vain osittain samansuuntaisia. Maaseutumaisissa kunnissa asuvat suhtautuvat kaikista penseimmin ympäristönsuojeluun, mutta kaupunkimaisissa kunnissa asuvat kannattavat ympäristönsuojelua kaksi kertaa todennäköisemmin ja taajaan asutuissa kunnissa asuvat 1,5 kertaa todennäköisemmin kuin pääkaupunkiseudulla asuvat. Erot ovat tilastollisesti merkittäviä (sig.=0,27). Kunnan asukasmäärän mukaan regressioanalyysin tulokset ovat myös ristiriitaisia ryhmäkeskiarvoihin verrattuna. Alle 5 000 ja 5 000–10 000 asukkaan kunnissa asuvat ovat yhtä todennäköisesti

valmiita luopumaan tuloistaan, jos ne käytetään ympäristön saastumisen ehkäisemiseen. 10 000–20 000 ja 20 000–100 000 asukkaan kunnissa asuvat vastaajien todennäköisyys olla samaa mieltä muiden ryhmien kanssa on noin kaksi kertaa pienempi. Erot ovat tilastollisesti melkein merkittäviä (sig.=0,144).

Hieman hämmentävät erot ja ristiriitaisuudet voivat johtua pienestä otoksesta tai sitten asuinpaikkakunnan merkitys ei ole erityisen suuri asenteissa ympäristönsuojelua kohtaan. Olisin kuitenkin valmis väittämään, että suurissa ja kaupunkimaisissa kunnissa asukkaat suhtautuvat positiivisemmin ympäristönsuojeluun, vaikka se vähentäisi heidän tulojaan. Eroja kaupunkien ja maaseudun välillä ei kuitenkaan ole syytä liioitella. Kaupungeissa ihmisillä on enemmän varaa kannattaa postmateriaalisia arvoja kuin maaseudulla. Lisäksi kaupunkien väestö on korkeammin koulutettua kuin maaseudulla. Toisaalta maalla ympäristö on läsnä hyvin konkreettisesti, ja sitä halutaan mahdollisesti suojella elinkeinon jatkuvuuden ja maaomaisuuteen liitettyjen tunnesiteiden vuoksi.

Ryhmäkeskiarvojen perusteella ennen sotia syntynyt ikäluokka on kaikista haluttomin luopumaan tuloistaan ympäristön hyväksi (taulukko 58). 1950-luvulla syntyneet taas suhtautuvat positiivisimmin ympäristönsuojeluun vaikka, se pienentäisi heidän tulojaan. Erot eri ikäluokkien välillä ovat kuitenkin suhteellisen vaatimattomia. Regressioanalyysi kertoo samaa tarinaa. 1950-luvulla syntyneet ovat hieman muita ikäluokkia valmiimpia luopumaan tuloistaan ympäristön hyväksi. Erot ryhmien välillä ovat kuitenkin pieniä ja hädän tuskin tilastollisesti melkein merkitseviä (sig.=0,475).

Taulukko 58. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot ikäluokkien mukaan

ikäluokka	Mean	N	Std. Deviation
-1938	3,1633	196	1,29847
1939-1949	2,7913	206	1,30669
1950-1959	2,6150	187	1,20990
1960-1976	2,8500	340	1,23774
1977-	2,7150	207	1,22313
Total	2,8301	1136	1,26359

Koulutustason mukaan vastaajat jakautuvat kahteen ryhmään (taulukko 59). Lukion tai korkeakoulun käyneet suhtautuvat selkeästi myönteisemmin ympäristönsuojeluun

kuin perus- tai ammattikoulun käyneet. Regressioanalyysin tulokset ovat samankaltaisia. Perus- tai ammattikoulun käyneet suhtautuvat samalla tavalla ympäristönsuojeluun tulojen kustannuksella. Sen sijaan lukion käyneiden valmius luopua tuloistaan ympäristön hyväksi on nelinkertainen kahteen edelliseen verrattuna. Korkeakoulutettujen todennäköisyys valita ympäristö tulojen sijaan on analyysin mukaan kaksinkertainen perus- tai ammattikoulun käyneisiin. Erot ovat lähes tilastollisesti erittäin merkittäviä (sig.=0,006). Erot saattavat johtua koulutuksen mukanaan tuomista valmiuksista omaksua uusia ajatusmalleja.

Taulukko 59. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot koulutuksen mukaan

koulutus	Mean	N	Std. Deviation
peruskoulu	3,1333	300	1,28363
ammattikoulu	2,9464	429	1,20916
lukio	2,4375	96	1,17708
amk tai vast.	2,4464	168	1,15691
yliopisto	2,4586	133	1,30565
Total	2,8206	1126	1,26131

Kun vastaajat ryhmitellään yhteiskuntaluokkiin heidän omien käsitystensä mukaan, käy ilmi, että mitä korkeampaan yhteiskuntaluokkaan vastaaja on itsensä sijoittanut, sitä myönteisemmin hän suhtautuu ympäristönsuojeluun (taulukko 60). Sama ilmiö toistuu myös regressioanalyysin tuloksissa, mutta erot eivät ole suuria eivätkä tilastollisesti merkitseviä (sig.=0.575). Todennäköisesti luokkien erot ovat näennäisiä ja selittyvät paremmin koulutuksella ja tulotasolla.

Taulukko 60. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot yhteiskuntaluokan mukaan

yluokka	Mean	N	Std. Deviation
yläluokka/ylempi keskiluokka	2,5880	267	1,24858
alempi keskiluokka	2,7957	416	1,22586
työväenluokka	3,0076	395	1,29130
Total	2,8219	1078	1,26513

Tulotason mukaan pienituloiset suhtautuvat vastaajista kielteisimmin ympäristönsuojeluun tulojensa kustannuksella (taulukko 61). Tulojen kasvaessa valmius luopua osasta tuloja ympäristön hyväksi kasvaa, mutta ei kuitenkaan

suoraviivaisesti. Regressioanalyysi vahvistaa havaintoa, myönteisimmin ympäristönsuojeluun suhtautuvat kuuluvat keskimmäisiin tai ylempiin tuloluokkiin. Kaikista valmiimpia luopumaan osasta tulojaan ovat vuodessa 49 000–50 000 euroa ansaitsevat vastaajat. Erot tuloluokkien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä (sig.=0,020).

Taulukko 61. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön säästämisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot tuloluokan mukaan

tuloluokka	Mean	N	Std. Deviation
alle 11.000	3,1333	135	1,33718
11.000-17.999	3,1257	175	1,23929
18.000-24.999	2,7797	177	1,21638
25.000-31.999	2,9280	125	1,22590
32.000-39.999	2,6292	89	1,32615
40.000-48.999	2,8037	107	1,17713
49.000-58.999	2,4900	100	1,13258
59.000-69.000	2,6032	63	1,19865
yli 70.000	2,5200	75	1,33922
Total	2,8337	1046	1,26001

Suurituloisten myönteisempi suhtautuminen ympäristönsuojeluun, vaikka se vähentäisi heidän tulojaan, on täysin ymmärrettävä. Heillä on varaa luopua osasta tulojaan toisin kuin pienituloisilla. Kaikkiaan erot eri tuloluokkien välillä eivät kuitenkaan ole radikaaleja; missään tuloluokassa suhtautuminen ympäristönsuojeluun ei ole erityisen negatiivista vaan pienituloisetkin ovat varsin lähellä kaikkien vastaajien keskiarvoa.

Taulukko 62. Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön säästämisen ehkäisemiseen; ryhmäkeskiarvot puoluekannan mukaan

[q231] Jos huomenna pidettäisiin eduskuntavaalit, mitä puoluetta äänestäisitte?	Mean	N	Std. Deviation
KESK (Suomen Keskusta)	2,9265	204	1,23953
SDP (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue)	2,9102	245	1,26430
KOK (Kansallinen Kokoomus)	2,8933	150	1,23237
VAS (Vasemmistoliitto)	2,3443	61	1,16741
VIHR (Vihreä Liitto)	2,0612	98	,96127
Total	2,7559	758	1,24419

Vastaajien kannattamien puolueiden mukaan tarkasteltuna kolmen suurimman puolueen kannattajat suhtautuvat kaikki kysymykseen samalla tavalla. Puolueiden ryhmäkeskiarvot ovat lähellä kaikkien vastaajien keskiarvoa. Vasemmistoliiton kannattajat eroavat kolmen suuren puolueen kannattajista selkeästi ja vihreiden kannattajat vielä selkeämmin. Vihreiden kannattajien ero suurten puolueiden kannattajiin on lähes kokonainen mittayksikkö, mikä on suurimpia eroja ryhmien välillä kyseisessä kysymyksessä.

Regressioanalyysin tulokset ovat hyvin samankaltaisia. Keskustan ja SDP:n kannattajien todennäköisyys kannattaa ympäristönsuojelua tulojensa kustannuksella on samalla tasolla, mutta kokoomuksen kannattajat suhtautuvat regressioanalyysin perusteella ympäristönsuojeluun hivenen keskustalaisia ja demareita varauksellisemmin. Vasemmistoliittoa kannattavat vastaajat taas suhtautuvat kolme kertaa ja vihreiden kannattajat neljä kertaa Keskustan ja SDP:n kannattajia todennäköisemmin suojeasti ympäristönsuojeluun, vaikka omien tulojensa kustannuksella.

Tulokset eivät ole puolueiden osalta kovin yllättäviä. Vastentahtoisesti ympäristönsuojeluun eivät suhtaudu yhdenkään puolueen kannattajat vaan penseimmätkin ovat lähellä kaikkien vastausten keskiarvoa. Kolmen suuren puolueen kannattajien asenteita saattavat selittää vahvat sidokset maatalouteen, teollisuuden työntekijöihin ja elinkeinoelämään¹⁵⁸. Vasemmistoliitto taas on korostanut jo pitkään perinteisten vasemmistolaisten teemojen lisäksi myös ympäristöasioita¹⁵⁹. Vihreät taas ovat puolueena syntyneet ympäristöaatteen ympärille, joten olisi yllätys, jos he eivät suhtautuisi positiivisesti ympäristönsuojeluun¹⁶⁰.

Kaikkiaan suomalaiset suhtautuvat myönteisesti ympäristön suojeluun ja ekologian periaatteet ovat ainakin osittain muodostuneet osaksi suomalaisten ideologista palettia. Erojakin suomalaisten väliltä kuitenkin löytyy. Suurituloiset, korkeasti koulutetut ja Vasemmistoliiton sekä etenkin vihreiden kannattajat suhtautuvat kaikista

¹⁵⁸ Nousiainen 1998, 40–41.

¹⁵⁹ Mickelsson 2007, 296–297.

¹⁶⁰ Mickelsson 2007, 280.

myönteisimmin ympäristönsuojeluun. Pienituloiset, vähän koulutusta saaneet ja kolmen suuren puolueen kannattajat eivät sitä vastoin ole yhtä innokkaita suojelemaan ympäristöä oman kukkaronsa kustannuksella.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Sosioekonomisella ulottuvuudella suomalaiset näyttävät olevan sosiaaliliberaaleja tai sosiaalidemokraatteja. He hyväksyvät markkinatalouteen kuuluvan kilpailun ja pitävät menestystä ensisijaisesti yksilön oman toiminnan ansiona. Hienoinen enemmistö kannattaa myös liike-elämän sääntelyn vähentämistä. Kuitenkin suomalaiset kannattavat voimakkaasti tuloerojen kaventamista ja enemmistö vastustaa julkisten menojen leikkauksia. Vastausten keskiarvo on tuloerojen kaventamista koskevaa kysymystä lukuun ottamatta lähellä asteikon keskikohtaa. Vastaukset eivät myöskään ole voimakkaasti polarisoituneita.

Suomalaiset ovatkin keskittien kulkijoita, joilla on varsin konsensuaalinen käsitys talouden kysymyksistä. He suovat yksilöille oikeuden kilpailla ja menestyä omalla työllään. Myös markkinatalouden sallitaan toimivan ilman tarpeettomia esteitä ja liiallista sääntelyä. Suomalaiset kuitenkin ovat eettisesti sitoutuneita tuloerojen kaventamiseen ja kannattavat pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia, johon kuuluvat suuret julkiset menot ja korkea veroaste.

Sukupuolittain miehet ovat talousasioissa hieman naisia liberaalimpia. Eron uskon johtuvan siitä, että miehet ovat suurituloisempia kuin naiset ja toimivat useammin johtavassa asemassa. Näin heillä on taloudellisia ja toiminnallisia intressejä kannattaa vapaita markkinoita ja kapeampaa valtiota. Naiset myös työskentelevät miehiä useammin julkisella sektorilla, jolloin heillä on välitön intressi puolustaa laajaa sosiaalivaltiota. Miehiseen kulttuuriin saattaa lisäksi kuulua menestyksen ja omillaan toimeen tuleminen arvostaminen.

Asuinpaikan perusteella suomalaisten väliltä ei löydy selkeän johdonmukaista eroa sosioekonomisissa kysymyksissä. Maaseudulla kannatetaan hieman kaupungeja enemmän sekä julkisten menojen leikkauksia että tuloerojen kaventamista. Asuinpaikalla tuskin onkaan suurta merkitystä suomalaisten näkemyksiin talouden ja toimeentulon piiriin kuuluvissa asioissa.

Myöskään eri sukupolvien väliltä ei löydy johdonmukaisia eroja. Nuoret vastustavat eniten julkisten menojen leikkauksia ja uskovat vanhempia ikäluokkia vähemmän

yksilön oman toiminnan merkitykseen menestyksen selittäjänä. Tämä saattaa johtua siitä, että nuoret ovat sosiaalistuneet laajaan hyvinvointivaltioon eivätkä ole vielä ehtineet rakentamaan omaa uraa ja saavuttamaan menestystä. Toisaalta nuoret kuitenkin suhtautuvat vanhempia sukupolvia positiivisemmin kilpailuun, mikä voi kertoa nuorten ikäluokkien individualismista. Aineisto antaa myös pientä vihiä siitä, että niin sanottu x-sukupolvi olisi varauksellisin tuloerojen kaventamisessa. Vastaajan sukupolvi ei kuitenkaan ole missään tapauksessa merkittävin tekijä sosioekonomisten mielipiteiden ennustamisessa.

Sen sijaan tulotason mukaan suomalaisten väliltä löytyy selkeitä eroja. Suurituloiset ovat pienituloisempia valmiimpia leikkaamaan julkisia menoja ja vähentämään liike-elämän sääntelyä. He kannattavat vastaajista vähiten tuloerojen kaventamista ja suhtautuvat kilpailuun positiivisemmin kuin pienituloiset. Kaikista myönteisin asenne kilpailua kohtaan on kuitenkin keskituloisilla. Suurituloisten varauksellisempi suhtautuminen valtion puuttumiseen talouteen on ymmärrettävää heidän taloudellisten intressiensä kautta. He maksavat verojen kautta sosiaaliturvasta ja palveluista, mutta eivät pääse nauttimaan niistä yhtä paljon kuin pienituloiset suomalaiset. Pienituloisten tapauksessa laajan valtion kannattaminen on ymmärrettävää, koska he saavat todennäköisimmin tulonsiirtoja ja käyttävät julkisia palveluja.

Koulutetut suomalaiset suhtautuvat positiivisemmin kilpailuun, julkisten menojen leikkauksiin ja varauksellisemmin tuloerojen kaventamiseen ja liike-elämän sääntelyyn kuin vähemmän koulutetut. Sen sijaan asenteissa kilpailua kohtaan korkeasti koulutetut eivät ole yhtä myönteisiä kuin vähemmän koulutuneet suomalaiset. Uskon, että erot vastaajien välillä johtuvat pääasiassa siitä, että monet korkeasti koulutetut ovat myös suurituloisia. Niinpä selittäjänä on itse asiassa tulotaso eikä koulutus. Toisaalta korkea koulutus ei välttämättä tarkoita suuria tuloja, ja korkeasti koulutetuilla saattaa olla paremmat edellytykset tarkastella esimerkiksi kilpailua kriittisesti.

Valtio-opillisesti kiinnostavimmat erot sosioekonomisissa kysymyksissä löytyvät eri puolueiden kannattajien väliltä. Kuten voi olettaa, erityisesti kokoomuksen kannattajat suhtautuvat varauksellisesti liike-elämän sääntelyyn, suuriin julkisiin menoihin ja tuloerojen kaventamiseen. Sen sijaan he pitävät kilpailua hyvänä asiana

todennäköisemmin kuin muiden puolueiden kannattajat ja katsovat menestyksen johtuvan ensisijaisesti yksilön omasta toiminnasta. Lähimpänä kokoomuksen kannattajia ovat keskustalaiset, jotka tosin ovat lähellä SDP:n kannattajien näkemyksiä muun muassa asennoitumisessa kilpailuun. Viidestä puolueesta vasemmisto-oikeisto -akselilla keskimmäiseksi asetuvat SDP:n kannattajat, joiden vasemmalle puolelle puolestaan sijoittuvat vihreät ja Vasemmistoliiton kannattajat. Vihreiden kannattajat ovat useimmissa kysymyksissä joko lähellä SDP:n kannattajia tai heistä vasemmalla lähellä Vasemmistoliiton kannattajia, jotka ovat yleensä vastauksissaan selkeimmin vasemmalla.

Tulokset ovat teoreettisesti kiinnostavia erityisesti vihreiden osalta. Vihreät ovat perinteisesti sijoittaneet itsensä poliittiseen keskustaan tai kokonaan vasemmisto-oikeisto -jaottelun ulkopuolelle. Tulosten perusteella heidän kannattajansa sijoittuvat kuitenkin selkeästi vasemmalle. Suhteellisesti poliittiseen keskustaan kuuluvat keskustan kannattajien lisäksi tulosten perusteella myös SDP:n kannattajat.

Kaikkiaan erot puolueiden kannattajien välillä eivät kuitenkaan ole valtavan suuria. Minkään puolueen kannattajat eivät valtavan kaukana vastausten keskiarvosta. Painotuseroja löytyy, mutta valtaosaa suomalaisia voi kuvailla sosiaaliliberaaleiksi tai sosiaalidemokraateiksi. Yleensäkin ero näiden kahden käsitteen välillä on lähinnä nimellinen. Molemmat lähestyvät samaa ideologista asemaa, mutta eri suunnista, toinen liberalismista ja toinen sosialismin suunnasta. Kaikkiaan suomalaisten sosioekonomiset käsitykset ovatkin varsin konsensuaalisia, eikä varsinaisia klassisen liberalismiin tai perinteisen sosialismin puolustajia löydy erityisen paljon.

Sosiokulttuurisissa kysymyksissä suomalaisten enemmistö näyttää olevan selkeästi konservatiiveja. He kannattavat perinteisiä arvoja ja arvostavat kuria, järjestystä ja vahvaa johtajuutta. Tämä ei ole sinänsä yllättävää, koska Suomessa liberaali perinne on ollut varsin heikko eivätkä liberaalit puolueet ole olleet menestyksekkäitä.

Naiset näyttävät kannattavan perinteisiä arvoja miehiä enemmän, mutta kuriin ja järjestykseen sukupuolet suhtautuvat lähes samalla tavalla. Perinteisten arvojen kohdalla erossa saattaa olla kysymys siitä, että traditionaaliset arvot liitetään usein

perheeseen ja naiset kantavat enemmän huolta perheiden hyvinvointiin liittyvistä asioista.

Asuinpaikka vaikuttaa suomalaisten sosiokulttuurisiin käsityksiin selkeästi. Pienissä kaupungeissa, kaupunkien esikaupunkialueilla ja erityisesti syvällä maaseudulla kannatetaan perinteisiä arvoja enemmän kuin suurissa kaupungeissa. Tosin kurin ja järjestyksen osalta erot eri asuinalueiden välillä eivät ole yhtä merkittäviä. Kyse saattaa olla siitä, että kurin, järjestyksen ja vahvan johtajuuden arvostus on niin laajaa, että erot eivät tule näkyviin. Tulevaisuuden kannalta mielenkiintoista olisi seurata, miten edelleen etenevä kaupungistuminen vaikuttaa ihmisten arvoihin. Oletan itse, että tulevaisuuden suomalaiset ovat osittain kaupungistumisesta johtuen aiempaa liberaaleja.

Ikä selittää erittäin vahvasti suomalaisten sosiokulttuurisia arvoja. Vastajien konservatiivisuus kasvaa johdonmukaisesti iän noustessa. Tosin on syytä huomioida, että suomalaiset nuoretkaan eivät ole huomattavan liberaaleja. Heitä voisi kuvailla joko maltillisiksi liberaaleiksi tai maltillisiksi konservatiiveiksi. Erojen ikäluokkien välillä uskon johtuvan yhteiskunnallisesta kehityksestä, jonka myötä perinteiset instituutiot ovat menettäneet merkitystään. Alamaisuudesta ollaan siirretty asiakkuuteen, markkinoiden vapautuminen, tiedonvälityksen monipuolistuminen ja ulkomaisten vaikutteiden lisääntyminen ovat murtaneet nuorempien sukupolvien uskoa auktoriteetteihin ja perinteisiin arvoihin¹⁶¹. En usko, että nuorten käsitykset muuttuvat heidän vanhetessaan ainakaan merkittävästi konservatiivisemmiksi vaan, että kehitys jatkuu myös tulevaisuudessa ja suomalainen politiikka saa enemmän liberaaleja painotuksia.

Myös koulutuksella on varsin selkeä vaikutus sosiokulttuurisiin arvoihin. Vähemmän koulutetut puoltavat perinteisiä arvoja, kuria ja järjestystä selvästi enemmän kuin henkilöt, jotka ovat kouluttautuneet pidemmälle. Erityisen selkeästi muista suomalaisista eroavat akateemisen koulutuksen saaneet. Luultavasti koulutus antaa edellytyksiä tarkastella perinteisiä arvoja ja auktoriteetteja kriittisesti. Osaltaan on myös varmasti kyse siitä, että korkeasti koulutettujen osuus on suurempi nuorissa

¹⁶¹ Alasuutari & Ruuska 1999, 222–224.

ikäluokissa ja suurissa kaupungeissa asuvien keskuudessa. Oletettavasti myös väestön koulutustason nousu vaikuttaa tulevaisuudessa siten, että liberaalimpaa politiikkaa kannattavat puolueet menestyvät.

Analyysissä mukana olevista puolueista keskustan kannattajat ovat konservatiivisimpia ja vihreiden kannattajat selkeästi liberaaleimpia. Kokoomuksen kannattajat arvostavat perinteisiä arvoja lähes yhtä lailla kuin keskustalaiset, SDP:n ja Vasemmistoliiton kannattajat asettuvat vihreiden ja kokoomuksen väliin. Kuria, järjestystä ja johtajuutta arvostettaessa erot eivät ole yhtä suuria. Kolmen suuren puolueen kannattajat ovat kaikki tässä suhteessa yhtä konservatiivisia. Vasemmistoliiton ja jälleen erityisesti vihreiden kannattajat suhtautuvat kurin ja järjestyksen teemoihin varauksellisemmin.

Tulokset eivät ole erityisen yllättäviä. Keskustan kannattajat asuvat pääasiassa maaseudulla, eikä keskusta ole perinteisesti elämöinyt ohjelmissaan liberaaleilla arvoilla. Kokoomus taas on taustaltaan konservatiivipuolue, joka on korostanut aiemmin voimakkaastikin perinteisiä arvoja sekä kurin ja järjestyksen teemoja. SDP:n ja Vasemmistoliiton juuret taas ovat sosialismissa, johon on liittynyt edistyksellisyys kuten liberalismiinkin. Vihreät taas näyttää olevan suomalaisilla mittapuilla ainut liberaalipuolue. Tämä saattaa johtua ainakin kolmesta seikasta. Vihreiden joukossa on ollut monia aikoinaan Liberaalissa kansanpuolueessa vaikuttaneita henkilöitä. Lisäksi puolue on syntynyt ja kasvanut aikana, jolloin snelmannilaisen perinteen valtiokeskeisyys ei ole vaikuttanut enää yhtä voimakkaasti kuin aiemmin. Tämä on jättänyt suomalaiseseen politiikkaan tilaa myös liberaalille vapausajattelulle aiempaa enemmän. Lisäksi vihreät keräävät äänensä nuorilta, koulutetuilta ja kaupunkilaisilta, jotka ovat muita suomalaisia liberaalimpia. Tosin heidän äänestäjänsä saattavat valita puolueen juurikin liberaalien painotusten vuoksi.

Mielenkiintoista onkin, miksi puolueet eivät tuo voimakkaammin esille arvokysymyksiä, koska sosioekonomisella ulottuvuudella puolueita on julkisuudessa vaikea erottaa toisistaan. Todennäköisesti syynä on puolueiden kannattajien sisäinen jakautuminen konservatiivisiin ja liberaaleihin kannattajiin. Puolueet pelkäävät menettävänsä esimerkiksi vanhempien ikäluokkien kannattajia ja ovat siksi mielestäni

tarpeettomankin varovaisia. Vaikeneminen aroista aiheista saattaa olla yksi syy siihen, miksi äänestysaktiivisuus yleensäkin ja erityisesti nuorten parissa on niin alhainen.

Uskon, että vihreiden menestys viime aikoina johtuu suurelta osin heidän liberaaleista painotuksistaan. Vihreät ovat siis täyttämässä Suomesta puuttuneen liberaalipuolueen paikkaa. Myös kokoomuksen viimeaikaisen menestyksen voi tulkita johtuvan osittain siitä, että puolue on ainakin julkisuudessa luopunut perinteisestä ”kypäräpappi”-linjasta. Vaikka suomalaiset varsin konservatiivisia ovatkin, kaupungistuminen, koulutustason nousu ja nuoret sukupolvet todennäköisesti muuttavat suomalaisten arvoja liberaalimpaan suuntaan. Tulevaisuuden voittajapuolueita saattavatkin olla ne, jotka osaavat parhaiten tavoittaa uudet, vapaamielisemmät äänestäjät ja yhdistää tämän suomalaisten arvostamaan pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin. Toisaalta liberaali kehitys voi saada vastavoiman konservatiivisuutta voimakkaammin korostavista puolueista. Tämä voi selittää Perussuomalaisten kannatuksen kasvua viime aikoina.

Suomalaisten nationalismi on luonteeltaan painottunut enemmän inklusiiviseen kuin eksklusiiviseen suuntaan. Vastajaat kannattavat voimakkaasti näkemyksiä, joiden mukaan henkilöä voidaan pitää suomalaisena, jos hän kokee itsensä suomalaiseksi, kunnioittaa suomalaisia poliittisia instituutioita ja lakeja sekä puhuu suomea tai ruotsia. Suomalaiset sukujuuret suomalaisuuden ehtona jakaa vastajaat kahteen kuta kuinkin yhtä suureen leiriin. Sen sijaan uskonto ei näyttele merkittävää osaa suomalaisten nationalismissa.

Miehille suomalaiset sukujuuret ovat hieman naisia tärkeämmät. Myös maaseudulla asuvat pitävät suomalaisia sukujuuria ehtona suomalaisuudelle voimakkaammin kuin kaupunkien asukkaat. Niin ikään vanhemmat ikäluokat sekä matalasti koulutetut ja pienituloiset ovat tiukempia suomalaisten sukujuurten suhteen. Puolueiden kannattajista keskustalaiset vaativat selkeimmin suomalaisia sukujuuria. SDP:n ja kokoomuksen kannattajat ovat hieman suvaitsevampia. Toiseksi liberaaleimpia ovat Vasemmistoliiton kannattajat ennen vihreitä, jotka suhtautuvat selkeästi negatiivisimmin sukujuuriin suomalaisuuden kriteerinä. Suomalaisten sukujuurten vaatiminen on suomalaisuuden kriteereistä selkeästi ulossulkevin. Voikin olettaa, että

myös rasistiset näkemykset ja maahanmuuton vastustaminen ovat yleisempiä ryhmissä, joissa suomalaista alkuperää pidetään tärkeänä.

Samat ryhmät, jotka pitävät suomalaisia sukujuuria edellytyksenä suomalaisuudelle, korostavat pääsääntöisesti muita enemmän myös henkilön omaa kokemusta ja Suomen lakien ja poliittisten instituutioiden kunnioittamista kriteerinä suomalaisuudelle. Useissa tapauksissa nämä samat ryhmät painottavat muita enemmän myös suomen tai ruotsin kielen osaamisen tärkeyttä. Tosin kaikki vastaajat pitävät näitä kolmea ehtoa tärkeänä suomalaisuudelle. Maalla asuvat, pienituloiset, vähän koulutetut ja keskustan kannattajat pitävät myös luterilaista uskoa muita ryhmiä tärkeämpänä, mutta uskonnollisimpia suomalaisia lukuun ottamatta mikään ryhmä ei pidä uskontoa absoluuttisesti tärkeänä kriteerinä. Näyttää siltä, että samat ryhmät asettavat kaikkiaan tiukemmat kriteerit suomalaisuudelle.

Koska oletin aiemmin, että kaupungistuminen, koulutustason nousu ja nuorten ikäluokkien kasvava vapaamielisyys tekevät suomalaisesta politiikasta liberaalimpaa, on johdonmukaista uskoa myös, että suomalaisten nationalismi muuttuu liberaalimpaan, inklusiivisempaan suuntaan. Tähän vaikuttaa todennäköisesti myös Suomessa kasvaneiden maahanmuuttajien lasten aiempaa parempi integroituminen yhteiskuntaan, joka vie pohjaa tiukan etniseltä suomalaisuuskäsitykseltä. Tosin aihe herättää suuria intohimoja ja käsitykset saattavat muuttua nopeasti tiukempaankin suuntaan. Kielitaidon, lainkuuliaisuuden ja oman kokemuksen tärkeydestä suomalaiset ovat varsin yksimielisiä, mutta kysymys etnisestä taustasta saattaa jakaa suomalaisia vielä kauas tulevaisuuteen.

Ekologismien suhteen suomalaisten mielipiteet jakautuvat. Enemmistö olisi kuitenkin valmis luopumaan tuloistaan, jos ne käytettäisiin ympäristön hyväksi. Valmiimpia ympäristönsuojeluun ovat nuoret, kaupungeissa asuvat, hyvätuloiset, korkeasti koulutetut, sekä Vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajat. Tuloksissa kiinnostavaa on, että samat ryhmät ovat myös arvoiltaan muita liberaalimpia. Kysymys ei siten näyttäisi olevan taloudellisesta kysymyksestä vaan asiasta, johon suhtautuminen jakautuu kuten sosiokulttuurisissakin kysymyksissä. Suomalaisten valmius ympäristönsuojeluun on siis varsin laajaa, vaikka se vaatisikin taloudellisia uhrauksia.

Jos ympäristön tilaa kohentavat toimet eivät vaatisi taloudellisia panostuksia, suomalaiset olisivat oletettavasti varsin yksimielisiä.

Samankaltaisesta jakaumasta vastaajien välillä kuin ekologismissa on pientä vihiä myös feminismin tapauksessa. Olettaisin, että feminismin kohdalla kyse on vielä vahvemmassa korrelaatiosta konservatiivi–liberaali -akselilla saatujen tulosten kanssa. On kuitenkin syytä muistaa, että kysymyksen kohdalla vastaajat olivat lähes yksimielisiä, joten tämän tutkimuksen perusteella ei kannata vetää liian pitkälle ulottuvia johtopäätöksiä.

Tulosten perusteella postmodernien ideologioiden ekologismien ja feminismin periaatteet ovat varsin laajasti hyväksytyjä suomalaisten poliittisessa ajattelussa. Toisaalta yksityiskohtaisempi ja laajempi perehtyminen suomalaisten käsityksiin voisi tuoda esiin huomattaviakin eroja vastaajien välillä. Uskonkin, että sekä ekologismien ja feminismin teemat ovat laajasti esillä tulevaisuuden suomalaisessa politiikassa.

Tulevan tutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista, minkälaisia fraktioita erilaisten ryhmien sisältä löytyy. Miten esimerkiksi eri ikäluokkien kannattajat eroavat puolueittain ja saman ikäluokan edustajat kannattamansa puolueen välillä. Oletettavasti tulokset kuitenkin pääasiassa vain vahvistaisivat tässä tutkielmassa saatuja vastauksia. Oikeimmalla ovat korkeasti koulutetut, hyvin toimeentulevat kokoomuksen kannattajat ja uloimpana vasemmalla pienituloiset ja vähiten kouluttautuneet Vasemmistoliiton äänestäjät.

Suomalaiset ovat siis tämän tutkimuksen perusteella sosioekonomisissa kysymyksissä sosiaaliliberaaleja tai sosiaalidemokraatteja, valinta näiden kahden termin välillä on mielestäni lähinnä makuasia tai puoluepolitiikkaan liittyvä valinta. Sosiokulttuurisissa kysymyksissä suomalaisten enemmistö on konservatiiveja, mutta nuoremmat sukupolvet ovat edeltäjiään liberaalimpia. Suomalaisten nationalismi ei ole äärimmäisen ulossulkevaa, mutta yksilöltä odotetaan virallisten kielten hallintaa sekä Suomen lakien ja instituutioiden kunnioittamista, jotta häntä voitaisiin pitää suomalaisena. Sen sijaan suomalaiset jakaantuvat kysymyksessä, voiko henkilö olla suomalainen, jos hänellä ei ole suomalaisia sukujuuria. Suomalaiset ovat myös hyväksyneet laajalti ekologismien ja varsinkin feminismin peruseriaatteet. Tosin

yksityiskohtaisimmissa kysymyksissä kansalaisten väliltä löytyy varmasti suuriakin eroja.

Uskon tulosten tarkoittavan suomalaisen politiikan ja puolueiden kannalta sitä, että tulevaisuudessa puolueista menestyvät ne, jotka osaavat parhaiten yhdistää pragmaattisen sosiaaliliberaalin talouspolitiikan ja liberaaliin suuntaan liikkuvat arvot. Mikäli kansalaisia ja erityisesti nuoria haluttaisiin houkutella osallistumaan perinteiseen politiikkaan edes äänestämisen tasolla, puolueiden tulisi mielestäni lähteä tuomaan esille herkkiäkin sosiokulttuurisia kysymyksiä. Talouden osalta suomalaiset ovat nimittäin samanmielisiä, käytännössä lähes kaikki kannattavat pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia.

LÄHDELUETTELO

Lähdekirjallisuus

Alasuutari, Pertti – Ruuska, Petri (1999), *Post patria?* Jyväskylä: Vastapaino.

Bellamy, Richard (1999), Liberalism. Teoksessa Eatwell Roger –Wright, Anthony (toim.), *Contemporary Political Ideologies* (second edition). London: Continuum.

Bryson, Valerie (1999), Feminism. Teoksessa Eatwell Roger –Wright, Anthony (toim.), *Contemporary Political Ideologies* (second edition). London: Continuum.

Dobson, Andrew (1999), Ecologism. Teoksessa Eatwell Roger –Wright, Anthony (toim.), *Contemporary Political Ideologies* (second edition). London: Continuum.

Eatwell, Roger (1999), Introduction: What Are Political Ideologies? Teoksessa Eatwell Roger –Wright, Anthony (toim.), *Contemporary Political Ideologies* (second edition). London: Continuum.

Griffin, Roger (1999), Nationalism. Teoksessa Eatwell Roger –Wright, Anthony (toim.), *Contemporary Political Ideologies* (second edition). London: Continuum.

Heywood, Andrew (1998), *Political Ideologies: an Introduction* (second edition). Houndmills New York: Palgrave.

Heywood, Andrew (2003), *Political Ideologies: an Introduction* (third edition). Houndmills New York: Palgrave.

Michels, Robert (1986), *Puoluelaitos nykyajan demokratiassa*. Juva.

Mickelsson, Rauli (2007), *Suomen Puolueet*. Tampere: Vastapaino.

O’Sullivan, Noël (1999), Conservatism. Teoksessa Eatwell Roger –Wright, Anthony (toim.), *Contemporary Political Ideologies* (second edition). London: Continuum.

Paastela, Jukka – Paloheimo Heikki (2006), *Suomalaisten puolueiden periaateohjelmat*. Tampere.

Vincent, Andrew (1995), *Modern Political Ideologies*. Oxford: Blackwell.

Wright, Anthony (1999), Social Democracy and Democratic Socialism. Teoksessa Eatwell Roger –Wright, Anthony (toim.), *Contemporary Political Ideologies* (second edition). London: Continuum.

Aineistolähteet

EVA:n kansallinen asennetutkimus 2006 [elektroninen aineisto]. FSD2292, versio 1.0 (2007-12-03). Lempäälä : Yhdyskuntatutkimus [aineistonkeruu], 2006. Helsinki : Elinkeinoelämän valtuuskunta [tuottaja]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2007.

International social survey programme : National Identity II [elektroninen aineisto]. First complete edition (October 2005). Madrid : Anàlisis Sociològicos, Económicos y Politicos, S.A. (ASEP); Köln: Zentralarchiv für Empirische Sozialforschung [tuottajat, jakajat], 2005. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2006.

ISSP 2006 : valtion tehtävät IV : Suomen aineisto [elektroninen aineisto]. FSD2248, versio 1.0 (2007-04-03). Blom, Raimo (Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos) & Melin, Harri (Turun yliopisto. Sosiologian laitos) & Tanskanen, Eero (Tilastokeskus. Haastattelu- ja tutkimuspalvelut) [tekijä(t)]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2007.

World Values Survey 2005 : Suomen aineisto [elektroninen aineisto]. FSD2118, versio 2.0 (2008-01-09). Suomen Gallup & Kansaneläkelaitos (Kela) & Kirkon tutkimuskeskus & Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [tekijät]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2008.

LIITE

Taulukko 1. Binäärilogistisen regressioanalyysin tulokset: Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Julkisten menojen leikkaukset ¹⁶².

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
k1(1)	-,275	,226	1,478	1	,224	,760
k31			5,712	4	,222	
k31(1)	-,330	,334	,971	1	,324	,719
k31(2)	-,698	,384	3,308	1	,069	,498
k31(3)	-1,031	,479	4,634	1	,031	,357
k31(4)	-,649	,560	1,344	1	,246	,523
bv2			3,322	2	,190	
bv2(1)	,332	,367	,817	1	,366	1,394
bv2(2)	,811	,446	3,308	1	,069	2,249
ikä1			9,175	4	,057	
ikä1(1)	-,493	,372	1,759	1	,185	,611
ikä1(2)	-,378	,398	,903	1	,342	,685
ikä1(3)	-1,009	,397	6,458	1	,011	,364
ikä1(4)	-,916	,441	4,310	1	,038	,400
puolue			30,809	4	,000	
puolue(1)	,954	,289	10,924	1	,001	2,595
puolue(2)	1,286	,277	21,493	1	,000	3,618
puolue(3)	-,427	,550	,602	1	,438	,653
puolue(4)	,007	,414	,000	1	,987	1,007
tulol2			10,643	5	,059	
tulol2(1)	,152	,380	,159	1	,690	1,164
tulol2(2)	,768	,316	5,921	1	,015	2,155
tulol2(3)	,692	,354	3,832	1	,050	1,998
tulol2(4)	1,171	,467	6,301	1	,012	3,227
tulol2(5)	1,172	,473	6,147	1	,013	3,227
koul2			2,865	4	,581	
koul2(1)	-,020	,334	,003	1	,953	,981
koul2(2)	,580	,506	1,315	1	,252	1,786
koul2(3)	,069	,340	,041	1	,839	1,072
koul2(4)	,398	,386	1,064	1	,302	1,489
Constant	-,707	,492	2,067	1	,150	,493

a Variable(s) entered on step 1: k1, k31, bv2, ikäl, puolue, tulol2, koul2.

¹⁶² Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: k1;sukupuoli:(mies), nainen.

K31;asuinpaikka:(suuren tai suurehkon kaupungin keskustassa), suuren tai suurehkon kaupungin esikaupunkialueella/lähiössä, muussa kaupungissa, maaseutupaikkakunnan kylässä tai taajamassa, maaseudun haja-asutusalueella. Bv2;kuntaryhmä:(kaupunkimaiset kunnat), taajaan asutut kunnat, maaseutumaiset kunnat. Ikäl; ikäluokka:(-1938), 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977.

Puolue;Mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(SDP), keskusta, kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät. Tulol2;tulot kuussa:(-1000), 1001-1500, 1501-2250,2251-3000, 3001-4000, 4001-. Koul2;koulutustaso:(perus- tai kansakoulu), ammattikoulu, lukio, opisto tai amk, yliopisto.

Taulukko 2. Binääri-logistisen regressioanalyysin tulokset: Mitä seuraavista talouspoliittisista keinoista kannatatte ja mitä vastustatte: Liike-elämän julkisen sääntelyn vähentäminen¹⁶³.

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
k1(1)	-,228	,238	,918	1	,338	,796
k31			4,776	4	,311	
k31(1)	-,423	,339	1,560	1	,212	,655
k31(2)	-,216	,377	,330	1	,566	,806
k31(3)	-,489	,477	1,052	1	,305	,613
k31(4)	-1,085	,572	3,597	1	,058	,338
bv2			,335	2	,846	
bv2(1)	,204	,378	,292	1	,589	1,226
bv2(2)	,056	,444	,016	1	,900	1,058
ikä1			3,225	4	,521	
ikä1(1)	-,032	,394	,006	1	,936	,969
ikä1(2)	-,151	,420	,130	1	,719	,860
ikä1(3)	-,336	,407	,683	1	,409	,715
ikä1(4)	-,640	,466	1,890	1	,169	,527
puolue			12,899	4	,012	
puolue(1)	,615	,300	4,198	1	,040	1,849
puolue(2)	,847	,282	9,009	1	,003	2,333
puolue(3)	-,397	,561	,501	1	,479	,672
puolue(4)	,091	,411	,049	1	,825	1,095
tulol2			9,252	5	,099	
tulol2(1)	,518	,390	1,770	1	,183	1,679
tulol2(2)	,563	,338	2,776	1	,096	1,757
tulol2(3)	,850	,365	5,409	1	,020	2,340
tulol2(4)	1,218	,474	6,593	1	,010	3,379
tulol2(5)	1,236	,483	6,544	1	,011	3,440
koul2			4,142	4	,387	
koul2(1)	-,168	,356	,221	1	,638	,846
koul2(2)	,479	,501	,912	1	,340	1,614
koul2(3)	,367	,354	1,074	1	,300	1,443
koul2(4)	,415	,400	1,076	1	,300	1,514
Constant	-1,132	,529	4,582	1	,032	,323

a Variable(s) entered on step 1: k1, k31, bv2, ikäl, puolue, tulol2, koul2.

¹⁶³ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: k1;sukupuoli:(mies), nainen.

K31;asuinpaikka:(suuren tai suurehkon kaupungin keskustassa), suuren tai suurehkon kaupungin esikaupunkialueella/lähiössä, muussa kaupungissa, maaseutupaikkakunnan kylässä tai taajamassa, maaseudun haja-asutusalueella. Bv2;kuntaryhmä:(kaupunkimaiset kunnat), taajaan asutut kunnat, maaseutumaiset kunnat. Ikäl; ikäluokka:(-1938), 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977.

Puolue;Mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(SDP), keskusta, kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät. Tulol2;tulot kuussa:(-1000), 1001-1500, 1501-2250,2251-3000, 3001-4000, 4001-. Koul2;koulutustaso:(perus- tai kansakoulu), ammattikoulu, lukio, opisto tai amk, yliopisto.

Taulukko 3. Binääri-logistisen Regressioanalyysin tulokset Pitäisikö julkisen vallan mielestäne olla vastuussa seuraavista asioista? Rikkaiden ja köyhien välisten tuloerojen kaventamisesta¹⁶⁴.

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step	k1(1)	-,146	,250	,339	1	,560	,865
1(a)	k31			3,628	4	,459	
	k31(1)	-,438	,359	1,487	1	,223	,645
	k31(2)	,106	,394	,072	1	,789	1,111
	k31(3)	,073	,500	,021	1	,884	1,076
	k31(4)	,100	,575	,030	1	,862	1,105
	bv2			1,176	2	,555	
	bv2(1)	-,394	,402	,961	1	,327	,674
	bv2(2)	-,414	,450	,848	1	,357	,661
	ikä1			4,083	4	,395	
	ikä1(1)	-,397	,428	,863	1	,353	,672
	ikä1(2)	-,386	,444	,756	1	,384	,680
	ikä1(3)	,027	,425	,004	1	,948	1,028
	ikä1(4)	,185	,462	,160	1	,689	1,203
	puolue			41,355	4	,000	
	puolue(1)	1,104	,323	11,683	1	,001	3,017
	puolue(2)	1,730	,305	32,081	1	,000	5,642
	puolue(3)	-,337	,663	,258	1	,612	,714
	puolue(4)	,104	,454	,053	1	,818	1,110
	tulol2			14,229	5	,014	
	tulol2(1)	,235	,427	,304	1	,581	1,265
	tulol2(2)	,520	,355	2,144	1	,143	1,682
	tulol2(3)	,988	,386	6,562	1	,010	2,685
	tulol2(4)	1,476	,514	8,231	1	,004	4,373
	tulol2(5)	1,576	,499	9,987	1	,002	4,835
	koul2			4,193	4	,381	
	koul2(1)	,314	,387	,657	1	,418	1,369
	koul2(2)	,254	,537	,224	1	,636	1,289
	koul2(3)	,608	,373	2,666	1	,103	1,837
	koul2(4)	,111	,432	,067	1	,796	1,118
	Constant	-2,417	,581	17,303	1	,000	,089

a Variable(s) entered on step 1: k1, k31, bv2, ikäl, puolue, tulol2, koul2.

¹⁶⁴ Muuttujat ovat samat kuin edellisen alaluvun regressioanalyysin tuloksissa.

Taulukko 4. Binäärilogistisen regressioanalyysin tulokset: Mielenpide väittämästä: Yksilön menestyksen määrää ensisijaisesti hänen oma toimintansa ja tahtonsa, ei yhteiskunta eikä olosuhteet¹⁶⁵.

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	
Step 1(a)	bv1(1)	-,334	,161	4,291	1	,038	,716	
	bv3			2,611	4	,625		
	bv3(1)	,270	,414	,426	1	,514	1,310	
	bv3(2)	,066	,377	,031	1	,860	1,069	
	bv3(3)	-,066	,417	,025	1	,875	,936	
	bv3(4)	-,235	,416	,319	1	,572	,791	
	bv4			4,679	3	,197		
	bv4(1)	,318	,193	2,706	1	,100	1,375	
	bv4(2)	,572	,305	3,528	1	,060	1,772	
	bv4(3)	,448	,309	2,102	1	,147	1,565	
	bv11			55,825	4	,000		
	bv11(1)	-,282	,232	1,481	1	,224	,754	
	bv11(2)	1,020	,258	15,667	1	,000	2,774	
	bv11(3)	-,662	,320	4,283	1	,038	,516	
	bv11(4)	-,812	,269	9,118	1	,003	,444	
	bv12			7,577	4	,108		
	bv12(1)	,582	,330	3,112	1	,078	1,790	
	bv12(2)	,195	,245	,633	1	,426	1,216	
	bv12(3)	,740	,339	4,753	1	,029	2,096	
	bv12(4)	,128	,256	,250	1	,617	1,136	
	ikä			6,010	5	,305		
	ikä(1)	,154	,269	,329	1	,566	1,166	
	ikä(2)	,138	,267	,267	1	,606	1,148	
	ikä(3)	-,137	,246	,311	1	,577	,872	
	ikä(4)	-,462	,316	2,138	1	,144	,630	
	ikä(5)	,193	,330	,343	1	,558	1,213	
	koul			9,422	3	,024		
	koul(1)	-,227	,291	,609	1	,435	,797	
	koul(2)	-,533	,301	3,133	1	,077	,587	
	koul(3)	-,880	,327	7,251	1	,007	,415	
	Constant		,956	,553	2,990	1	,084	2,602

ф Мфкшфиду(ы) утеукув щт ыеуз 1Ж им1б им3б им4б им11б им12б шлăкб лщгддю

¹⁶⁵ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: bv1;sukupuoli:(mies), nainen. Bv3;Asuinkunnan koko:(alle 4000 asukasta), 4000-8000, 8000-30000, 30000-80000, yli 80000 asukasta. Bv4;Asuinalueen tyyppi:(kaupungin keskusta/kantakaupunki), kaupungin lähiö/esikaupunkialue, maaseudun taajama/asutuskeskus, maaseudun haja-asutusalue. Bv11;Mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(keskusta), SDP, Kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. Bv12;oma käsitys yhteiskuntaluokasta:(työväenluokka), alempi keskiluokka, keskiluokka, ylempi keskiluokka/yläluokka, ei mikään luokka. Ikär;ikäryhmä:(-30), 31-40, 41-50, 51-60, 61-65, 65-. Koul;ammattillinen koulutustaso:(ei ammatillista koulutusta), ammattikoulu tai -kurssi, opisto tai amk, yliopisto.

Taulukko 5. Binäärilogistisen regressioanalyysin tulokset: Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita. - Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet¹⁶⁶.

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
q235(1)	-,030	,204	,022	1	,882	,970
q231			13,718	4	,008	
q231(1)	-,005	,269	,000	1	,984	,995
q231(2)	,908	,370	6,026	1	,014	2,479
q231(3)	-,680	,360	3,574	1	,059	,507
q231(4)	,010	,360	,001	1	,978	1,010
kryhma			7,128	3	,068	
kryhma(1)	,115	,278	,171	1	,679	1,122
kryhma(2)	-,358	,311	1,322	1	,250	,699
kryhma(3)	,520	,369	1,979	1	,159	1,681
ikä			3,170	4	,530	
ikä(1)	,093	,343	,073	1	,786	1,097
ikä(2)	,257	,362	,504	1	,478	1,294
ikä(3)	-,034	,337	,010	1	,919	,966
ikä(4)	,507	,382	1,759	1	,185	1,660
koul			3,444	4	,486	
koul(1)	,342	,266	1,659	1	,198	1,408
koul(2)	,361	,429	,706	1	,401	1,435
koul(3)	,405	,370	1,197	1	,274	1,499
koul(4)	-,090	,377	,057	1	,811	,914
tulol			12,952	8	,114	
tulol(1)	,156	,345	,205	1	,651	1,169
tulol(2)	,870	,395	4,860	1	,027	2,387
tulol(3)	,867	,414	4,381	1	,036	2,379
tulol(4)	,754	,453	2,769	1	,096	2,125
tulol(5)	1,131	,480	5,564	1	,018	3,099
tulol(6)	,751	,438	2,941	1	,086	2,120
tulol(7)	,148	,476	,096	1	,756	1,159
tulol(8)	,602	,506	1,415	1	,234	1,825
Constant	,513	,465	1,218	1	,270	1,671

a Variable(s) entered on step 1: q235, q231, kryhma, ikäl, koul, tulol.

¹⁶⁶ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: q235;sukupuoli:(mies), nainen. Q231;mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(keskusta), SDP, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. Kryhma;kuntaryhmä:(pääkaupunkiseutu), kaupunkimainen kunta, taajaan asuttu kunta, maaseutumainen kunta. Ikäl;ikäluokka:(-1938), 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977-. Koul;koulutustaso:(peruskoulu), ammattikoulu, lukio, amk tai vastaava, yliopisto. Tulol;tuloluokka:(alle 11000), 11000-17999, 18000-24999, 25000-31999, 32000-39999, 40000-48999, 49000-58999, 59000-69000, yli 70000.

Taulukko 6. Binääri-logistisen regressioanalyysin tulokset: Miten tulisi painottaa yhteiskunnan kehittämisessä: Perinteisten arvojen kunnioitus¹⁶⁷.

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
bv1(1)	1,025	,347	8,704	1	,003	2,788
bv3			1,386	4	,847	
bv3(1)	,318	1,061	,090	1	,764	1,375
bv3(2)	,704	1,001	,494	1	,482	2,021
bv3(3)	,463	1,074	,186	1	,666	1,589
bv3(4)	,211	1,038	,041	1	,839	1,235
bv4			7,292	3	,063	
bv4(1)	,554	,360	2,375	1	,123	1,741
bv4(2)	1,085	,728	2,219	1	,136	2,959
bv4(3)	2,824	1,189	5,646	1	,017	16,852
bv11			26,740	4	,000	
bv11(1)	-1,125	,578	3,791	1	,052	,325
bv11(2)	-,069	,602	,013	1	,908	,933
bv11(3)	-1,104	,740	2,225	1	,136	,331
bv11(4)	-2,241	,591	14,389	1	,000	,106
ikä			16,534	5	,005	
ikä(1)	,193	,455	,180	1	,672	1,213
ikä(2)	,367	,473	,604	1	,437	1,444
ikä(3)	1,613	,512	9,937	1	,002	5,016
ikä(4)	1,675	,815	4,225	1	,040	5,339
ikä(5)	1,818	,817	4,951	1	,026	6,159
koul			14,088	3	,003	
koul(1)	,359	,611	,346	1	,556	1,433
koul(2)	,133	,590	,050	1	,822	1,142
koul(3)	-1,106	,595	3,456	1	,063	,331
Constant	,860	1,216	,500	1	,479	2,364

a Variable(s) entered on step 1: bv1, bv3, bv4, bv11, ikär, koul.

¹⁶⁷ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: bv1;sukupuoli:(mies), nainen. Bv3;asuinkunnan koko:(alle 4000), 4000-8000, 8000-30000, 30000-80000, yli 80000. Bv4;asuinalueen tyyppi:(kaupungin keskusta/kantakaupunki), kaupungin lähiö/esikaupunkialue, maaseudun taajama/asutuskeskus, maaseudun haja-asutusalue. Bv11;mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(keskusta), SDP, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. Ikär;ikäryhmä:(-30), 31-40, 41-50, 51-60, 61-65, 65-. Koul;ammattillinen koulutustaso:(ei ammatillista koulutusta), ammattikoulu tai -kurssi, opisto tai amk, yliopisto.

Taulukko 7. Binääri-logistisen regressioanalyysin tulokset: Mielenpide väittämästä: Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen¹⁶⁸.

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	
Step 1(a)	bv1(1)	-,147	,148	,982	1	,322	,864	
	bv3			2,157	4	,707		
	bv3(1)	,009	,377	,001	1	,981	1,009	
	bv3(2)	-,201	,352	,327	1	,568	,818	
	bv3(3)	-,239	,386	,382	1	,537	,788	
	bv3(4)	-,406	,389	1,093	1	,296	,666	
	bv4			,793	3	,851		
	bv4(1)	,126	,185	,461	1	,497	1,134	
	bv4(2)	,062	,274	,051	1	,822	1,064	
	bv4(3)	,206	,288	,514	1	,473	1,229	
	bv11			15,785	4	,003		
	bv11(1)	-,217	,209	1,077	1	,299	,805	
	bv11(2)	,038	,216	,031	1	,860	1,039	
	bv11(3)	-,654	,298	4,833	1	,028	,520	
	bv11(4)	-,755	,260	8,459	1	,004	,470	
	ikä			24,827	5	,000		
	ikä(1)	,389	,242	2,589	1	,108	1,475	
	ikä(2)	,316	,235	1,801	1	,180	1,371	
	ikä(3)	,623	,224	7,745	1	,005	1,864	
	ikä(4)	,732	,295	6,146	1	,013	2,080	
	ikä(5)	1,532	,331	21,404	1	,000	4,630	
	koul			26,405	3	,000		
	koul(1)	-,085	,264	,104	1	,747	,918	
	koul(2)	-,293	,266	1,219	1	,270	,746	
	koul(3)	-1,087	,286	14,485	1	,000	,337	
	Constant		,755	,474	2,536	1	,111	2,127

a Variable(s) entered on step 1: bv1, bv3, bv4, bv11, ikär, koul.

¹⁶⁸ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: bv1;sukupuoli:(mies), nainen. Bv3;asuinkunnan koko:(alle 4000), 4000-8000, 8000-30000, 30000-80000, yli 80000. Bv4;asualueen tyyppi:(kaupungin keskusta/kantakaupunki), kaupungin lähiö/esikaupunkialue, maaseudun taajama/asutuskeskus, maaseudun haja-asutusalue. Bv11;mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(keskusta), SDP, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. Ikär;ikäryhmä:(-30), 31-40, 41-50, 51-60, 61-65, 65-. Koul;ammattillinen koulutustaso:(ei ammatillista koulutusta), ammattikoulu tai -kurssi, opisto tai amk, yliopisto.

Taulukko 8. Binääri-logistisen regressioanalyysin tulokset; Hänen sukujuurensa ovat suomalaiset¹⁶⁹.

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
k1(1)	-,254	,194	1,724	1	,189	,776
k22			16,525	4	,002	
k22(1)	,183	,257	,506	1	,477	1,200
k22(2)	,302	,239	1,600	1	,206	1,353
k22(3)	-,509	,380	1,792	1	,181	,601
k22(4)	-,759	,276	7,572	1	,006	,468
k28			5,843	4	,211	
k28(1)	,497	,290	2,938	1	,087	1,644
k28(2)	,166	,325	,262	1	,609	1,181
k28(3)	,480	,332	2,093	1	,148	1,617
k28(4)	,689	,383	3,238	1	,072	1,992
ikä			14,106	4	,007	
ikä(1)	-,171	,326	,274	1	,601	,843
ikä(2)	-,548	,339	2,607	1	,106	,578
ikä(3)	-,517	,327	2,501	1	,114	,596
ikä(4)	-1,296	,389	11,094	1	,001	,274
koul			13,789	5	,017	
koul(1)	,261	,609	,184	1	,668	1,298
koul(2)	-,077	,592	,017	1	,897	,926
koul(3)	-,253	,575	,194	1	,659	,776
koul(4)	-,496	,576	,741	1	,389	,609
koul(5)	-,880	,597	2,175	1	,140	,415
tulol			9,604	5	,087	
tulol(1)	-,564	,291	3,751	1	,053	,569
tulol(2)	-,428	,263	2,641	1	,104	,652
tulol(3)	-,054	,328	,027	1	,869	,948
tulol(4)	-,437	,375	1,361	1	,243	,646
tulol(5)	-1,013	,434	5,438	1	,020	,363
uskonnollisuus			3,823	4	,430	
uskonnollisuus(1)	-,132	,755	,031	1	,861	,876
uskonnollisuus(2)	-,257	,596	,185	1	,667	,774
uskonnollisuus(3)	-,434	,586	,549	1	,459	,648
uskonnollisuus(4)	-,950	,671	2,004	1	,157	,387
Constant	1,432	,831	2,970	1	,085	4,189

a Variable(s) entered on step 1: k1, k22, k28, ikäl, koul, tulol, uskonnollisuus.

¹⁶⁹ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: k1;sukupuoli:(mies), nainen. K22;mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(SDP, keskusta, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. K28;asuinpaikka:(suuren kaupungin keskusta, suuren kaupungin lähiö/esikaupunkialue, muu kaupunki, maaseudun kylä/taajama, maaseudun haja-asutusalue. Ikäl;ikäluokka:(-1938, 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977-. Koul;koulutus:(koulussa), perus- tai kansakoulu, ammattikoulu, lukio, opisto tai amk, yliopisto. Tulol;tuloluokka:(-1000), 1001-1500, 1501-2250, 2251-3000, 3001-4000, 4001. Uskonnollisuus;kuinka usein osallistutte hengellisiin tilaisuuksiin:(vähintään kerran viikossa), vähintään kerran kuukaudessa, useamman kerran vuodessa, kerran vuodessa/harvemmin, ei koskaan.

Taulukko 9. Binääri-logistisen regressioanalyysin tulokset; Hän kokee itsensä suomalaiseksi¹⁷⁰.

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
k1(1)	,793	,295	7,227	1	,007	2,211
k22			5,276	4	,260	
k22(1)	-,231	,403	,330	1	,565	,793
k22(2)	,101	,390	,067	1	,796	1,106
k22(3)	-,956	,468	4,166	1	,041	,384
k22(4)	-,215	,409	,277	1	,599	,806
k28			4,958	4	,292	
k28(1)	,221	,430	,264	1	,608	1,247
k28(2)	,148	,474	,098	1	,755	1,160
k28(3)	,788	,519	2,308	1	,129	2,200
k28(4)	,921	,585	2,484	1	,115	2,513
ikä1			6,423	4	,170	
ikä1(1)	-1,856	,774	5,750	1	,016	,156
ikä1(2)	-1,782	,796	5,018	1	,025	,168
ikä1(3)	-1,773	,787	5,069	1	,024	,170
ikä1(4)	-1,330	,858	2,403	1	,121	,265
koul			8,906	5	,113	
koul(1)	,689	,871	,626	1	,429	1,992
koul(2)	,300	,829	,130	1	,718	1,349
koul(3)	1,888	,930	4,124	1	,042	6,608
koul(4)	,653	,813	,645	1	,422	1,921
koul(5)	1,213	,868	1,950	1	,163	3,363
tulol			3,711	5	,592	
tulol(1)	-,556	,421	1,742	1	,187	,573
tulol(2)	-,100	,406	,061	1	,805	,905
tulol(3)	,317	,513	,381	1	,537	1,372
tulol(4)	,129	,555	,054	1	,817	1,137
tulol(5)	,048	,681	,005	1	,944	1,049
uskonnollisuus			3,460	4	,484	
uskonnollisuus(1)	1,652	1,274	1,679	1	,195	5,215
uskonnollisuus(2)	1,295	,781	2,747	1	,097	3,651
uskonnollisuus(3)	,944	,751	1,580	1	,209	2,570
uskonnollisuus(4)	,840	,873	,925	1	,336	2,316
Constant	1,436	1,252	1,314	1	,252	4,203

a Variable(s) entered on step 1: k1, k22, k28, ikäl, koul, tulol, uskonnollisuus.

¹⁷⁰ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: k1;sukupuoli:(mies), nainen. K22;mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(SDP, keskusta, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. K28;asuinpaikka:(suuren kaupungin keskusta, suuren kaupungin lähiö/esikaupunkialue, muu kaupunki, maaseudun kylä/taajama, maaseudun haja-asutusalue. Ikäl;ikäluokka:(-1938, 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977-. Koul;koulutus:(koulussa), perus- tai kansakoulu, ammattikoulu, lukio, opisto tai amk, yliopisto. Tulol;tuloluokka:(-1000), 1001-1500, 1501-2250, 2251-3000, 3001-4000, 4001. Uskonnollisuus;kuinka usein osallistutte hengellisiin tilaisuuksiin:(vähintään kerran viikossa), vähintään kerran kuukaudessa, useamman kerran vuodessa, kerran vuodessa/harvemmin, ei koskaan.

Taulukko 10. Binääri-logistisen regressioanalyysin tulokset; Hän kunnioittaa Suomen poliittisia instituutioita ja lakeja¹⁷¹.

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
k1(1)	,409	,301	1,848	1	,174	1,505
k22			10,034	4	,040	
k22(1)	-,431	,423	1,037	1	,309	,650
k22(2)	,337	,425	,628	1	,428	1,401
k22(3)	-1,066	,498	4,574	1	,032	,344
k22(4)	-,637	,388	2,706	1	,100	,529
k28			13,150	4	,011	
k28(1)	,817	,366	4,983	1	,026	2,264
k28(2)	,599	,425	1,987	1	,159	1,819
k28(3)	1,439	,495	8,470	1	,004	4,218
k28(4)	1,895	,652	8,436	1	,004	6,652
ikä			7,437	4	,115	
ikä(1)	,051	,622	,007	1	,935	1,052
ikä(2)	-,578	,622	,863	1	,353	,561
ikä(3)	-,942	,582	2,619	1	,106	,390
ikä(4)	-1,034	,615	2,831	1	,092	,355
koul			8,698	5	,122	
koul(1)	,537	,781	,473	1	,492	1,710
koul(2)	-,230	,699	,108	1	,742	,795
koul(3)	-,001	,653	,000	1	,999	,999
koul(4)	,847	,692	1,498	1	,221	2,333
koul(5)	,470	,709	,439	1	,507	1,600
tulol			3,167	5	,674	
tulol(1)	,107	,439	,060	1	,807	1,113
tulol(2)	,281	,409	,473	1	,491	1,325
tulol(3)	-,062	,489	,016	1	,900	,940
tulol(4)	-,324	,553	,343	1	,558	,723
tulol(5)	1,336	1,099	1,479	1	,224	3,804
uskonnollisuus			9,841	4	,043	
uskonnollisuus(1)	1,890	1,257	2,262	1	,133	6,622
uskonnollisuus(2)	,939	,717	1,714	1	,190	2,557
uskonnollisuus(3)	1,475	,713	4,277	1	,039	4,369
uskonnollisuus(4)	,569	,781	,530	1	,467	1,766
Constant	,277	,999	,077	1	,781	1,319

a Variable(s) entered on step 1: k1, k22, k28, ikäl, koul, tulol, uskonnollisuus.

¹⁷¹ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: k1;sukupuoli:(mies), nainen. K22;mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(SDP, keskusta, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. K28;asuinpaikka:(suuren kaupungin keskusta, suuren kaupungin lähiö/esikaupunkialue, muu kaupunki, maaseudun kylä/taajama, maaseudun haja-asutusalue. Ikäl;ikäluokka:(-1938, 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977-. Koul;koulutus:(koulussa), perus- tai kansakoulu, ammattikoulu, lukio, opisto tai amk, yliopisto. Tulol;tuloluokka:(-1000), 1001-1500, 1501-2250, 2251-3000, 3001-4000, 4001. Uskonnollisuus;kuinka usein osallistutte hengellisiin tilaisuuksiin:(vähintään kerran viikossa), vähintään kerran kuukaudessa, useamman kerran vuodessa, kerran vuodessa/harvemmin, ei koskaan.

Taulukko 11. Binäärilogistisen regressioanalyysin tulokset; Hän kuuluu luterilaiseen kirkkoon¹⁷².

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
k1(1)	,677	,257	6,905	1	,009	1,967
k22			16,002	4	,003	
k22(1)	,449	,288	2,436	1	,119	1,567
k22(2)	-,054	,320	,028	1	,867	,948
k22(3)	-1,289	,681	3,583	1	,058	,275
k22(4)	-1,264	,489	6,686	1	,010	,283
k28			8,868	4	,064	
k28(1)	,525	,466	1,264	1	,261	1,690
k28(2)	,039	,508	,006	1	,938	1,040
k28(3)	,361	,493	,535	1	,464	1,434
k28(4)	1,063	,525	4,104	1	,043	2,896
ikä			13,635	4	,009	
ikä(1)	-,504	,343	2,157	1	,142	,604
ikä(2)	-,723	,382	3,577	1	,059	,485
ikä(3)	-1,136	,374	9,235	1	,002	,321
ikä(4)	-1,478	,495	8,918	1	,003	,228
koul			13,337	5	,020	
koul(1)	2,771	1,325	4,377	1	,036	15,982
koul(2)	1,908	1,324	2,077	1	,149	6,738
koul(3)	1,669	1,342	1,546	1	,214	5,308
koul(4)	2,040	1,311	2,423	1	,120	7,694
koul(5)	1,619	1,342	1,456	1	,228	5,051
tulol			3,738	5	,588	
tulol(1)	-,111	,335	,110	1	,741	,895
tulol(2)	-,056	,314	,032	1	,858	,945
tulol(3)	-,631	,469	1,814	1	,178	,532
tulol(4)	-,285	,515	,306	1	,580	,752
tulol(5)	-1,066	,700	2,321	1	,128	,344
uskonnollisuus			23,909	4	,000	
uskonnollisuus(1)	-1,249	,838	2,221	1	,136	,287
uskonnollisuus(2)	-1,831	,680	7,257	1	,007	,160
uskonnollisuus(3)	-2,441	,673	13,155	1	,000	,087
uskonnollisuus(4)	-4,541	1,257	13,044	1	,000	,011
Constant	-,921	1,276	,521	1	,471	,398

a Variable(s) entered on step 1: k1, k22, k28, ikäl, koul, tulol, uskonnollisuus.

¹⁷² Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: k1;sukupuoli:(mies), nainen. K22;mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(SDP, keskusta, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. K28;asuinpaikka:(suuren kaupungin keskusta, suuren kaupungin lähiö/esikaupunkialue, muu kaupunki, maaseudun kylä/taajama, maaseudun haja-asutusalue. Ikäl;ikäluokka:(-1938, 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977-. Koul;koulutus:(koulussa), perus- tai kansakoulu, ammattikoulu, lukio, opisto tai amk, yliopisto. Tulol;tuloluokka:(-1000), 1001-1500, 1501-2250, 2251-3000, 3001-4000, 4001. Uskonnollisuus;kuinka usein osallistutte hengellisiin tilaisuuksiin:(vähintään kerran viikossa), vähintään kerran kuukaudessa, useamman kerran vuodessa, kerran vuodessa/harvemmin, ei koskaan.

Taulukko 12. Binääri-logistisen regressioanalyysin tulokset; Hän osaa puhua suomea/ruotsia¹⁷³.

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
k1(1)	,147	,269	,299	1	,585	1,158
k22			6,309	4	,177	
k22(1)	-,367	,367	1,002	1	,317	,693
k22(2)	-,353	,359	,967	1	,325	,702
k22(3)	-,806	,463	3,032	1	,082	,447
k22(4)	-,846	,375	5,073	1	,024	,429
k28			1,185	4	,881	
k28(1)	,041	,413	,010	1	,920	1,042
k28(2)	-,216	,446	,235	1	,628	,806
k28(3)	,136	,470	,083	1	,773	1,145
k28(4)	,100	,519	,037	1	,848	1,105
ikä			4,322	4	,364	
ikä(1)	-,744	,475	2,454	1	,117	,475
ikä(2)	-,595	,503	1,402	1	,236	,551
ikä(3)	-,342	,495	,478	1	,489	,710
ikä(4)	,011	,599	,000	1	,985	1,012
koul			6,159	5	,291	
koul(1)	,318	,826	,148	1	,700	1,374
koul(2)	,088	,802	,012	1	,913	1,092
koul(3)	1,286	,861	2,230	1	,135	3,618
koul(4)	,283	,782	,131	1	,717	1,328
koul(5)	,778	,818	,905	1	,341	2,177
tulol			4,326	5	,504	
tulol(1)	,297	,403	,543	1	,461	1,346
tulol(2)	-,098	,345	,080	1	,777	,907
tulol(3)	,617	,494	1,563	1	,211	1,854
tulol(4)	-,287	,487	,348	1	,555	,751
tulol(5)	,105	,607	,030	1	,862	1,111
uskonnollisuus			,668	4	,955	
uskonnollisuus(1)	-,885	1,236	,513	1	,474	,413
uskonnollisuus(2)	-,850	1,084	,615	1	,433	,427
uskonnollisuus(3)	-,773	1,076	,516	1	,473	,462
uskonnollisuus(4)	-,837	1,158	,523	1	,470	,433
Constant	2,901	1,382	4,409	1	,036	18,193

a Variable(s) entered on step 1: k1, k22, k28, ikäl, koul, tulol, uskonnollisuus.

¹⁷³ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: k1;sukupuoli:(mies), nainen. K22;mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(SDP, keskusta, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. K28;asuinpaikka:(suuren kaupungin keskusta, suuren kaupungin lähiö/esikaupunkialue, muu kaupunki, maaseudun kylä/taajama, maaseudun haja-asutusalue. Ikäl;ikäluokka:(-1938, 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977-. Koul;koulutus:(koulussa), perus- tai kansakoulu, ammattikoulu, lukio, opisto tai amk, yliopisto. Tulol;tuloluokka:(-1000), 1001-1500, 1501-2250, 2251-3000, 3001-4000, 4001. Uskonnollisuus;kuinka usein osallistutte hengellisiin tilaisuuksiin:(vähintään kerran viikossa), vähintään kerran kuukaudessa, useamman kerran vuodessa, kerran vuodessa/harvemmin, ei koskaan.

Taulukko 13. Binääri-logistisen regressioanalyysin tulokset: Naisilla on samat oikeudet kuin miehilläkin¹⁷⁴.

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a)						
q235(1)	-,412	,403	1,044	1	,307	,663
q231			7,470	4	,113	
q231(1)	1,448	,590	6,019	1	,014	4,255
q231(2)	,257	,572	,201	1	,654	1,293
q231(3)	,350	,681	,263	1	,608	1,418
q231(4)	1,315	,867	2,300	1	,129	3,726
kryhma			1,795	3	,616	
kryhma(1)	-,820	,967	,719	1	,397	,440
kryhma(2)	-,187	1,230	,023	1	,879	,830
kryhma(3)	,739	1,600	,213	1	,644	2,094
asmaara			3,924	4	,416	
asmaara(1)	1,446	1,207	1,436	1	,231	4,246
asmaara(2)	,762	1,453	,275	1	,600	2,142
asmaara(3)	,637	1,529	,174	1	,677	1,892
asmaara(4)	1,638	1,626	1,014	1	,314	5,144
ikä			2,460	4	,652	
ikä(1)	,904	,662	1,864	1	,172	2,470
ikä(2)	,562	,695	,654	1	,419	1,755
ikä(3)	,779	,612	1,621	1	,203	2,180
ikä(4)	,448	,625	,513	1	,474	1,565
koul			1,671	4	,796	
koul(1)	,265	,493	,288	1	,591	1,303
koul(2)	-,366	,787	,216	1	,642	,694
koul(3)	,685	,760	,815	1	,367	1,985
koul(4)	,434	,855	,258	1	,612	1,543
luok			9,962	2	,007	
luok(1)	1,857	,614	9,137	1	,003	6,404
luok(2)	,428	,603	,503	1	,478	1,534
tulol			9,917	8	,271	
tulol(1)	,617	,700	,776	1	,378	1,853
tulol(2)	-,863	,620	1,938	1	,164	,422
tulol(3)	,186	,732	,064	1	,800	1,204
tulol(4)	,589	,938	,394	1	,530	1,802
tulol(5)	1,530	1,156	1,750	1	,186	4,617
tulol(6)	,065	,782	,007	1	,933	1,068
tulol(7)	18,198	5311,592	,000	1	,997	80037256,283
tulol(8)	1,313	1,192	1,213	1	,271	3,718
Constant	,421	1,900	,049	1	,825	1,524

¹⁷⁴ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: q235;sukupuoli:(mies), nainen. Q231;mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa:(keskusta), SDP, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. Kryhma;kuntaryhmä:(pääkaupunkiseutu), kaupunkimainen kunta, taajaan asuttu kunta, maaseutumainen kunta. Asmaara;asukasmäärä:(alle 5000), 5000-10000, 10000-20000, 20000-100000, yli 100000. Ikä;ikäluokka:(-1938), 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977-. Koul;koulutus:(peruskoulu), ammattikoulu, lukio, amk tai vastaava, yliopisto. Luok;oma käsitys yhteiskuntaluokasta:(yläluokka/ylempi keskiluokka), alempi keskiluokka, työväenluokka. Tulol;tuloluokka:(alle 11000), 11000-17999, 18000-24999, 25000-31999, 32000-39999, 40000-48999, 49000-58999, 59000-69999, yli 70000.

a Variable(s) entered on step 1: q235, q231, kryhma, asmaara, ikäl, koul, luok, tulol.

Taulukko 14. Binääri-logistisen regressioanalyysin tulokset: Luopuisin osasta tuloistani, jos voisin olla varma, että se käytettäisiin ympäristön saastumisen ehkäisemiseen¹⁷⁵.

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1(a) q231			27,128	4	,000	
q231(1)	,095	,234	,165	1	,685	1,100
q231(2)	-,333	,262	1,618	1	,203	,717
q231(3)	1,090	,389	7,840	1	,005	2,976
q231(4)	1,340	,357	14,089	1	,000	3,818
q235(1)	,034	,172	,040	1	,841	1,035
kryhma			9,172	3	,027	
kryhma(1)	,765	,356	4,615	1	,032	2,148
kryhma(2)	,464	,491	,893	1	,345	1,590
kryhma(3)	-,314	,552	,323	1	,570	,731
asmaara			6,856	4	,144	
asmaara(1)	-,110	,383	,082	1	,775	,896
asmaara(2)	-,571	,519	1,211	1	,271	,565
asmaara(3)	-,831	,598	1,934	1	,164	,435
asmaara(4)	-,038	,608	,004	1	,950	,962
ikäl			3,518	4	,475	
ikäl(1)	,080	,293	,074	1	,785	1,083
ikäl(2)	,294	,311	,895	1	,344	1,342
ikäl(3)	-,158	,281	,317	1	,574	,854
ikäl(4)	-,164	,316	,270	1	,604	,849
koul			14,538	4	,006	
koul(1)	-,001	,225	,000	1	,998	,999
koul(2)	1,200	,403	8,880	1	,003	3,319
koul(3)	,634	,304	4,333	1	,037	1,885
koul(4)	,596	,372	2,562	1	,109	1,814
luok			1,108	2	,575	
luok(1)	-,176	,245	,518	1	,472	,839
luok(2)	-,303	,288	1,108	1	,293	,739
tulol			18,116	8	,020	
tulol(1)	,176	,325	,292	1	,589	1,192
tulol(2)	1,001	,342	8,570	1	,003	2,721
tulol(3)	,311	,354	,771	1	,380	1,365
tulol(4)	,780	,400	3,798	1	,051	2,181
tulol(5)	,824	,385	4,581	1	,032	2,280
tulol(6)	1,189	,397	8,964	1	,003	3,283
tulol(7)	,677	,439	2,379	1	,123	1,968
tulol(8)	,449	,456	,971	1	,324	1,567

¹⁷⁵ Muuttujat järjestyksessä (vertailuluokka), muut luokat: Q231; mitä puoluetta äänestäisi eduskuntavaaleissa: (keskusta), SDP, kokoomus, Vasemmistoliitto, vihreät. Q235; sukupuoli: (mies), nainen. Kryhma; kuntaryhmä: (pääkaupunkiseutu), kaupunkimainen kunta, taajaan asuttu kunta, maaseutumainen kunta. Asmaara; asukasmäärä: (alle 5000), 5000-10000, 10000-20000, 20000-100000, yli 100000. Ikäl; ikäluokka: (-1938), 1939-1949, 1950-1959, 1960-1976, 1977-. Koul; koulutus: (peruskoulu), ammattikoulu, lukio, amk tai vastaava, yliopisto. Luok; oma käsitys yhteiskuntaluokasta: (yläluokka/ylempi keskiluokka), alempi keskiluokka, työväenluokka. Tulol; tuloluokka: (alle 11000), 11000-17999, 18000-24999, 25000-31999, 32000-39999, 40000-48999, 49000-58999, 59000-69999, yli 70000.

Constant	-,367	,741	,245	1	,621	,693
----------	-------	------	------	---	------	------

a Variable(s) entered on step 1: q231, q235, kryhma, asmaara, ikäl, koul, luok, tulol.